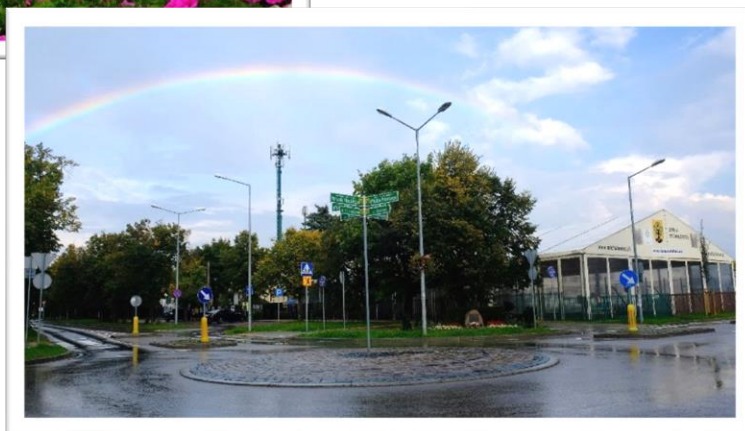

Gmina Michałowice
pow. pruszkowski woj. mazowieckie

***Analiza i diagnoza stanu zastanego
wraz z analizami SWOT
oraz rekomendacjami strategicznymi
dla gminy Michałowice***

Wrzesień, 2021

Praca wykonana w ramach umowy UG/OA/2068/2020 z dnia 23.12.2020 r. zawartej pomiędzy Gminą Michałowice a INFAIR Dominik Kobus przez zespół autorski w składzie:

dr Paulina Legutko-Kobus

dr Ewa Jastrzębska

dr hab. Andrzej Gałązka

dr hab. Jacek Sierak

Dominik Kobus

Autorstwo zdjęć: *Dominik Kobus*

słowa kluczowe: gmina, rozwój lokalny, interesariusze, diagnoza

inFAIR
WWW.INFAIR.EU

Spis treści

1.	Wprowadzenie i metoda pracy	5
2.	Uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego.....	9
3.	Ludność i procesy demograficzne	13
4.	Gospodarka i rynek pracy	27
5.	Środowisko naturalne, kulturowe i infrastruktura	38
6.	Planowanie przestrzenne	57
7.	Sport, rekreacja i uczestnictwo w kulturze (usługi czasu wolnego)	63
8.	Polityka społeczna	72
9.	Edukacja i wychowanie	84
10.	Kapitał społeczny	91
11.	Sytuacja finansowa gminy Michałowice	95
12.	Analiza SWOT – wskazanie kluczowych czynników i barier rozwoju gminy ...	125
13.	Podsumowanie i rekomendacje strategiczne	133

Analiza i diagnoza stanu zastanego wraz z analizami SWOT oraz rekomendacjami strategicznymi dla gminy Michałowice

1. Wprowadzenie i metoda pracy

Wprowadzenie. *Analiza i diagnoza stanu zastanego wraz z analizami SWOT oraz rekomendacjami strategicznymi dla gminy Michałowice* (dalej nazywana Diagnoza) to pierwszy etap opracowywania kluczowego dokumentu programowania rozwoju lokalnego, jakim jest strategia. Opracowanie, a następnie wdrażanie strategii, jest wpisane w szerszy kontekst zarządzania strategicznego. Zgodnie z nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz zmianami niektórych innych ustaw, od 13 listopada 2020 roku realizowane są zapisy „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” w zakresie konsolidacji systemu zarządzania rozwojem Polski i etapowego wdrażania systemu zintegrowanych strategii, w tym na poziomie lokalnym.

Zgodnie z zapisami ustawy oraz przygotowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej opublikowanego w lutym 2021 r. Poradnika Praktycznego. Strategia Rozwoju Gminy (dalej Poradnik), Diagnoza nie jest już etapem budowania strategii, ale ją poprzedza. Wychodząc z tych założeń i bazując na wytycznych Poradnika opracowano Diagnozę dla gminy Michałowice. Układ tematyczny (poszczególne rozdziały) Diagnozy jest zgodny z zapisami Poradnika, szczególnie tabeli ze str. 39-41.

Przygotowana dla gminy Michałowice Diagnoza pełni dwie zasadnicze funkcje:

- analityczno-diagnostyczną jako wstępny element procesu zarządzania rozwojem lokalnym, pierwszy etap, przygotowawczy i poprzedzający budowanie Strategii;
- informacyjno-edukacyjną (bardziej zewnętrzną), w tym ujęciu Diagnoza traktowana jest jako produkt informacyjny i promocyjny. Bardzo ważna jest funkcja edukacyjna – Diagnoza pozwala już na etapie jej opracowywania interesariuszom poznać i zrozumieć mechanizmy przygotowywania dokumentów studialnych, koniecznych do procesu skutecznego zarządzania rozwojem.

Choć Diagnoza przygotowana została (po ustaleniu z Zamawiającym) w zgodzie z wymogami metodologicznymi dla lokalnych dokumentów strategicznych

oraz opublikowanymi w Poradniku Praktycznym, to zawiera dodatkowe elementy będące już częścią strategii (zgodnie z zapisami Poradnika) – jest to przeprowadzona analiza SWOT oraz sformułowane rekomendacje strategiczne – wynika to z umowy między Zamawiającym a Wykonawcą, która została podpisana nieco wcześniej niż opublikowany został Poradnik.

Metoda prac nad Diagnozą. Zgodnie z zapisami Poradnika, w odniesieniu do Diagnozy przyjęto metodę ekspercko-partycypacyjną. W związku z powyższym cały proces prowadzony był w ten sposób, żeby w opracowaniu Diagnozy mogli brać udział główni interesariusze polityki rozwoju tj. lokalni liderzy (zarówno formalni jak i nieformalni) oraz społeczność lokalna. Prace nad Diagnozą były prowadzone w czasie pandemii COVID-19, dlatego też formy partycypacji uwzględniały aktualne zagrożenie epidemiczne oraz obostrzenia i przepisy związane z funkcjonowaniem Urzędu w czasie pandemii.

W toku prowadzonych konsultacji zastosowano różne ich formy, co zdaniem opracowujących przyczyniło się do dość dużego zainteresowania w zakresie przedstawienia swojej opinii przez interesariuszy. W tabeli 1.1. zestawiono formy i narzędzia partycypacji zastosowane w procesie sporządzania Strategii.

Tab. 1.1. Partycypacja w opracowaniu Diagnozy

Metoda partycypacji	Zastosowanie (czas w trakcie prac)	Wykorzystanie – gdzie zastosowano wyniki, odwołano się do efektów partycypacji
Ankieta internetowa	Ankieta dostępna na stronie internetowej gminy w dniach 12 marca-21 kwietnia 2021 r.	Analiza SWOT jako uzupełnienie, rekomendacje strategiczne
Warsztaty on-line	10 i 17 maja 2021 r.	Dyskusja nad wynikami ankiety, przygotowanie do rekomendacji strategicznych
Warsztaty stacjonarne	8 września 2021 r. oraz 5 października	Dyskusja nad SWOT eksperckim, uzupełnienia, rangowanie, dyskusja nad rekomendacjami strategicznymi

Źródło: opracowanie własne

Oprócz wymienionych w tab. 1.1. narzędzi partycypacji zastosowano konsultacje/komunikację ciągłą mailową z zespołem ds. opracowania Diagnozy oraz zorganizowano trzy spotkania robocze on-line.

Prace nad Diagnozą prowadzone były z wykorzystaniem następujących szczegółowych metod:

- analiz materiałów źródłowych (szczególnie *desk* i *web research*), w tym dokumentów lokalnych, regionalnych;
- badania ankietowego;
- analiz materiałów przekazanych wykonawcom przez Zamawiającego;
- analiz danych statystycznych, szczególnie dostępnych w Banku Danych Lokalnych;
- pracy warsztatowej prowadzonej z wykorzystaniem pracy w grupach tematycznych i dyskusji z elementami burzy mózgów.

Przystępując do prac nad Diagnozą przyjęto w porozumieniu z Zamawiającym następujące założenia, które przełożyły się na układ i treść przygotowanego dokumentu.

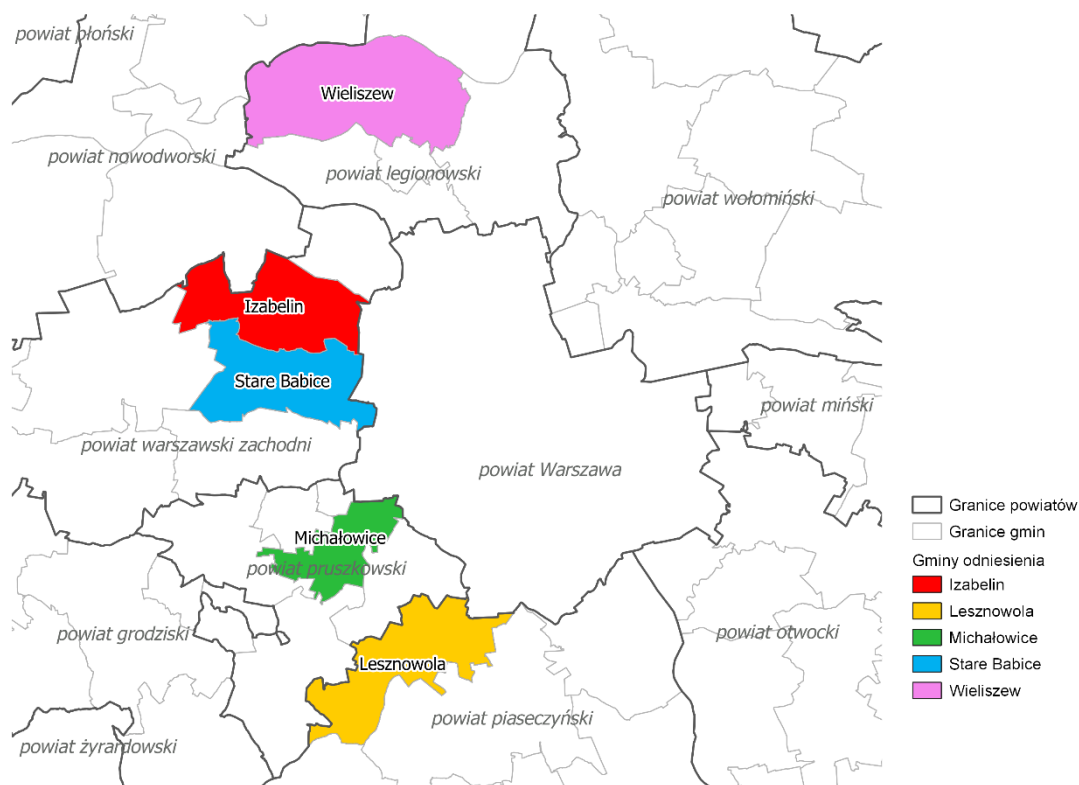
Po pierwsze uznano, że Diagnoza ma mieć formę syntetyczną, w ujęciu dynamicznym (dlatego poddano analizie wybrane wskaźniki w okresie 2015-2020, a w przypadku gdy nie było dostępnych danych do 2019). Ponadto część danych odniesiono do powiatu i województwa a także do wybranych gmin, które zostały poddane analizie tj. gminy: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice, Wieliszew. Gminy wybrano w porozumieniu z Zamawiającym biorąc pod uwagę ambicje rozwojowe, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego oraz fakt, że leżą one w sąsiedztwie Warszawy (rys. 1.1.).

Po drugie uznano, że Diagnoza zostanie przygotowana w zakresie i procedurze zalecanej w Poradniku.

Po trzecie co do zasady Diagnoza odnosi się do stanu formalno-prawnego i dostępności danych aktualnych na dzień 31 sierpnia 2021 roku (chyba że zaznaczono inaczej).

Po czwarte, na wstępie warto zauważyć, że rok 2020 był niemal w całości rokiem trwania pandemii COVID-19, co nie pozostało bez wpływu na większość wskaźników społeczno-gospodarczych.

Rys. 1.1. Michałowice na tle innych analizowanych gmin w Diagnozie

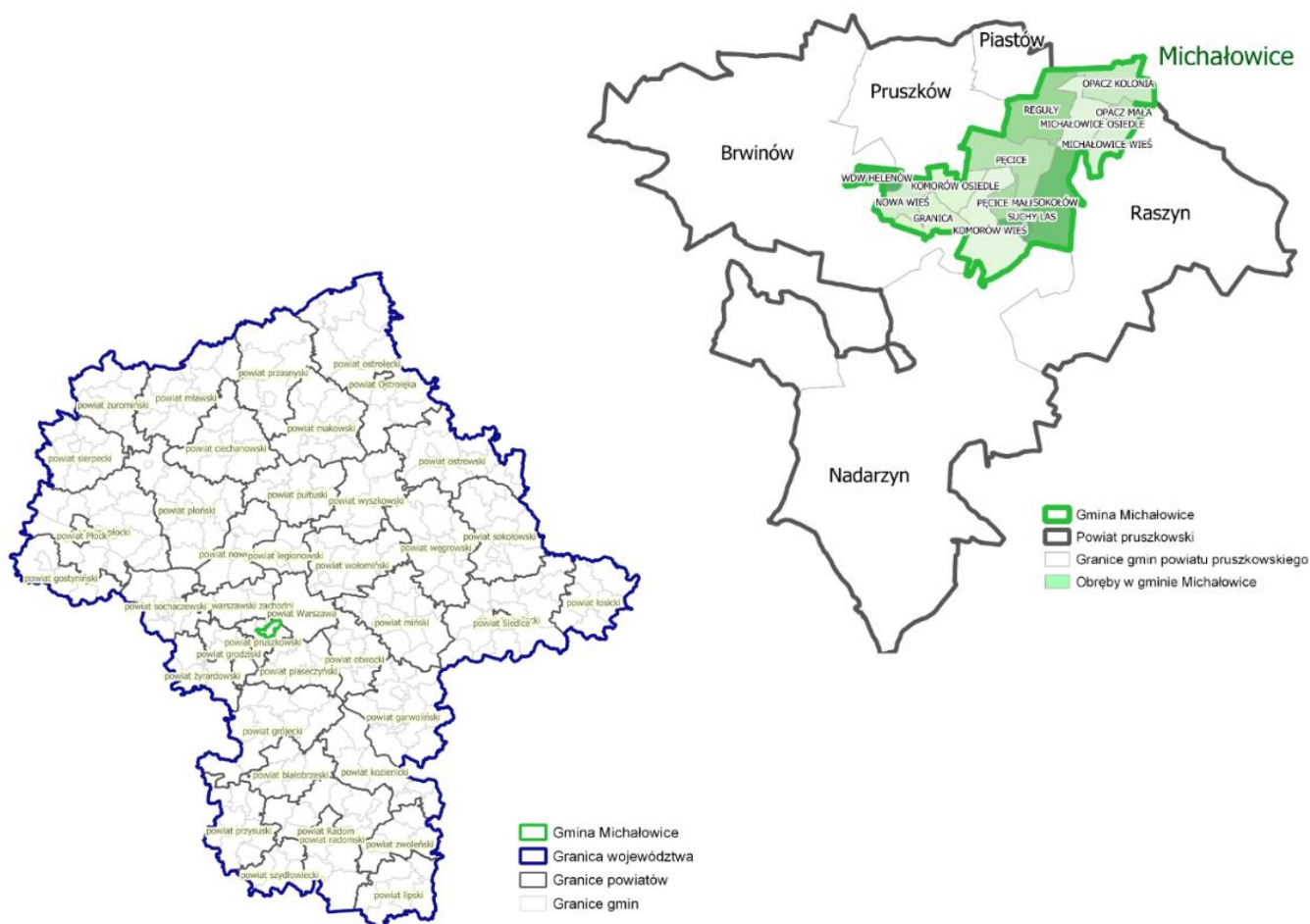

Źródło: opracowanie własne na podstawie Państwowego Rejestru Granic GUGiK

2. Uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego

Gmina Michałowice, to jedna z gmin wiejskich (których w województwie mazowieckim jest 226 na 314 ogółem) wchodzących w skład powiatu pruszkowskiego (rys. 2.1.). Gmina położona jest w zachodniej części strefy podmiejskiej stolicy i graniczy z miastami: Warszawą, Piastowem i Pruszkowem oraz gminami: Brwinów, Nadarzyn i Raszyn. Bliskość Warszawy (od 10 do 19 km w przypadku różnych miejscowości), w tym także portu lotniczego Warszawa-Okęcie, jest niewątpliwym atutem rozwojowym gminy.

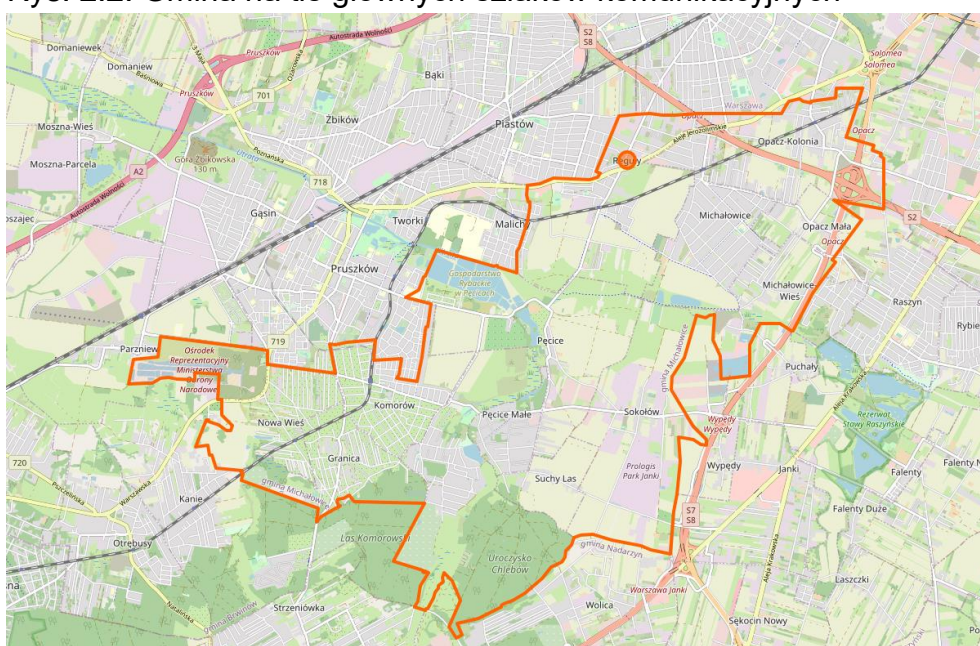
Rys. 2.1. Gmina Michałowice (wraz z obrębami statystycznymi) na tle powiatu pruszkowskiego i województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Państwowego Rejestru Granic GUGiK

Gmina ma także dogodne położenie względem krajowych tras komunikacyjnych S8 i S2 oraz drogi wojewódzkiej 719 (rys. 2.2.). Dostępność komunikacyjną zapewnia także Warszawska Kolej Dojazdowa (WKD) – m. in. dzięki swojemu położeniu i dobremu skomunikowaniu, gmina jest atrakcyjnym miejscem do zamieszkania. Inne atrybuty świadczące o atrakcyjności miejsca zamieszkania omawiane będą w dalszej części Diagnozy, szczególnie w rozdziale dotyczącym środowiska (naturalnego i kulturowego) oraz infrastruktury.

Rys. 2.2. Gmina na tle głównych szlaków komunikacyjnych

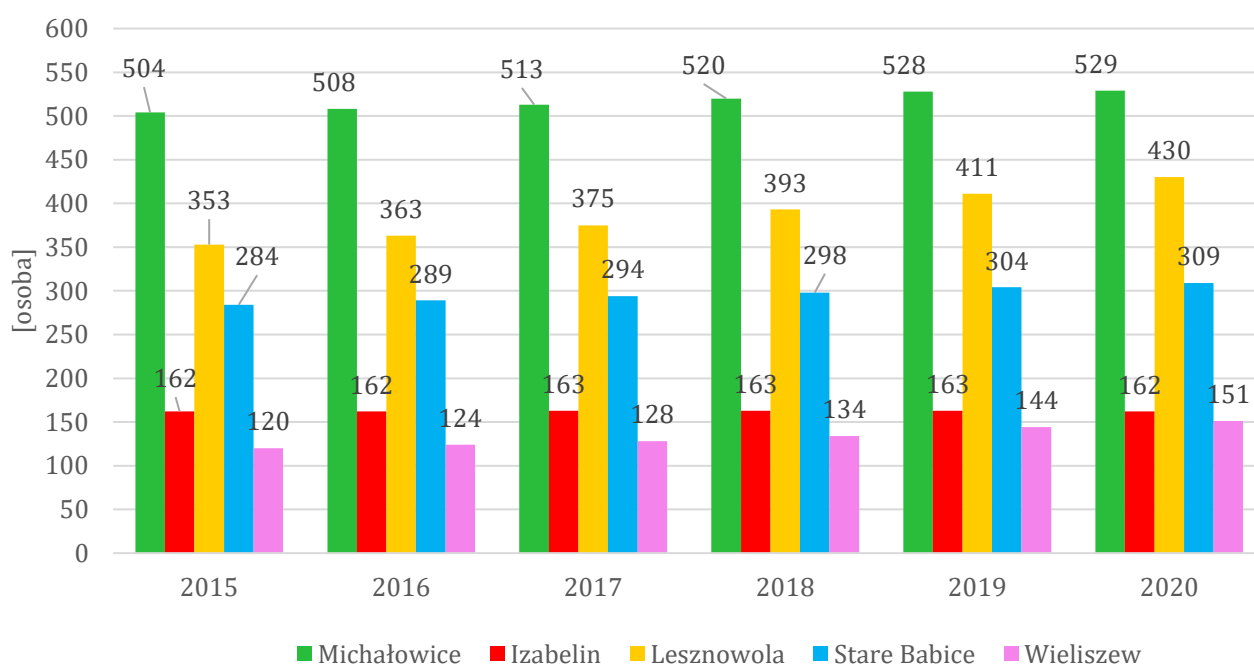
Źródło: <https://www.openstreetmap.org>

Administracyjnym centrum gminy jest miejscowość Reguły. Na gminę składa się 13 jednostek pomocniczych: 3 osiedla (tj. Granica, Komorów i Michałowice) oraz 10 sołectw (Komorów, Michałowice Wieś, Nowa Wieś, Opacz-Kolonia, Opacz Mała, Pęcice, Pęcice Małe, Reguły, Sokołów i Suchy Las). Gmina liczy 35 km² powierzchni, a średnia gęstość zaludnienia wynosi 529 osób/km² (dane za 2020 r.). W tym samym czasie gęstość zaludnienia w powiecie pruszkowskim wynosiła 674 osoby/km², a w województwie mazowieckim 153 osoby/km².

Gęstość zaludnienia wzrosła w gminie Michałowice w ostatnich 5 latach o 25 osób na i przez cały okres analizy była najwyższa wśród analizowanych gmin

porównawczych (rys. 2.3). Jedynie w gminie Izabelin gęstość zaludnienia wykazywała tendencję stałą, w innych analizowanych gminach także wzrastała (najwięcej w gminie Lesznowola, dla okresu 2015-2020 o 77 osób). Niezmienna gęstość zaludnienia w gminie Izabelin związana jest z prawie stałą liczbą mieszkańców w okresie 2015-2020 (zmian o 34 osoby, o czym bardziej szczegółowo w dalszej części Diagnozy).

Rys. 2.3. Gęstość zaludnienia (ludność na 1 km²) gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gmina zajmuje 13% powierzchni powiatu pruszkowskiego (jego powierzchnia wynosi 264 km²). Na 35 km² powierzchni gminy, najczęściej zajmują tereny rolne wraz z terenami wsi (22 km²) uzupełniają je ponadto tereny osiedli (5 km²). Struktura użytkowania powierzchni gminy przedstawia się następująco:

- użytki rolne 65%;
- tereny osiedlowe 16%;
- lasy i tereny zadrzewione 9%;
- tereny komunikacji 6%;

- tereny różne 2%;
- tereny pod wodami 1%;
- nieużytki 1%. ¹

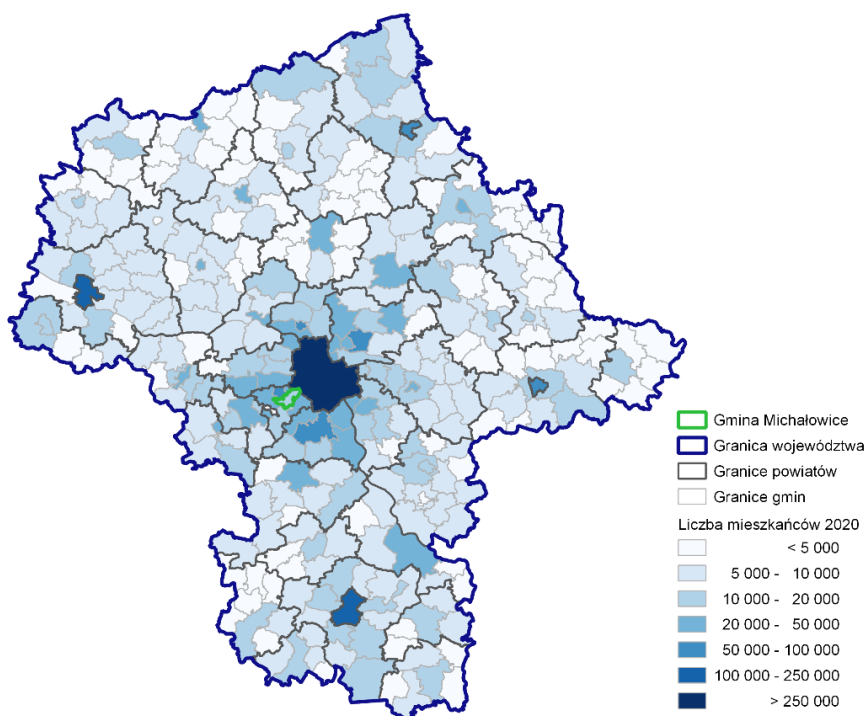
Gmina jest zróżnicowana przestrzennie, można wskazać w niej tereny typowo rolnicze jak i rezydencjalną zabudowę (więcej na ten temat w części poświęconej zagospodarowaniu przestrzennemu).

¹ Dane Urzędu Gminy Michałowice.

3. Ludność i procesy demograficzne

Zgodnie z danymi statystycznymi na koniec 2020 r. gminę Michałowice zamieszkiwało 18 361 osób. Ludność gminy stanowi 11% ludności powiatu pruszkowskiego. Gmina plasuje się w przedziale jednostek samorządu terytorialnego od 10 do 20 tys. mieszkańców (rys. 3.1).

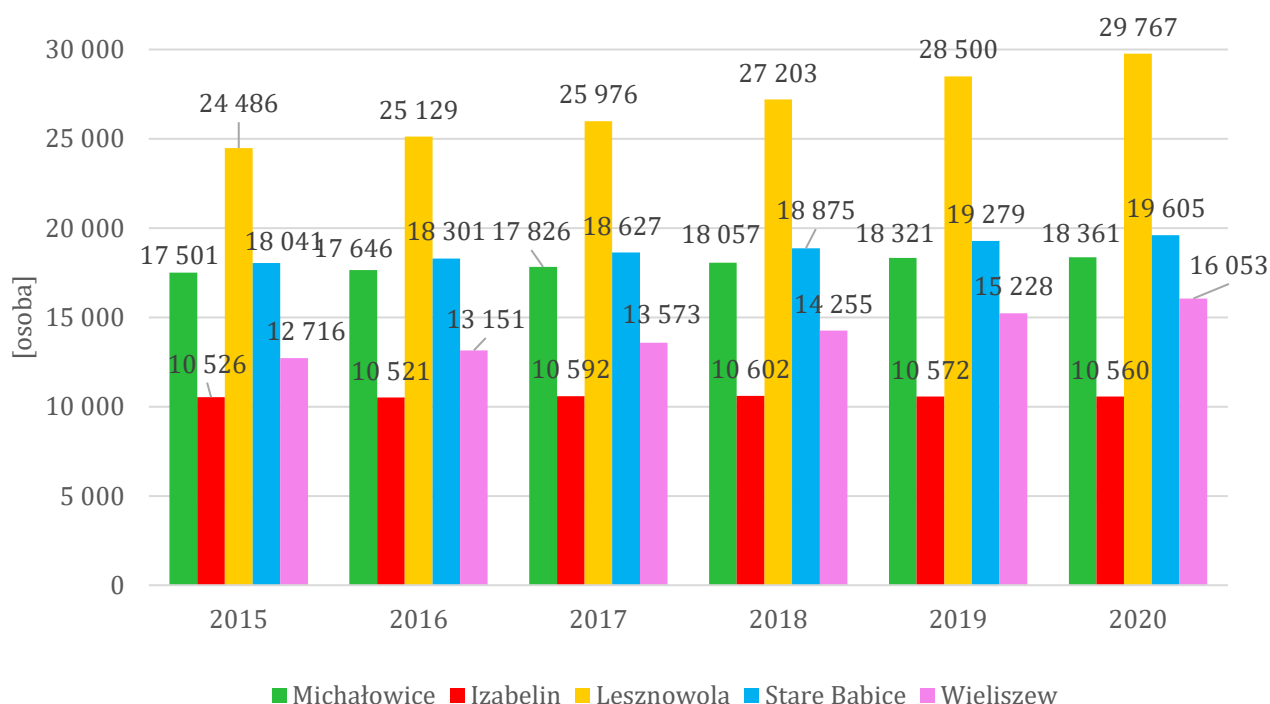
Rys. 3.1. Gmina Michałowice na tle gmin województwa mazowieckiego w podziale na liczbę mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i Państwowego Rejestru Granic GUGiK

Porównując gminę Michałowice do innych analizowanych gmin należy zauważyć, że wzrost liczby mieszkańców wyniósł od 2015 roku 860 osób. Dużo szybciej ludność przyrastała w gminie Lesznowola (w analizowanym okresie o 5 281 osób), Wieliszew (o 3 339 osób). Najwolniej, w analizowanym okresie, rosła liczba ludności w gminie Izabelin (o 34 osoby) (rys. 3.2.).

Rys. 3.2. Stan ludności w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gmina jest zróżnicowana pod względem liczby mieszkańców w układzie terytorialnym, obejmującym poszczególne miejscowości. Dane dla lat 2015-2020 zestawiono w tab. 3.1.

Należy nadmienić, że dane nt. liczby ludności pochodzące z zasobów gminy Michałowice (obszar adresowy) różnią się od liczby ludności podawanej przez GUS. Oficjalna liczba mieszkańców podawana przez GUS została wzięta pod uwagę przy porównaniach międzygminnych i wojewódzkich, żeby były one uprawnione pod względem metodologii. Jest to jeden z elementów rozbieżności liczby ludności. Jak wykazano w dalszej części opracowania prognoza GUS i dane podawane przez GUS na koniec roku różniły się w sposób nieznaczny.

Tab. 3.1. Liczba ludności gminy Michałowice w podziale na miejscowości i lata

Miejscowości	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Granica	2038	2080	2083	2119	2140	2149
Komorów (w tym Sołectwo Komorów)	4492 (843)	4453 (850)	4491 (875)	4507 (901)	4523	4518 (938)
Michałowice	2929	2952	2977	2963	3004	2987
Michałowice-Wieś	532	549	567	600	645	641
Nowa Wieś	2163	2186	2196	2245	2277	2297
Opacz-Kolonia	1527	1534	1542	1544	1556	1551
Opacz Mała	218	224	222	218	225	224
Pęcice	345	346	355	387	408	409
Pęcice Małe	472	482	494	525	530	551
Reguły	1686	1717	1766	1784	1818	1865
Sokołów	267	269	273	266	256	251
Suchy Las	98	100	91	90	91	89
Ogółem (ogółem liczba mieszkańców według GUS)	16767 (17501)	16892 (17646)	17057 (17826)	17248 (18057)	17473 (18321)	17532 (18 361)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Gminy.

Jak wskazuje analiza danych zestawionych w tab. 3.1. miejscowościami, w których zamieszkuje największa liczba mieszkańców są: Komorów, Michałowice, Nowa Wieś i Reguły. Najmniej osób mieszka w miejscowościach: Suchy Las, Opacz Mała i Sokołów. Należy zaznaczyć, że zróżnicowanie miejscowości pod względem liczby mieszkańców jest na terenie gminy znaczące. Ma to wpływ na procesy rozwojowe, szczególnie w kontekście planowania rozwoju infrastruktury i dostępu do usług publicznych.

Jednym z głównych składników decydujących o liczbie ludności jest tzw. ruch naturalny ludności, na który składają się urodzenia i zgony. Dla analizowanego okresu dla gminy Michałowice i gmin referencyjnych kształtowały się one na poziomie zaprezentowanym w tabelach 3.2 i 3.3.

Tab. 3.2. Urodzenia żywe na 1000 ludności w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Nazwa gminy	urodzenia żywe na 1000 ludności w poszczególnych latach					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Michałowice	7,80	7,61	8,73	6,70	7,63	6,95
Izabelin	6,95	7,11	6,44	7,83	6,78	6,23
Lesznowola	15,41	15,97	15,32	15,33	15,08	15,09
Stare Babice	9,21	10,45	9,58	8,76	8,55	9,09
Wieliszew	11,94	11,45	12,93	12,71	14,90	13,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice wykazywał tendencję spadkową (poza 2018 r. kiedy był najwyższy i wyniósł 8,73) w analizowanym okresie (o 0,85) i w 2020 r. wyniósł 6,95. Niższym wskaźnikiem urodzeń żywych charakteryzowała się w 2020 r. tylko gmina Izabelin, w pozostałych gminach wskaźnik ten kształtował się na znacznie wyższym poziomie osiągając wartość w gminie Wieliszew 13,05 a w gminie Lesznowola 15,09.

Tab. 3.3. Zgony na 1000 ludności w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Nazwa gminy	zgony na 1000 ludności w poszczególnych latach					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Michałowice	6,83	6,76	8,62	7,76	7,91	9,24
Izabelin	9,32	8,15	9,67	9,52	8,76	11,99
Lesznowola	4,94	4,85	5,88	5,33	5,24	5,33
Stare Babice	7,64	7,70	8,50	8,54	8,29	10,12
Wieliszew	7,33	6,73	9,49	8,09	8,84	9,85

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Jeśli chodzi o wskaźnik dotyczący zgonów (tab. 3.3.) to najniższy odnotowany został w 2020 r. w gminie Lesznowola – wyniósł on 5,33 i był nieznacznie wyższy od tego notowanego w 2015 r. (4,93). W gminie Michałowice wskaźnik zgonów wyniósł w 2020 r. 9,24 i był o 2,41 wyższy niż w 2015 r. w całym okresie wykazując

tendencję zwyżkową. Najwyższy wskaźnik zgonów zarówno w 2015 jak i 2020 r. zanotowano w gminie Izabelin, wyniósł on 11,99 w 2020 r.

Tab. 3.4. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Nazwa gminy	Przyrost naturalny na 1000 ludności					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Michałowice	0,98	0,85	0,11	-1,06	-0,27	-2,28
Izabelin	-2,38	-1,04	-3,22	-1,70	-1,98	-5,76
Lesznowola	10,47	11,11	9,44	9,99	9,84	9,77
Stare Babice	1,56	2,75	1,08	0,21	0,26	-1,03
Wieliszew	4,62	4,72	3,44	4,62	6,05	3,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę powyższe (tab. 3.4), wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności w gminie Michałowice wykazywał spadkową tendencję w całym analizowanym okresie, od 2018 r. wykazując wartości ujemne i w 2020 r. wyniósł -2,28. Gorszą sytuacją i tendencją zmian w tym zakresie wykazywała się gmina Izabelin, nieco lepszą gmina Stare Babice. Diametralnie inna sytuacja pod względem przyrostu naturalnego była w gminie Wieliszew – wskaźnik dla 2020 r. wyniósł 3,20 (ale spadł z 4,62 w 2015 r.) i gminie Lesznowola – wartość wskaźnika w 2020 r. wynosiła 9,77 (ale także była nieco niższa niż w 2015 r., kiedy wyniosła 10,47).

Pomimo opisanej sytuacji, należy zauważyć, że wskaźnik przyrostu naturalnego dla gminy Michałowice był na nieco wyższym poziomie niż średnio dla Polski (w 2020 r. wynosił on bowiem -3,18, wykazując w całym analizowanym okresie tendencję spadkową). Na Mazowszu przyrost naturalny w 2020 r. wyniósł -1,99 (pierwszy rok z analizowanego okresu kiedy miał wartość ujemną), a w powiecie pruszkowskim w 2020 r. wyniósł -0,60 (i także był to pierwszy rok kiedy przyjął wartość ujemną w analizowanym okresie).

Drugą ważną składową mającą wpływ na liczbę ludności są migracje (czyli ruch napływowy i odpływowy). Saldo migracji wewnętrznych (czyli różnica liczby

osób przybyłych w danym okresie do danej jednostki administracyjnej z innych miejscowości w kraju i liczby osób, które w tym okresie opuściły tę jednostkę przenosząc się do innych miejscowości w kraju) w analizowanym okresie dla gminy Michałowice i gmin referencyjnych kształtowało się w sposób zaprezentowany w tabeli 3.5.

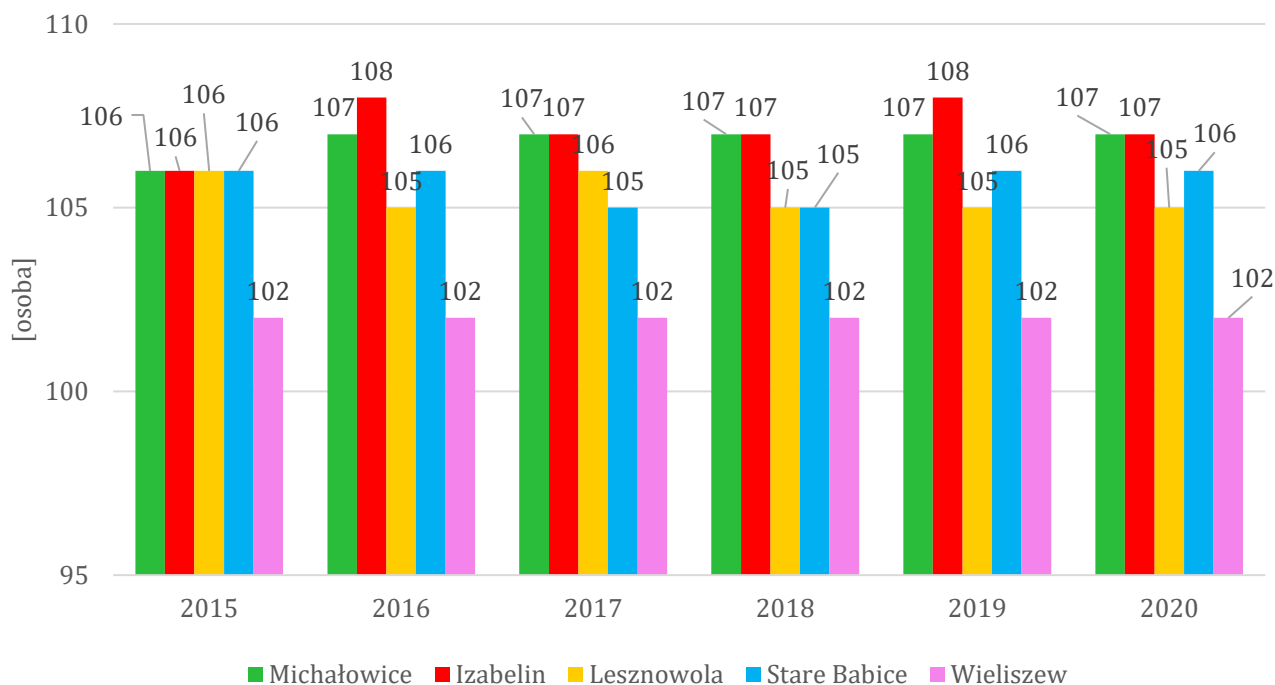
Tab. 3.5. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Nazwa gminy	Saldo migracji wewnętrznych					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Michałowice	b.d.	140	174	215	242	114
Izabelin	b.d.	90	60	48	45	64
Lesznowola	b.d.	475	602	945	988	928
Stare Babice	b.d.	204	314	228	397	366
Wieliszew	b.d.	364	394	588	879	761

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gmina Michałowice, jak i inne analizowane gminy, są w większości zamieszkiwane przez kobiety - współczynnik feminizacji w gminie Michałowice wynosił w 2020 r. 107 (wzrost o 1 od 2015 r.). Na tym samym poziomie kształtował się współczynnik feminizacji w gminie Izabelin (107 w 2020 r. wzrost o 1 od 2015 r, w 2019 r. wynosił 108). Najniższy współczynnik feminizacji charakteryzował gminę Wieliszew (w całym analizowanym okresie wynosił 102). Stałą wartość w analizowanym okresie współczynnik feminizacji miał także w gminie Stare Babice (wynosił on 106, tylko w 2018 r. 105), a spadek w gminie Lesznowola (z poziomu 106 do 105) (rys. 3.3.).

Rys. 3.3. Współczynnik feminizacji (liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dla powiatu pruszkowskiego współczynnik feminizacji w 2020 r. wynosił 110 (w 2015 r. miał taką samą wartość), a w województwie mazowieckim 109 (tak samo jak w 2015 r.).

Z punktu widzenia prowadzenia polityki lokalnej, w tym dostosowywania do potrzeb usług publicznych znaczenie ma nie tylko liczba mieszkańców, ale także jej zróżnicowanie w kontekście ekonomicznych grup wieku (tab. 3.6.).

Zgodnie z zaprezentowanymi danymi, w analizowanym okresie w niewielkim zakresie spadał odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym o 0,3 p.p. oraz w większym stopniu w wieku produkcyjnym o 2,7 p.p. Zwiększył się natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym o 2,9 p.p. Nie są to korzystne tendencje demograficzne, ale dotyczące generalnie Polskę i województwo mazowieckie i są objawem procesu starzenia się społeczeństwa.

Tab. 3.6. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w gminie Michałowice

Ludność w ekonomicznych grupach wieku	% udziału danej grupy w ogóle ludności					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
przedprodukcyjnym	20,5	20,6	20,5	20,3	20,5	20,2
produkcyjnym	60,0	59,2	58,7	58,2	57,4	57,3
poprodukcyjnym	19,5	20,3	20,8	21,5	22,0	22,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na rys. 3.4. zaprezentowano udział procentowy ludności w wieku 65 i więcej lat w województwie mazowieckim oraz 80 lat i więcej (tzw. wiek sędziwy) dla 2020 r. Na obu mapach zaznaczono poziom wskaźnika charakterystyczny dla Polski.

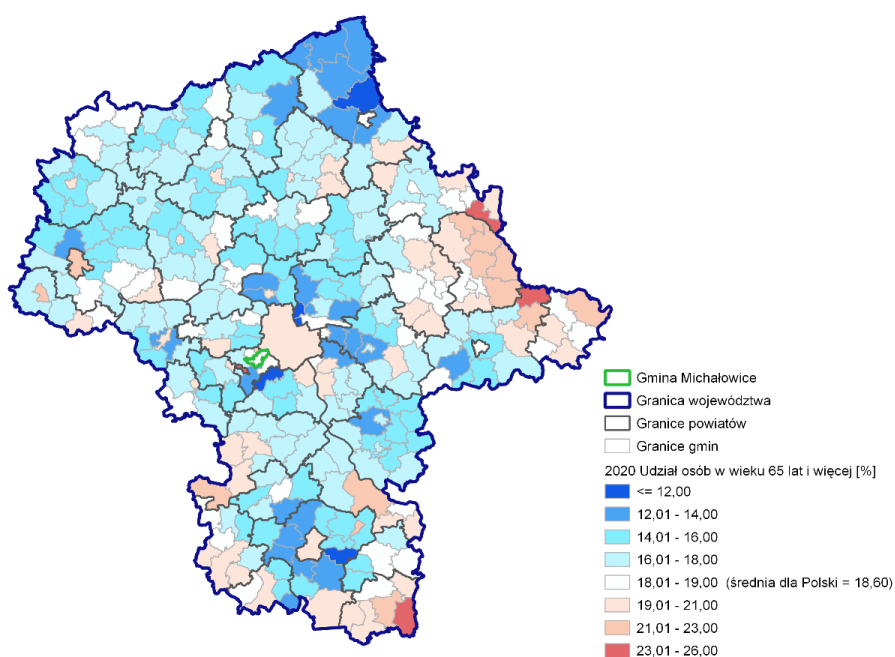
Uszczegóławiając dane o wskaźniki dla powiatu pruszkowskiego należy wskazać, że mieszkało w nim w 2020 r. 18,5% osób w wieku 65 lat i więcej (nieznacznie mniej 0,1 p.p. niż średnio w Polsce) oraz 2,03% osób w wieku 80 lat i więcej, co było znacznie lepszym wskaźnikiem niż średnio w Polsce (4,4%). Warto zwrócić uwagę, że w obu analizowanych wskaźnikach gmina Michałowice nie odbiega od średniej charakterystycznej dla Polski.

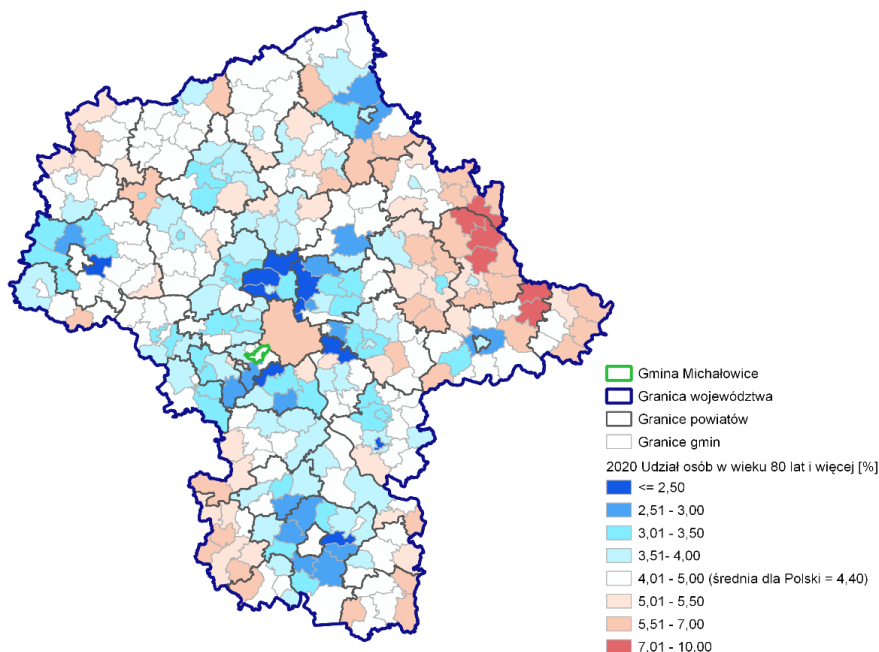
Procesy demograficzne można także przeanalizować w kontekście wskaźnika obciążenia demograficznego, który wskazuje ile osób w wieku nieprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. W województwie mazowieckim wskaźnik ten wyniósł w 2020 r. 70,7 osób i wzrost od 2015 r. o 7,8 osoby. Dla powiatu pruszkowskiego wskaźnik obciążenia demograficznego był wyższy niż średnio dla województwa i wyniósł 73,5 osoby i wzrost od 2015 r. o 9 osób.

Na tym tle gmina Michałowice ze wskaźnikiem obciążenia demograficznego wynoszącym w 2020 r. 74,4 osoby wykazywała nieco większy problem w tym zakresie. W analizowanym okresie od 2015 r. wskaźnik ten wzrósł o 7,8 osób (wzrost wskaźnika wykazywała tendencje wolniejszą niż średnio dla powiatu i w takiej samej wysokości jak dla województwa). Wśród pozostałych analizowanych gmin porównawczych wskaźnik obciążenia demograficznego był nieco niższy niż średnio w województwie – najniższy w gminie Wieliszew (wyniósł w 2020 r. 64, ale wzrost od

2015 r. o 8), a w pozostałych gminach nieznacznie niższy niż 70 (odpowiednio 69,6 w Starych Babicach i po 69,9 w Izabelinie i Lesznowoli) i też wykazywał tendencję wzrostową w porównaniu do 2015 r. (rys. 3.5).

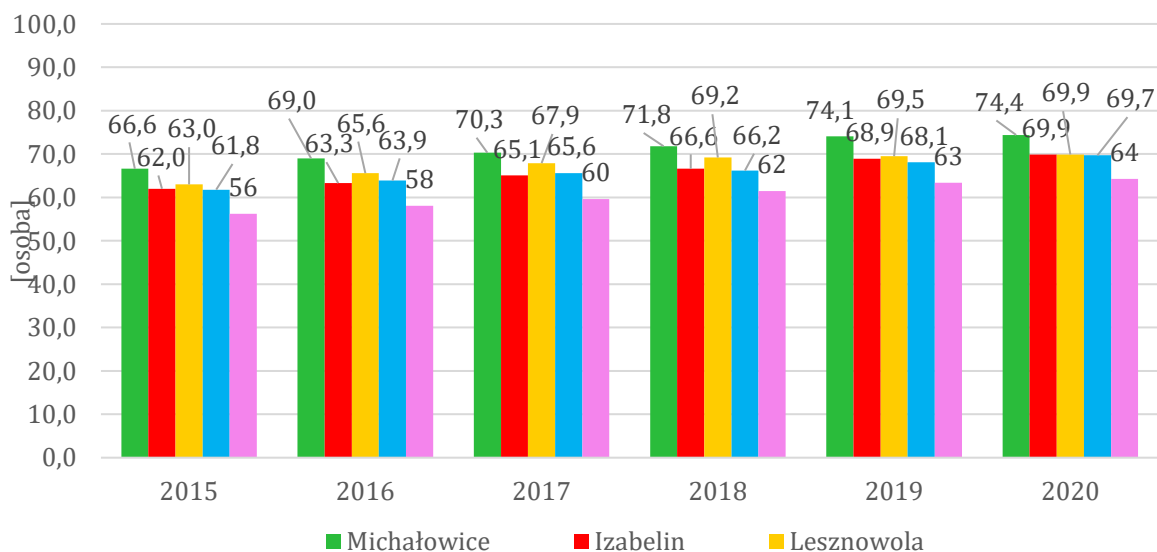
Rys. 3.4. Udział osób 65 lat i więcej oraz 80 lat w więcej w gminach województwa mazowieckiego w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i Państwowego Rejestru Granic GUGiK

Rys. 3.5. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę długofalowość procesów rozwoju lokalnego odnosząc się do sytuacji demograficznej nie sposób pominąć jej projekcję. Obecnie, od 2017 r. dostępne jest opracowanie firmowane przez GUS pt. „Prognoza ludności gmin na lata 2017 – 2030” (opracowanie posiada adnotację *Prognoza dla gmin na lata 2017-2030 ma charakter eksperymentalny*). Pomimo tego zastrzeżenia od 2021 r. jest to jedyny, oficjalny w skali krajowej, punkt odniesienia dla demograficznych rozważań prognostycznych prowadzonych w gminach, dlatego też oparto się na jego zapisach. Według prognozy liczba ludności w gminie Michałowice w 2030 r. wyniesie 20035 (czyli jest to prognozowany wzrost o 1674 osoby w porównaniu do 2020 r.). Prognozę wzrostu liczby ludności przedstawiono w podziale na grupy ekonomiczne w tabeli 3.7. Warto przy tej okazji nadmienić, że różnica liczby ludności według Prognozy w stosunku do podanej w statystykach GUS za rok 2020 wyniosła jedynie 42 osoby.

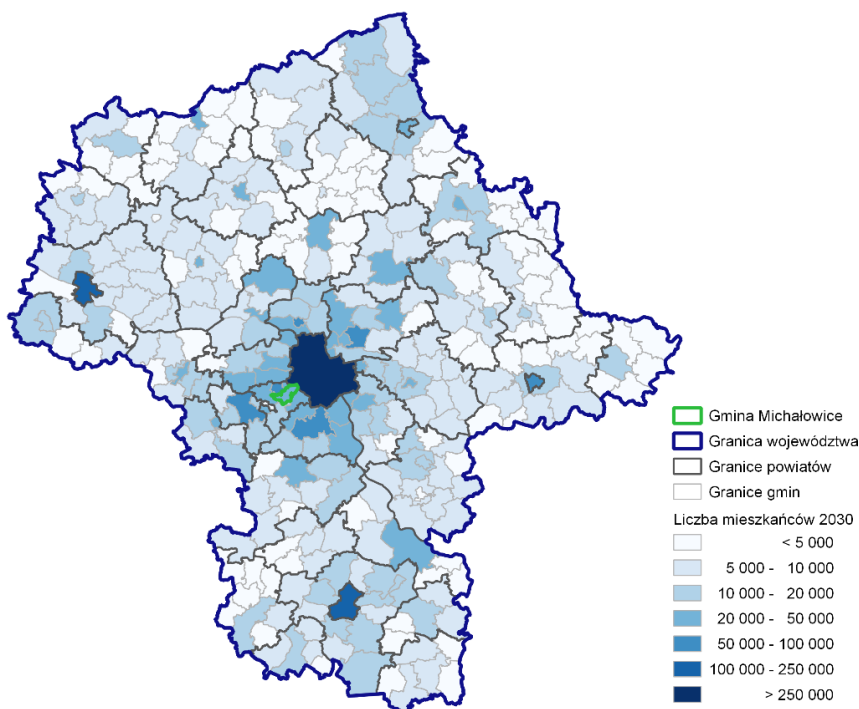
Tab. 3.7. Grupy ekonomiczne ludności gminy Michałowice w perspektywie 2030 – prognoza

Liczba ludności ogółem i w poszczególnych grupach ekonomicznych	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Ogółem	18 489	18 659	18 830	19 002	19 174	19 345	19 521	19 694	19 863	20 035
przedprodukcyjny	3 642	3 618	3 591	3 567	3 537	3 514	3 515	3 503	3 535	3 577
produkcyjny	10 762	10 872	11 023	11 167	11 274	11 408	11 516	11 613	11 674	11 711
mobilny	6 356	6 441	6 512	6 574	6 596	6 689	6 777	6 815	6 877	6 876
niemobilny	4 406	4 431	4 511	4 593	4 678	4 719	4 739	4 798	4 797	4 835
poprodukcyjny	4 085	4 169	4 216	4 268	4 363	4 423	4 490	4 578	4 654	4 747

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Prognozy dla gmin na lata 2017-2030*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 2021-08-30.

Gmina Michałowice według Prognozy osiągnie poziom mieszkańców nieznacznie powyżej 20 tys. (zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli 3.7. będzie to miało miejsce w 2030 r.) – jak wyglądać będzie na tle województwa przedstawiono na rys. 3.6.

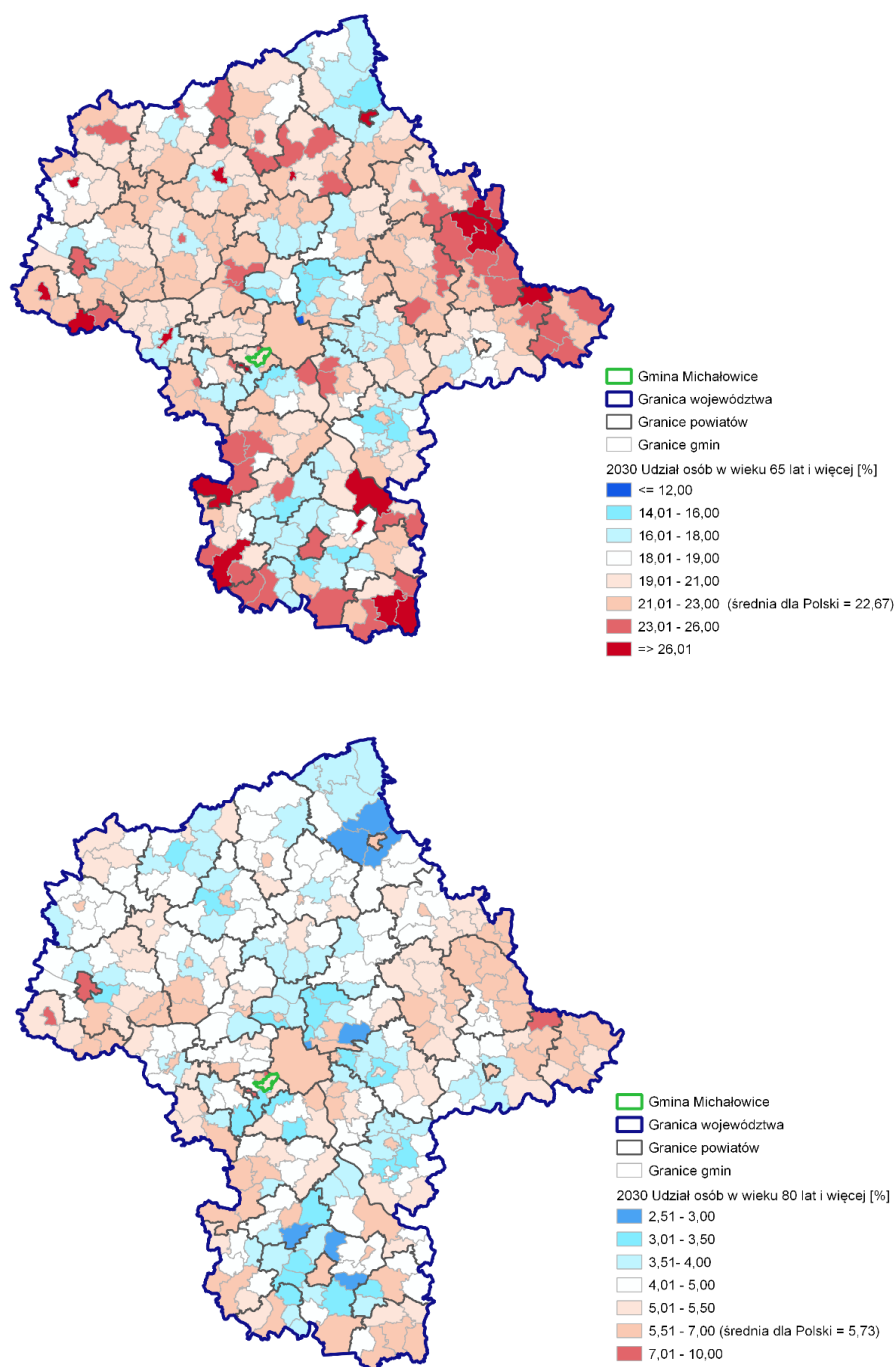
Rys. 3.6. Gmina Michałowice na tle gmin województwa mazowieckiego w podziale na liczbę mieszkańców – prognoza na rok 2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Prognozy dla gmin na lata 2017-2030*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 2021-08-30 i Państwowego Rejestru Granic GUGiK

Zmieni się nie tylko liczba mieszkańców, ale i struktura wiekowa. Na rys. 3.7. przedstawiono prognozowany udział osób 65 i więcej oraz 80 i więcej w liczbie ludności na tle województwa. Warto odnotować, że także zgodnie z prognoza demograficzną (podobnie jak w 2020 r.) sytuacja nie będzie gorsza niż średnio w Polsce w tym zakresie.

Rys. 3.7. Udział osób 65 lat i więcej oraz 80 lat w więcej w gminach województwa mazowieckiego w 2030 r. – prognoza GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Prognozy dla gmin na lata 2017-2030*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 2021-08-30 i Państwowego Rejestru Granic GUGIK

W analizowanym okresie prognozy liczba mieszkańców w wieku 0-14 nieznacznie się zmniejszy a następnie wzrośnie – obecnie w 2021 r. wynosi 2 900, najmniej będzie wynosiła w 2025 r. tj. 2 813 a w 20230 r. ma wynosić 3 093 – wykazując w okresie do 2027 roku spadek w stosunku do 2021 r. a następnie wzrost w ostatnich dwóch latach objętych prognozą (tab. 3.8.).

Tab. 3.8. Ludność gminy Michałowice w podziale na klasy wieku – prognoza do 2030 r.

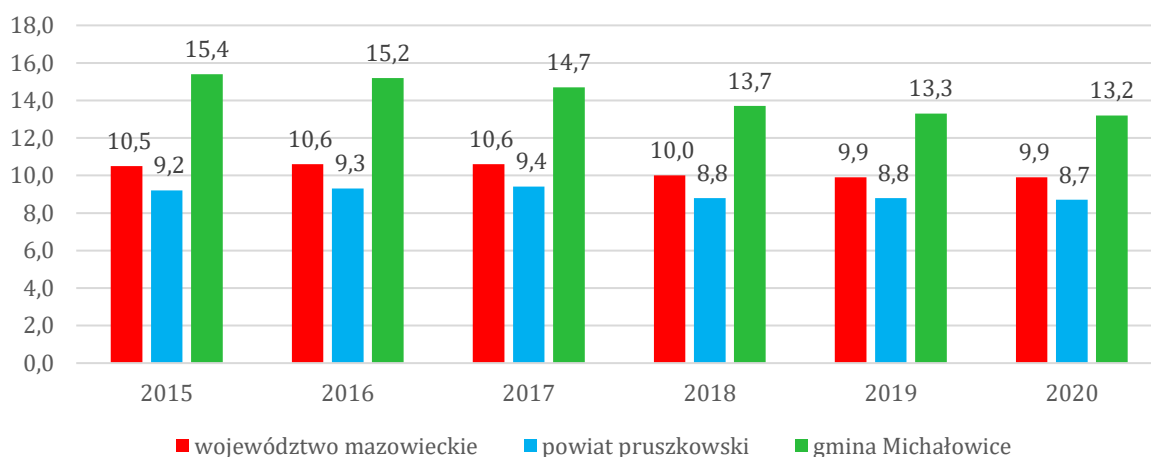
Liczba ludności w poszczególnych przedziałach wiekowych	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
0-14	2 900	2 866	2 840	2 835	2 813	2 833	2 867	2 944	3 011	3 093
15-59	10 975	11 146	11 302	11 423	11 513	11 591	11 634	11 646	11 693	11 667
60+	4 614	4 647	4 688	4 744	4 848	4 921	5 020	5 104	5 159	5 275
15-64	12 103	12 205	12 304	12 390	12 535	12 635	12 725	12 772	12 819	12 809
65+	3 486	3 588	3 686	3 777	3 826	3 877	3 929	3 978	4 033	4 133
80+	727	721	737	737	744	782	842	907	946	1 021

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Prognozy dla gmin na lata 2017-2030*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 2021-08-30.

4. Gospodarka i rynek pracy

Liczba, wielkość i rodzaj podmiotów gospodarczych. W latach 2015-2020 w gminie Michałowice liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców systematycznie malała, w większym stopniu niż w powiecie pruszkowskim czy województwie mazowieckim. Jednak w całym analizowanym okresie wskaźnik ten w gminie Michałowice znacznie przewyższał średnią w powiecie i województwie – w 2020 roku w gminie Michałowice wyniósł 13,2 podmioty na 1000 mieszkańców (wobec 8,7 w powiecie i 9,9 w województwie), spadając w stosunku do roku poprzedniego już tylko o 0,1 – rys. 4.1.

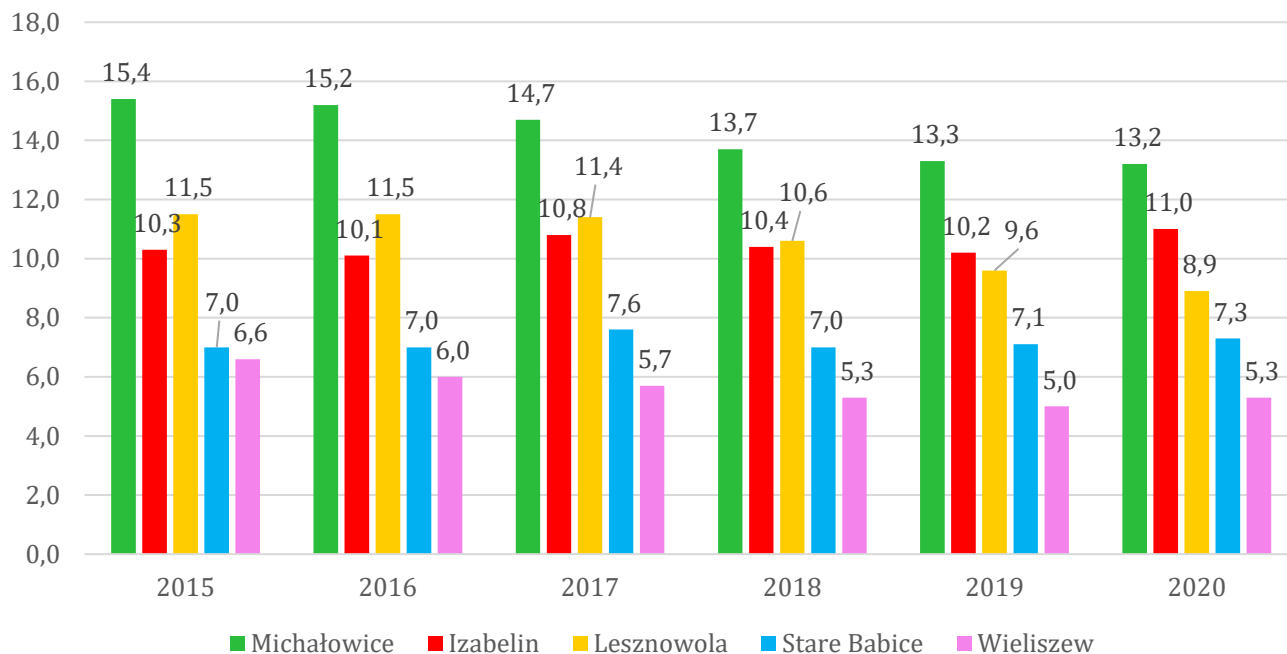
Rys. 4.1. Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznowoli, Starych Babic i Wieliszewa) należy zauważyć, że w latach 2015-2020 liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice była najwyższa (w 2020 roku w gminie Michałowice wskaźnik ten wyniósł 13,2 wobec 11 w drugiej w kolejności gminie Izabelin), jednak przewaga ta z roku na rok malała. Co więcej, podczas gdy w gminie Michałowice wskaźnik ten w latach 2015-2020 malał, w gminie Izabelin liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie wzrosła (z 10,3 do 11), podobnie jak w gminie Stare Babice (z 7 do 7,3) – rys. 4.2.

Rys. 4.2. Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

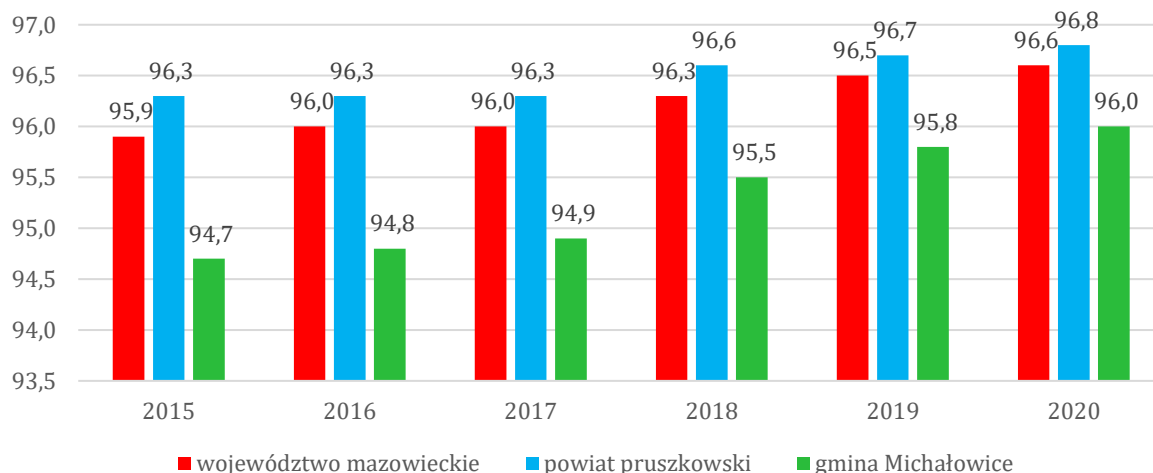
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice dominowały mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób – stanowiły w 2020 roku 96% ogólnej liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON, jednak ich udział był niższy zarówno niż średnia w powiecie (96,8%) jak i województwie (96,6%). Jednak od 2015 roku udział mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w gminie Michałowice znacząco wzrastał (z poziomu 94,7% w 2015 roku do 96% w 2020 roku), szybciej niż w powiecie i województwie – rys. 4.3.

W latach 2015-2020 w gminie Michałowice wśród jednostek nowozarejestrowanych w rejestrze REGON zdecydowanie dominowały podmioty prywatne. W 2020 roku na 10 tys. mieszkańców przypadało nowozarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON ogółem: 127 w gminie Michałowice (przy 116 w powiecie pruszkowskim i 114 w województwie mazowieckim) – rys. 4. Natomiast w tym samym roku na 10 tys. mieszkańców nowozarejestrowanych podmiotów prywatnych przypadały w gminie Michałowice 104 podmioty (przy średniej w powiecie wynoszącej 96 i mazowieckiej – 87) (rys. 4.5). Zarówno ogólnie jak i w

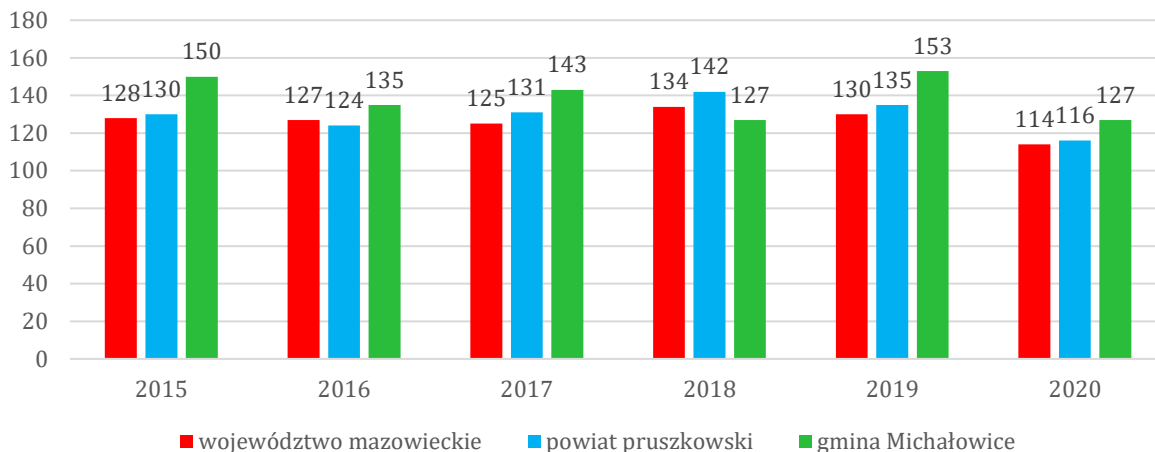
odniesieniu do podmiotów prywatnych liczba jednostek nowozarejestrowanych w rejestrze REGON w całym analizowanym okresie w gminie Michałowice przewyższała średnią w powiecie i województwie i mimo wewnątrzokresowych wahań generalnie wzrosła (podobnie jak w powiecie i województwie). Wszystkie zaprezentowane dane wskazują, że gmina wykazuje ponadprzeciętny (na tle powiatu, województwa i analizowanych gmin) poziom przedsiębiorczości, oparty głównie o rozwój podmiotów prywatnych. W 2020 roku natomiast widać wyraźnie negatywny wpływ pandemii COVID-19 – w porównaniu do 2019 roku spadła liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności – w gminie Michałowice z poziomu 153 do 127 (rys. 4.4).

Rys. 4.3. Udział podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

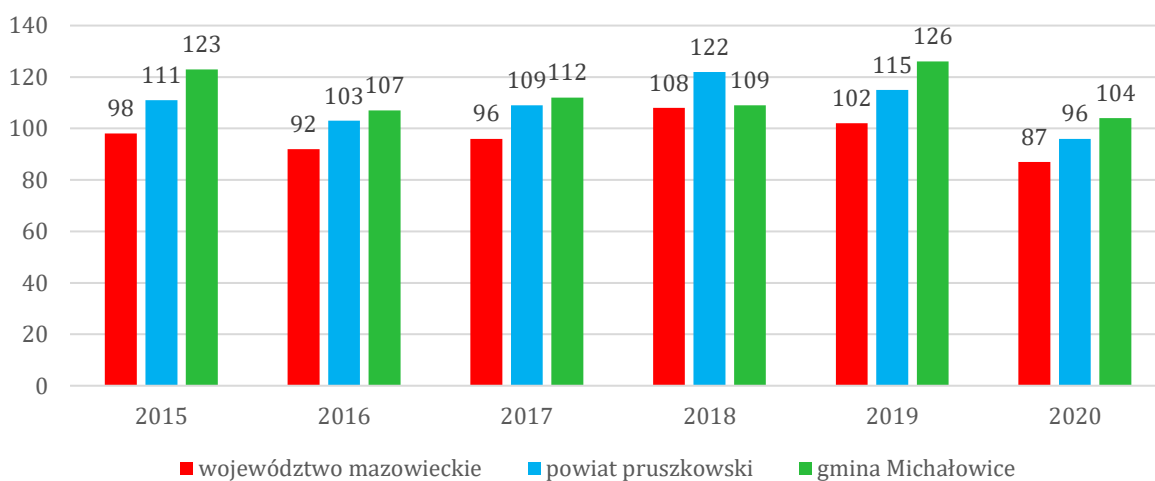
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 4.4. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 4.5. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym na 10 tys. mieszkańców w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując dostępne dane dotyczące liczby podmiotów gospodarczych w podziale na jednostki pomocnicze gminy Michałowice w 2020 roku widać, że najwięcej podmiotów zlokalizowanych jest w Komorowie (609 według Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej oraz 147 w Krajowym Rejestrze Sądowym) i Michałowicach (odpowiednio 448 i 166), ale także Regulach (262 i 152).

Najmniej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych zostało w Suchym Lesie – tab. 4.1.

Tab. 4.1. Liczba i rodzaj podmiotów gospodarczych w jednostkach pomocniczych w gminie Michałowice w 2020 roku

	Spółki w KRS	Spółki w CEIDG
Michałowice	166	448
Michałowice-Wieś	-	76
Reguły	152	262
Opacz-Kolonia	63	224
Opacz Mała	5	28
Granica	25	235
Sokołów	61	23
Komorów	147	609
Nowa Wieś	58	257
Pęcice	24	41
Pęcice Małe	20	81
Suchy Las		5

Źródło: dane otrzymane od Gminy.

Dominujące branże gospodarki. W 2020 roku w gminie Michałowice dominowały przedsiębiorstwa zajmujące się: handlem hurtowym i detalicznym, naprawą pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G według PKD 2007, 894 podmioty), działalnością profesjonalną, naukową i techniczną (sekcja M, 750), przetwórstwem przemysłowym (sekcja C, 414) oraz budownictwem (sekcja F, 356). W gminie Michałowice nie występowały jedynie podmioty zajmujące się górnictwem i wydobywaniem (sekcja B). W latach 2015-2020 z wymienionych sekcji PKD 2007 spadek liczby podmiotów nastąpił w przypadku 5 sekcji (największy w sekcji G tj. handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle), zaś w przypadku jednej występowała stagnacja. W tab. 4.2 zaznaczono trendy (rosnący, malejący, bez zmian) w odniesieniu do zmian zachodzących w liczbie podmiotów gospodarczych w każdej z sekcji PKD.

Tab. 4.2. Podmioty według sekcji PKD 2007 w gminie Michałowice w latach 2015-2020

Sekcja PKD 2007	Lata	gmina Michałowice	Trend
sekcja A rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2015	13	↓
	2016	13	

Sekcja PKD 2007	Lata	gmina Michałowice	Trend
	2017	11	
	2018	14	
	2019	13	
	2020	11	
sekcja C przetwórstwo przemysłowe	2015	436	↓
	2016	436	
	2017	436	
	2018	403	
	2019	423	
	2020	414	
sekcja D wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2015	5	→
	2016	8	
	2017	9	
	2018	8	
	2019	8	
	2020	9	
sekcja E dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2015	8	→
	2016	7	
	2017	7	
	2018	7	
	2019	6	
	2020	5	
sekcja F budownictwo	2015	322	↑
	2016	318	
	2017	334	
	2018	330	
	2019	344	
	2020	356	
sekcja G handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2015	936	↑
	2016	914	
	2017	909	
	2018	866	
	2019	870	
	2020	894	
sekcja H transport i gospodarka magazynowa	2015	154	↑
	2016	158	
	2017	159	
	2018	161	
	2019	157	

Sekcja PKD 2007	Lata	gmina Michałowice	Trend
	2020	166	
sekcja I działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2015	73	↑
	2016	78	
	2017	87	
	2018	85	
	2019	97	
	2020	102	
sekcja J informacja i komunikacja	2015	193	↑
	2016	210	
	2017	205	
	2018	220	
	2019	262	
	2020	279	
sekcja K działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2015	101	↓
	2016	100	
	2017	93	
	2018	87	
	2019	93	
	2020	99	
sekcja L działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2015	125	↑
	2016	130	
	2017	136	
	2018	152	
	2019	161	
	2020	171	
sekcja M działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2015	614	↑
	2016	621	
	2017	638	
	2018	664	
	2019	703	
	2020	750	
sekcja N działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2015	133	↑
	2016	137	
	2017	143	
	2018	149	
	2019	162	
	2020	174	
sekcja O	2015	4	~
	2016	4	

Sekcja PKD 2007	Lata	gmina Michałowice	Trend
administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	2017	4	
	2018	4	
	2019	4	
	2020	4	
sekcja P edukacja	2015	133	↑
	2016	143	
	2017	148	
	2018	142	
	2019	142	
	2020	153	
sekcja Q opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2015	206	↑
	2016	211	
	2017	214	
	2018	225	
	2019	241	
	2020	267	
sekcja R działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2015	52	↑
	2016	54	
	2017	56	
	2018	60	
	2019	70	
	2020	73	
sekcje S i T pozostała działalność usługowa gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	2015	147	↑
	2016	154	
	2017	179	
	2018	192	
	2019	215	
	2020	226	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice w latach 2015-2020 wzrosła liczba nowozarejestrowanych podmiotów przede wszystkim w następujących sekcjach PKD 2007: F – budownictwie (z 14 do 30) oraz J – informacji i komunikacji (z 18 do 23). W 2020 roku najwięcej nowych podmiotów w gminie Michałowice zarejestrowano w sekcjach: M – działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (52), G – handlu

hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle (45) oraz F – budownictwie (30).²

Poziom lokalnej przedsiębiorczości. Poziom indywidualnej przedsiębiorczości mieszkańców gminy Michałowice jest jednym z najwyższych spośród gmin wiejskich woj. mazowieckiego. Wskaźnikiem zachodzących zmian jest rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w sektorze prywatnym.³ W latach 2015-2020 w gminie Michałowice liczba instytucji otoczenia biznesu (IOB) na 10 tys. podmiotów gospodarczych rosła, podobnie jak w powiecie i województwie. IOB to podmioty o różnej formie prawnej prowadzące działalność związaną z rozwojem przedsiębiorczości i innowacyjności, nie działające dla zysku lub przeznaczające zysk na działalność statutową. Wyróżnia się trzy główne typy instytucji otoczenia biznesu: ośrodki przedsiębiorczości, ośrodki innowacji oraz instytucje finansowe. Chociaż w analizowanym okresie wskaźnik ten był znacznie niższy niż średnio w województwie mazowieckim, utrzymywał się na podobnym poziomie co w powiecie pruszkowskim – w 2020 roku w gminie Michałowice na 10 tys. podmiotów gospodarczych przypadało 650,1 instytucji otoczenia biznesu (wobec 641,4 w powiecie i 787,6 w województwie) – rys. 4.6.

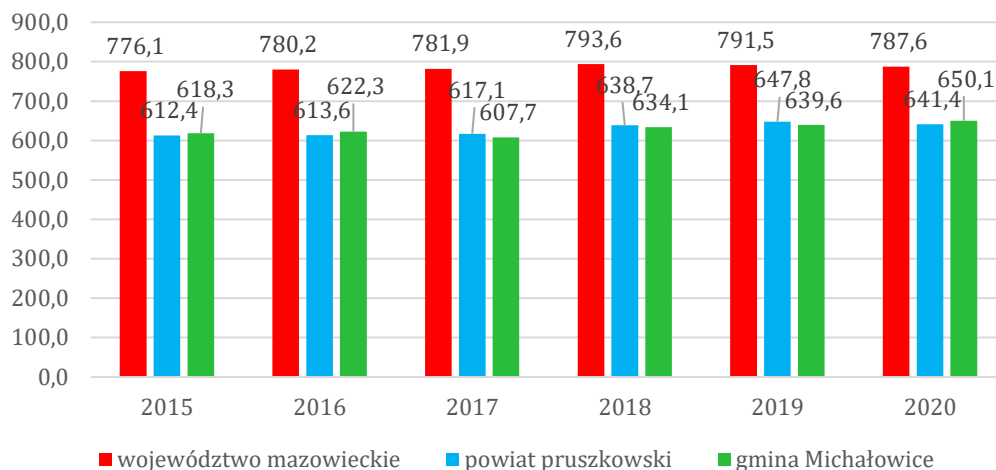
Gmina stanowi atrakcyjny obszar rozwoju inicjatyw biznesowych. Sprzyja temu bliskość stolicy – dużego rynku pracy i zbytu, a także położenie gminy w pobliżu dróg wojewódzkich i autostrad oraz przebiegającej przez gminę Południowej Obwodnicy Warszawy.⁴ Gmina nie posiada terenów inwestycyjnych.

² Bank Danych Lokalnych GUS.

³ Gospodarka, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/gospodarka>, 2021-07-22.

⁴ Gospodarka, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/gospodarka>, 2021-07-22.

Rys. 4.6. Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

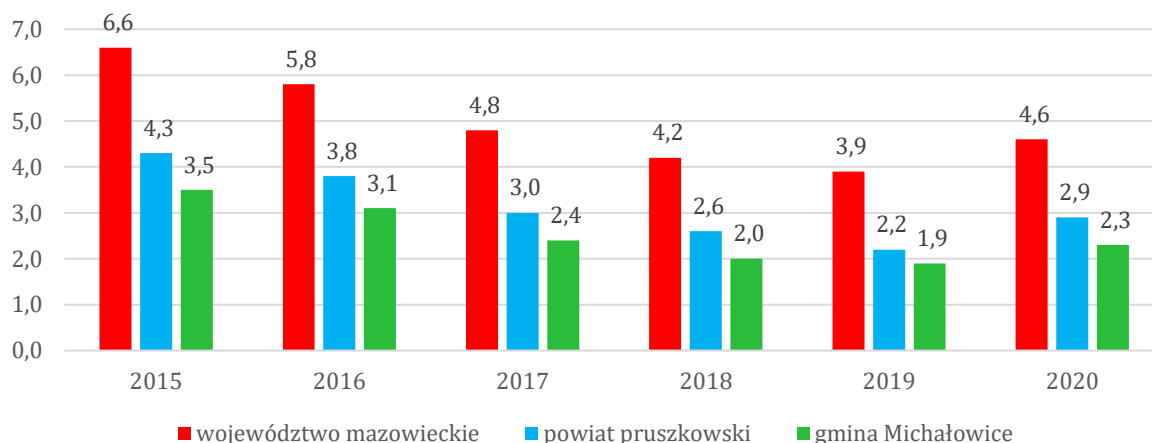
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Bezrobocie. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Michałowice w latach 2015-2020 malał, podobnie jak w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim (w Gminie z poziomu 3,5% w 2015 roku do 2,3% w 2020 roku) – rys. 4.7. Spadek ten w większym stopniu dotyczył mężczyzn (odpowiednio 3,5% i 2,2%) niż kobiet (3,4% i 2,5%).⁵

Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznowoli, Starych Babic i Wieliszewa) należy zauważyć, że w latach 2015-2020 udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Michałowice kształtował się na jednym z najniższych poziomów (niższą wartość wskaźnik ten osiągał tylko w gminie Stare Babice) – rys. 4.8.

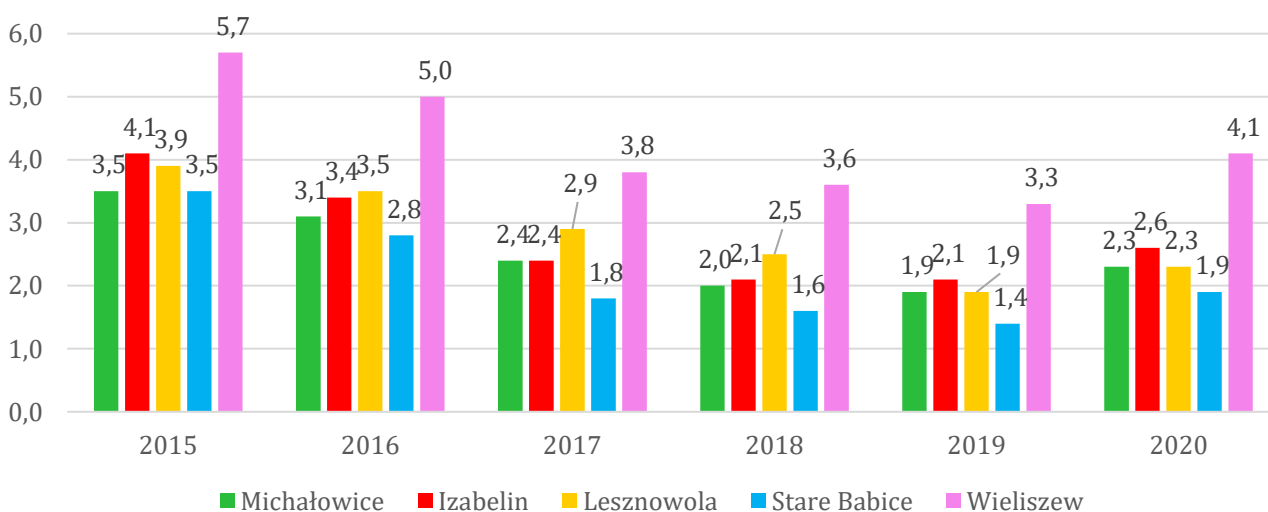
⁵ Bank Danych Lokalnych GUS.

Rys. 4.7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

5. Środowisko naturalne, kulturowe i infrastruktura

Walory środowiska naturalnego, przyrodnicze i krajobrazowe, różnorodność biologiczna.⁶ Gmina Michałowice położona jest w południowej części Równiny Łowicko-Błońskiej. Mezoregion ten, jako niższy od przylegającej od południa Wysoczyzny Rawskiej, po recesji lądolodu stadiu mazowiecko-podlaskiego (Warty) podlegał intensywnym procesom erozyjno-denudacyjnym. Efektem jest stosunkowo płaska, mało urozmaicona rzeźba terenu. Powierzchnia równiny denudacyjnej kształtuje się na wysokości od ok. 100 m n.p.m. w części północnej do 110 m n.p.m. na południu. Większość form pochodzenia lodowcowego uległa całkowitemu zniszczeniu. Tylko największe z nich pozostały jako stosunkowo słabo zarysowane wzgórza. Są to kemy znajdujące się w okolicy Nowej Wsi, Komorowa, Pęcic, Suchego Lasu i Sokołowa o wysokości względnej 2-5 m.

Gmina Michałowice ze względu na swe położenie fizyczno-geograficzne wchodzi w skład systemu przyrodniczego aglomeracji warszawskiej, który składa się z dwóch zasadniczych podsystemów, tworzących łącznie tzw. osłonę ekologiczną Warszawy. Pierwszy z nich to podsystem zasilania i odnowy przyrody (biologiczny), który tworzą zewnętrzne obszary zasilania przyrody żywej oraz ciągi przyrodnicze (korytarze ekologiczne), zapewniające łączność między wspomnianymi obszarami i umożliwiające biologiczne zasilanie wnętrza miasta. Drugi z kolei to podsystem regeneracji i wymiany powietrza (klimatyczny), składający się z zewnętrznych obszarów regeneracji powietrza oraz pasm i klinów przewietrzających, które doprowadzają czyste i wilgotne powietrze w głąb miasta.

W obrębie gminy Michałowice przyrodnicze ciągi lokalne są bazą dla ciągów regionalnych. Główne ciągi powiązań biegną poprzez dolinę Utraty, która łącząc stawy pomiędzy Pęcicami i Pruszkowem z kompleksami łąkowymi i leśnymi w południowej części gminy stanowi regionalny korytarz ekologiczny oraz dolinę Raszynki będącej elementem ciągu ponadlokalnego, która łączy cenne z przyrodniczego punktu widzenia stawy raszyńskie (będące ostoją ponad 120

⁶ Opracowane na podstawie: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Michałowice, s. 67-80, https://bip.michalowice.pl/files/1095951643/zalacznik-nr-1-tekst-studium_3.pdf, 2021-07-23.

gatunków ptaków, w tym 30 wodnych) z podobnymi stawami między Pęcicami a Pruszkowem. Radzynka i stawy raszyńskie tworzą ciąg przyrodniczy o układzie równoleżnikowym. Kompleksy leśne uroczysk Popówek i Chlebów oraz obszary łąkowe w dolinach Zimnej Wody i Utraty (wspomagane przez zieleń osiedla leśnego Komorów), wchodzi w skład podsystemu zasilania i odnowy przyrody aglomeracji warszawskiej, gdzie współtworzą główny obszar zasilania przyrody żywej w tej części województwa mazowieckiego. Jednocześnie są one – razem z zielenią Podkowy Leśnej i lasami uroczyska Zaborów na zachodzie oraz lasami Sękocina i Magdalenki na południowym wschodzie – ważnym fragmentem regionalnego korytarza ekologicznego, łączącego Kampinoski Park Narodowy z Chojnowskim Parkiem Krajobrazowym.

Fot. 5.1. Teren gminy Michałowice w rejonie miejscowości Pęcice – przykład terenu otwartego gminy, wpływającego zdaniem mieszkańców na jakość życia.

Szata roślinna gminy Michałowice jest różnorodna. Struktury biologicznie czynne kształtują: kompleksy łąk, parków krajobrazowych, zadrzewień para-leśnych, ogródków działkowych, zieleń towarzysząca zabudowie (ogródki przydomowe), zadrzewienia przyuliczne, osiedla leśne. Powierzchnia leśna na terenie Gminy stanowi 267 ha tj. 7,2 % ogółu powierzchni. Jedynym znaczącym terenem leśnym jest las leżący w południowej części gminy charakteryzujący się siedliskiem

wilgotnym, dużym udziałem w drzewostanie drzew liściastych, mający duże znaczenie ochronne i szczególnie wrażliwy na zmiany stosunków wodnych. Zespoły zadrzewień para-leśnych są nieliczne, usytuowane na terenach łąkowych, a stanowią je głównie siedliska olchowo-topolowe.

W gminie Michałowice przeważają użytki rolne, które zajmują 66% jej powierzchni (2283 ha). Lasy i tereny zadrzewione stanowią 8% (289 ha), wody i rowy – 2% (81 ha), tereny komunikacji – 6% (207ha), tereny osiedlowe – 13% (456 ha) a pozostałe grunty – 5% (157 ha). Grunty orne stanowią 76% użytków rolnych i 54% ogólnej powierzchni Gminy. Ogólna powierzchnia użytków rolnych w gminie wynosi 1 859 ha, z czego 900 ha stanowią grunty orne. Średnia powierzchnia gospodarstw wynosi ok. 2,9 ha. Na terenie gminy dominują gleby bardzo dobre, dobre i średnie, klas II-IVb, genezą związane z glebami Równiny Błońskiej, pyłowe i pyłowo-piaszczyste. Tereny osiedlowe w gminie Michałowice stanowią większy procent jej powierzchni (13%) niż średnio w gminach w granicy dawnego województwa warszawskiego z wyłączeniem Warszawy (7%). Tereny wykorzystywane inaczej niż jako użytki rolne, wody, lasy i zadrzewienia (tj. tereny osiedlowe, komunikacji i pozostałe) w gminie Michałowice stanowią również większą część jej powierzchni (22%) niż średnio w gminach aglomeracji warszawskiej z wyłączeniem Warszawy (15%). Świadczy to o silnej urbanizacji obszarów wiejskich w gminie kosztem użytków rolnych.

Gminę przecinają doliny Utraty i jej dopływów. Zimnej Wody, Raszynki oraz innych drobnych cieków oraz powiązanych z nimi rowów melioracyjnych. Największą rzeką gminy jest Utrata – prawostronny dopływ Bzury. Powierzchnia zlewni rzeki Utraty wynosi 792 km² a jednym z głównych jej dopływów jest Raszynka (na terenie Gminy). Rzeka płynie przez tereny użytkowane w głównej mierze rolniczo, tereny leśne zajmują jedynie ok. 11 % powierzchni zlewni. Dolina Utraty w górnym biegu rzeki jest wąska i słabo ukształtowana. Rzeka Utrata przepływa przez szereg stawów a także liczne miejscowości. Ocena jakości wód powierzchniowych płynących zaprezentowana w Programie ochrony środowiska dla powiatu pruszkowskiego na lata 2021-2024 (s. 71-74), wskazuje, że Utrata w 2016 r. miała na ternie całego powiatu zły stan/potencjał ekologiczny, dobry i poniżej dobrego (Utrata od Żbikówki

do Rokitnicy) stan chemiczny. Ocena stanu JCWP (Jednolite części Wód Powierzchniowych) wykonana w latach 2017-2018 wskazywała na umiarkowany i słaby stan ekologiczny oraz dobry i poniżej dobrego stan chemiczny. Na tej podstawie stan wód w ocenie GIOŚ został uznany za zły. Do utrzymywania zlokalizowanych na terenie gminy sztucznych zbiorników wodnych wykorzystywane są jazy, większość z nich posadowiono na rzece Utracie. Część z tych urządzeń jest w złym stanie technicznym i wymaga remontu.

Gmina pod względem krajobrazowym jest zróżnicowana. Do obiektów o walorach krajobrazowo-kulturowych należą:

- zespół parkowy w Pęcicach (z 200-400-letnimi lipami, dębami, grabami, sosnami, jesionami);
- zespół parkowy w Helenowie (z uznanymi za pomniki przyrody 14 dębami szypułkowymi w wieku 200-300 lat, 2 białymi topolami w wieku 150 lat i 200-letnim jesionem wyniosłym oraz jedną z najgrubszych w kraju topól czarnych, której obwód pnia przekracza 80 m, a wiek 200-250 lat);
- park zabytkowy w Komorowie z urozmaiconym gatunkowo drzewostanem (z drzewami pomnikowymi tj. 3 jesionami, kasztanowcem, klonem pospolitym i 2 jaworami);
- park krajobrazowy w Regułach;
- część osiedla Komorów powstała z parcelacji leśnej, wraz z 2 zabytkowymi alejami chronionymi jako pomniki przyrody (125 lip i 25 kasztanowców – al. Starych Lip oraz 125 lip i 2 jesiony – pomnikowa Aleja Marii Dąbrowskiej wpisana do rejestru zabytków);
- pojedyncze, rozproszone wśród zabudowy drzewa leśne, towarzyszące przedwojennej zabudowie.

W przestrzeni ekologicznej, o dużym znaczeniu przyrodniczym i krajobrazowym, gminie Michałowice wyróżniają się ponadto:

- Dolina Utraty, Raszynki z najcenniejszymi przyrodniczo obszarami,
- południowo-zachodni obszar z osiedlem leśnym w Komorowie (gdzie wykształcił się ekosystem zbliżony do naturalnego), zabudową Nowej Wsi,

doliną rzeki Zimna Woda oraz kompleksem pałacowo-parkowo-wodnym Helenowa o dominującej funkcji przyrodniczej;

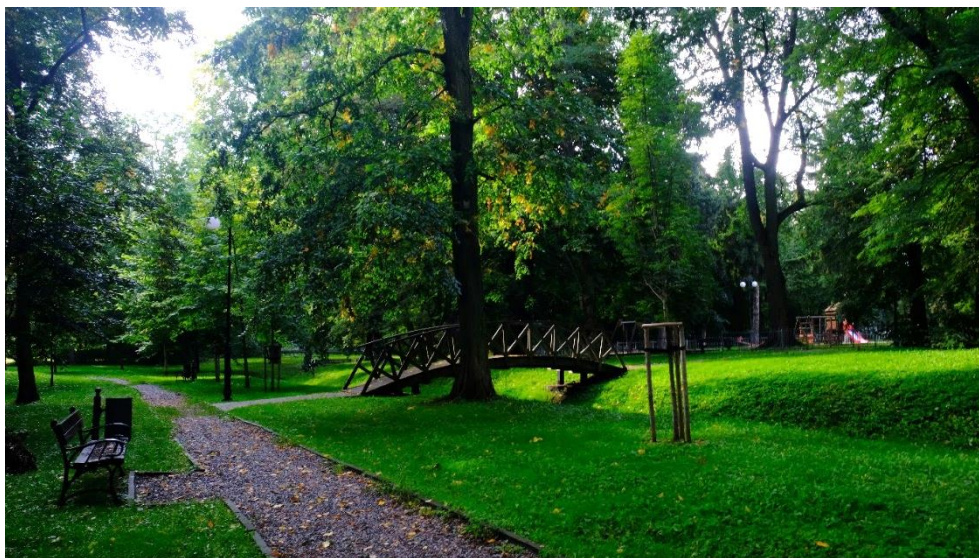
- dwa duże zespoły stawów rybnych (w Pęcicach oraz w Helenowie), a także znacznie mniejszy zbiornik retencyjny w Komorowie, zbiornik wodny „Smug” w Nowej Wsi oraz sztuczne zbiorniki w Michałowicach, które oprócz funkcji użytkowych spełniają ważną rolę klimatyczną i hydrologiczną (retencja wód);
- dwa stosunkowo duże kompleksy leśne na południu Gminy: uroczysko Chlebów (po wschodniej stronie Utraty) oraz przyległa część uroczyska Popówek.

Warunki topoklimatyczne większości terenów gminie Michałowice nie odbiegają od klimatu regionu, jedynie tereny zabudowy osiedli Komorów i Michałowice charakteryzują się większą zaciszą przy wiatrach zachodnich, północnych i wschodnich oraz złagodzeniem temperatur ekstremalnych (maksymalnych i minimalnych). Położenie powiatu pruszkowskiego na Niżu Polskim Wisły decyduje o podstawowych cechach klimatu. Temperatura powietrza ma związek z położeniem powiatu w obszarze wpływów kontynentalnych klimatu. Na przeważającym obszarze średnia roczna temperatura powietrza sięga około 9°C. Obszar powiatu charakteryzuje się niskimi opadami. Średnia roczna suma opadów na przeważającym obszarze powiatu jest niższa od średniej dla Polski, czyli nie sięga 600 mm. Na większości terenu jest niższa od 500 mm. Rozkład kierunków wiatru w roku wiąże się z warunkami ogólnocyrkulacyjnymi i lokalnymi (rzeźbą terenu). Cały obszar gminie Michałowice jest dobrze przewietrzany a kształowane na tym terenie pasma nawietrzające stanowią bazę regeneracji i wymiany powietrza w gminie.

Fot. 5.2. Stawy Pęcickie

Fot. 5.3. Park w Regułach

Formy ochrony przyrody i powierzchnia obszarów chronionych.⁷

Wymienione wcześniej kompleksy leśne i łąkowe (w południowej części Gminy) oraz

⁷ Opracowane na podstawie: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Michałowice, s. 67-80, https://bip.michalowice.pl/files/1095951643/zalacznik-nr-1-tekst-studium_3.pdf, 2021-07-23.

doliny rzek: Raszynki i Utraty wchodzą w skład Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W Pęcicach, na powierzchni 63 ha, ustanowiono zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Stawy Pęcickie”, chroniące fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego stawów rybnych.

Szczególną wartością przyrodniczą odznaczają się zachowane zespoły parkowo-pałacowe objęte ochroną Konserwatora Zabytków:

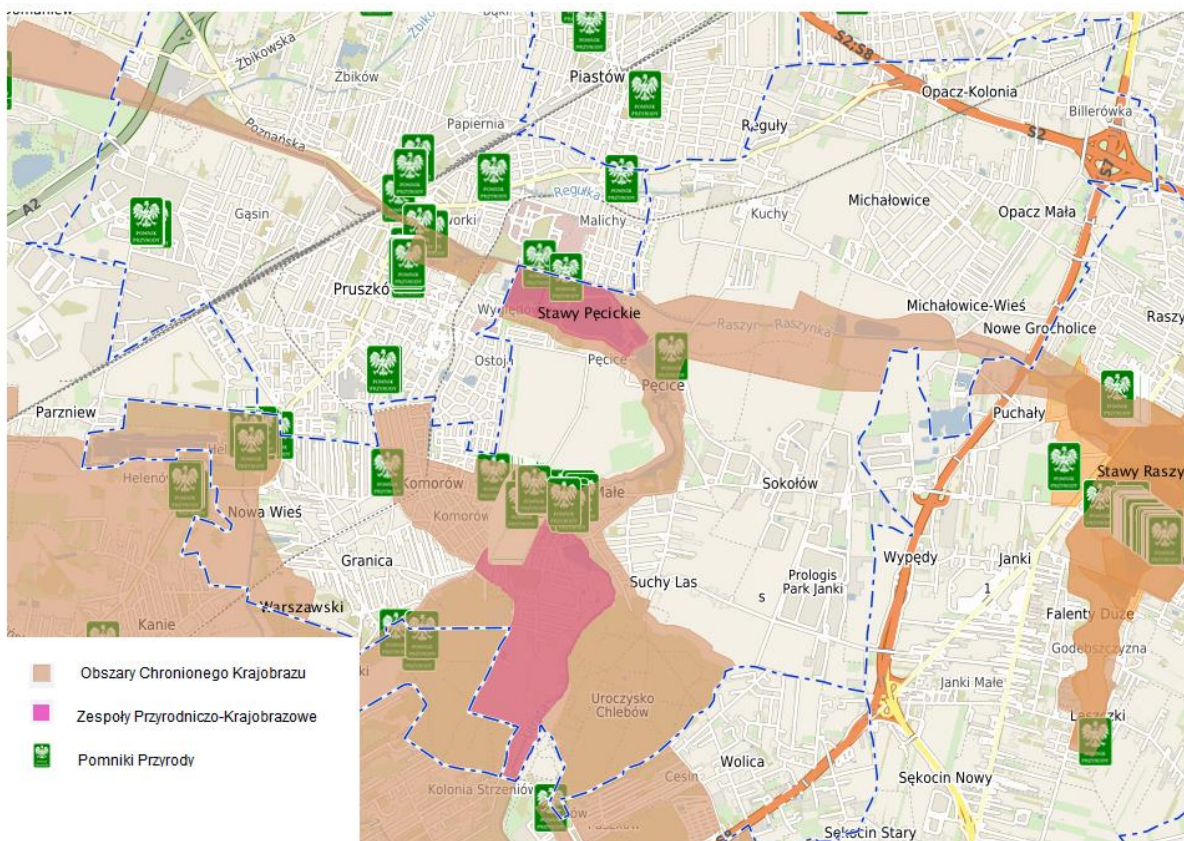
- zespół parkowo-pałacowy w Pęcicach o łącznej powierzchni 23,4 ha (park krajobrazowy o układzie regularnym ze stawem, z którym łączy się kompleks stawów rybnych o powierzchni około 50 ha, będący ostoją dla ptactwa wodnego, licznie występują tutaj drzewa pomnikowe);
- zespół pałacowo-parkowy w Helenowie (park regularny, przekształcony na park krajobrazowy, występują w nim dęby, topole, czarna i jesiony uznane za pomniki przyrody);
- park krajobrazowy z dworkiem murowano-drewnianym w Regułach;
- część osiedla Komorów, powstała z parcelacji leśnej z resztką drzewostanów leśnych, będąca zespołem urbanistycznym.
- dawny park pałacowy w Komorowie (ul. Sanatoryjna 1), prowadząca do niego aleja lipowa – Aleja Marii Dąbrowskiej, oraz fragmenty dawnego folwarku stanowiącym podwórze wjazdowe na przedłużeniu osi wymienionej alei (zostały wpisane w ostatnim czasie do rejestru zabytków nieruchomości województwa mazowieckiego pod numerem A-1468).

Gmina Michałowice posiada na swoim terenie liczne pomniki przyrody.

Zlokalizowane są głównie na terenach już objętych ochroną, tj. parkach zabytkowych. Pomnikiem przyrody jest również mieszana aleja kasztanowo-lipowa – Aleja Starych Lip. W 2015 było ich 13, w 2020 roku wskaźnik ten spadł do 10.⁸

⁸ Bank Danych Lokalnych GUS.

Rys. 5.1. Formy ochrony przyrody

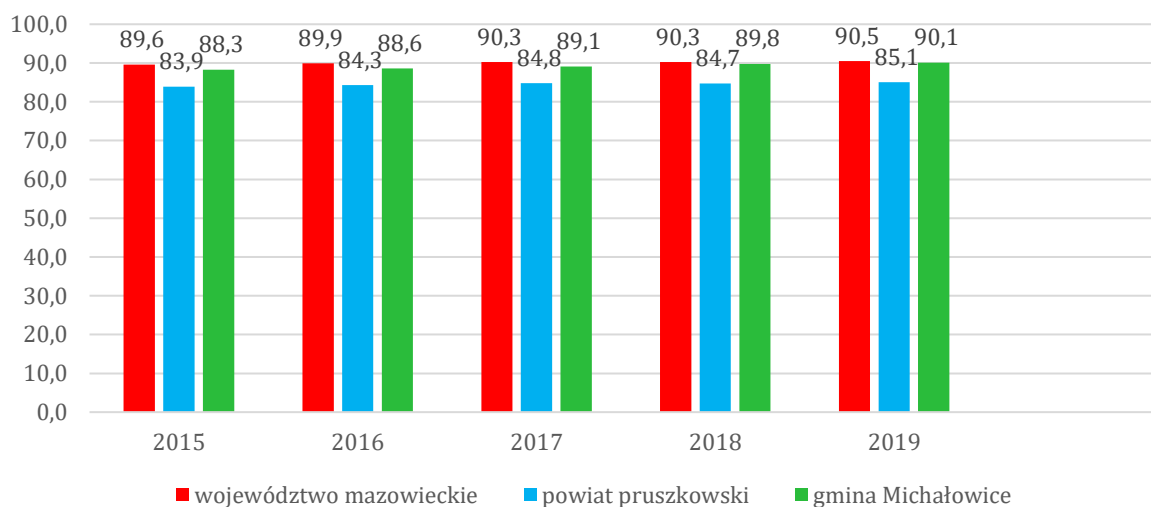
Źródło: <https://michalowice.e-mapa.net/>

Stan i ochrona środowiska, w tym stopień rozwoju infrastruktury sieciowej i odsetek korzystających z niej mieszkańców (kanalizacja, wodociąg, gazociąg). Odsetek ludności korzystającej z infrastruktury sieciowej kształtuje się w gminie Michałowice na poziomie podobnym jak w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim. W 2019 roku z wodociągów w gminie Michałowice korzystało 90,1% ludności, wobec 85,1% w powiecie i 90,5% na Mazowszu. W przypadku tego wskaźnika obserwować można w analizowanym okresie w gminie Michałowice nieznaczny wzrost odsetka korzystających z wodociągów – z poziomu 88,3% w 2015 roku do 90,1% w 2019 roku (podobnie zresztą jak w przypadku powiatu i województwa) – rys. 5.2.

Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji kształtował się w gminie Michałowice na poziomie 83,9% w 2019 roku, czyli wyższym niż średnia w powiecie pruszkowskim (79,7%) i województwie mazowieckim (69,8%). Także w przypadku

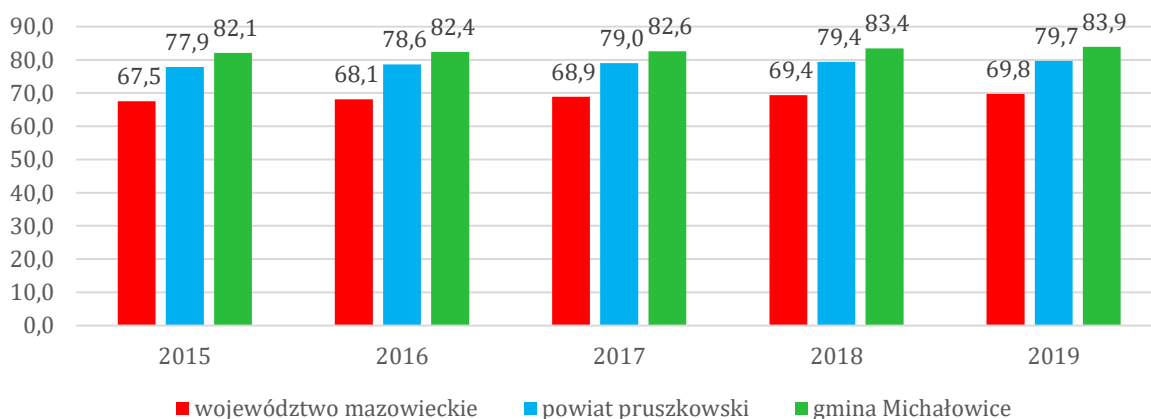
tego wskaźnika obserwować można w analizowanym okresie w gminie Michałowice nieznaczny wzrost odsetka korzystających z kanalizacji – z poziomu 82,1% w 2015 roku do 83,9% w 2019 roku (podobnie zresztą jak w przypadku powiatu i województwa) – rys. 5.3.

Rys. 5.2. Ludność korzystająca z wodociągów w % ogółu ludności w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

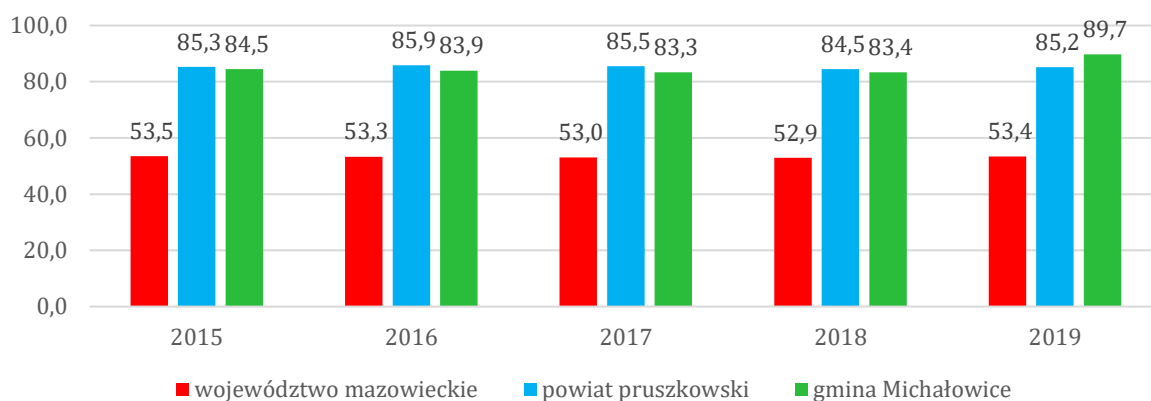
Rys. 5.3. Ludność korzystająca z kanalizacji w % ogółu ludności w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Podobną sytuację jak w przypadku sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, można obserwować w gminie Michałowice w odniesieniu do sieci gazowej. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej kształtował się w gminie Michałowice na poziomie 89,7% w 2019 roku, czyli nieznacznie wyższym niż średnia w powiecie pruszkowskim (85,2%), i dużo wyższym niż w województwie mazowieckim (53,4%). W przypadku tego wskaźnika obserwować można w analizowanym okresie w gminie Michałowice największy wzrost odsetka korzystających z instalacji gazowej – z poziomu 84,5% w 2015 roku do 89,7% w 2019 roku (zarówno w przypadku powiatu jak i województwa wskaźnik ten nieznacznie spadł) – rys. 5.4.

Rys. 5.4. Ludność korzystająca z instalacji gazowej w % ogółu ludności w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując dostęp do infrastruktury sieciowej w podziale na jednostki pomocnicze gminy Michałowice w latach 2015-2020 widać, że generalnie w całym tym okresie najlepiej sytuacja kształtowała się w Komorowie i Nowej Wsi, najgorzej zaś – w Suchym Lesie i Sokołowie (tab. 5.1).

Tab. 5.1. Ludność korzystająca z infrastruktury sieciowej w jednostkach pomocniczych w gminie Michałowice w latach 2015-2020 (w %)

miejscowość	korzystający z sieci gazowniczej	korzystający z sieci wodociągowej	korzystający z sieci kanalizacyjnej
	2015		
Granica	84,25	87,73	95,02
Komorów	84,27	94,66	95,88

Analiza i diagnoza stanu zastanego wraz z analizami SWOT oraz rekomendacjami strategicznymi dla gminy Michałowice

miejsowość	korzystający z sieci gazowniczej	korzystający z sieci wodociągowej	korzystający z sieci kanalizacyjnej
Komorów-Wieś	84,22	94,54	95,02
Michałowice	88,77	95,70	95,58
Michałowice-Wieś	88,82	95,11	94,74
Nowa Wieś	86,89	82,34	95,15
Opacz-Kolonia	86,90	93,38	95,15
Opacz Mała	80,73	93,38	93,58
Pęcice	77,68	90,43	92,90
Pęcice Małe	79,24	90,47	94,07
Reguły	87,49	89,38	96,26
Sokołów	79,03	89,51	88,20
Suchy Las	78,57	96,94	85,71
2016			
Granica	85,14	88,61	95,29
Komorów	87,57	95,05	96,02
Komorów-Wieś	85,18	94,94	95,47
Michałowice	89,45	95,70	95,49
Michałowice-Wieś	89,16	95,25	95,54
Nowa Wieś	87,03	83,67	95,52
Opacz-Kolonia	86,99	94,03	95,44
Opacz Mała	81,25	94,03	95,31
Pęcice	79,77	91,55	94,94
Pęcice Małe	79,67	91,08	94,92
Reguły	87,77	89,46	95,72
Sokołów	79,18	89,59	88,29
Suchy Las	79,00	96,50	89,50
2017			
Granica	85,55	90,42	95,80
Komorów	87,80	95,56	96,13
Komorów-Wieś	85,60	95,56	95,60
Michałowice	89,42	95,91	96,24
Michałowice-Wieś	89,51	95,33	95,68
Nowa Wieś	87,09	85,02	95,70
Opacz-Kolonia	87,06	94,05	95,69
Opacz Mała	84,23	94,05	95,27
Pęcice	82,25	92,58	96,06
Pęcice Małe	85,83	92,58	95,75
Reguły	89,10	90,49	96,04
Sokołów	85,90	89,74	88,46
Suchy Las	84,62	96,15	88,46
2018			
Granica	86,95	91,41	95,54
Komorów	89,42	96,12	96,21

Analiza i diagnoza stanu zastanego wraz z analizami SWOT oraz rekomendacjami strategicznymi dla gminy Michałowice

miejsowość	korzystający z sieci gazowniczej	korzystający z sieci wodociągowej	korzystający z sieci kanalizacyjnej
Komorów-Wieś	87,18	95,96	94,95
Michałowice	90,90	96,01	96,10
Michałowice-Wieś	90,90	95,44	95,92
Nowa Wieś	87,84	89,09	95,63
Opacz-Kolonia	89,12	93,43	96,15
Opacz Mała	80,73	96,79	96,79
Pęcice	82,82	94,63	94,57
Pęcice Małe	84,67	94,63	96,67
Reguły	90,78	90,98	96,27
Sokołów	85,53	88,16	86,84
Suchy Las	84,00	84,44	84,44
2019			
Granica	91,03	92,99	95,51
Komorów	91,67	96,02	96,67
Komorów-Wieś	90,89	95,44	94,79
Michałowice	93,21	96,91	96,70
Michałowice-Wieś	93,21	93,82	96,28
Nowa Wieś	91,04	90,12	95,39
Opacz-Kolonia	91,71	94,79	95,57
Opacz Mała	86,67	94,78	96,00
Pęcice	86,03	94,56	96,32
Pęcice Małe	88,68	94,56	96,60
Reguły	92,57	93,56	96,53
Sokołów	81,25	89,45	88,28
Suchy Las	65,93	86,81	88,28
2020			
Granica	93,02	94,18	96,04
Komorów	93,85	96,74	97,21
Komorów-Wieś	94,14	96,74	95,20
Michałowice	94,98	97,59	97,32
Michałowice-Wieś	94,15	95,18	96,88
Nowa Wieś	94,15	91,40	95,86
Opacz-Kolonia	93,55	95,77	95,97
Opacz Mała	88,84	95,77	95,54
Pęcice	88,84	96,09	96,33
Pęcice Małe	91,38	96,09	96,37
Reguły	94,64	95,44	97,05
Sokołów	86,06	91,04	90,04
Suchy Las	71,91	88,76	88,76

Źródło: dane otrzymane od Gminy.

W gminie Michałowice liczba mieszkań komunalnych w 2020 roku wynosiła 28, na co składało się: 18 mieszkań w Komorowie, 3 w Pęcicach, 4 w Opaczy-Kolonii, 2 w Nowej Wsi i 1 w Michałowicach. W stanie bardzo dobrym były tylko 4 mieszkania komunalne (wszystkie w jednym z budynków w Komorowie), w dobrym i dostatecznym – po 9. W trakcie remontu były 4 mieszkania zaś w złym stanie technicznym – 2.⁹

Sieć elektro-energetyczna. Sieć elektroenergetyczna na terenie gminy Michałowice nie jest rozbudowana i znajduje się głównie przy północnej granicy gminy. Większość infrastruktury znajduje się na terenie miejscowości Opacz Kolonia. W jej skład wchodzi 5 stacji miejskich 15/0,4 kV oraz linie napowietrzne i kablowe SN i nN. Głównym źródłem zasilania w energię elektryczną na obszarze Gminy są położone w sąsiednich gminach stacje 110 „Pruszków-1”, 110/15kV „Pruszków-2” i 110/15kV „Ursus”, a dystrybucja energii realizowana jest za pomocą kablowo-napowietrznej sieci elektroenergetycznej 15 kV¹⁸.

Stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii i plany w tym zakresie. W gminie Michałowice do 2020 roku termomodernizacji poddano 2 obiekty użyteczności publicznej: budynek świetlicy wiejskiej w Granicy (wyposażony w pompę ciepła 13kW oraz panele fotowoltaiczne o mocy 12 kW), budynek Urzędu Gminy w Regułach (zainstalowanie kolektorów słonecznych) oraz wykonano termomodernizację budynku ZSO w Komorowie (zainstalowano instalację fotowoltaiczną o średniorocznej produkcji na poziomie ok. 4,48 kWh). Planowane są natomiast następujące inwestycje OZE: Szkoła Podstawowa w Michałowicach (instalacja fotowoltaiczna o mocy 47,52 kW), budynek Urzędu Gminy w Regułach (instalacja fotowoltaiczna o mocy ok. 49,68 kW), budowa świetlicy wiejskiej w Pęcicach (instalacja paneli fotowoltaicznych o mocy 10kW i pompy ciepła powietrze-woda) oraz budowa przedszkola w Regułach (instalacja fotowoltaiczna o łącznej mocy 40 kWp, powietrzne pompy ciepła – o mocy 23 kW każda).¹⁰

⁹ Dane otrzymane od Gminy.

¹⁰ Dane otrzymane od Gminy.

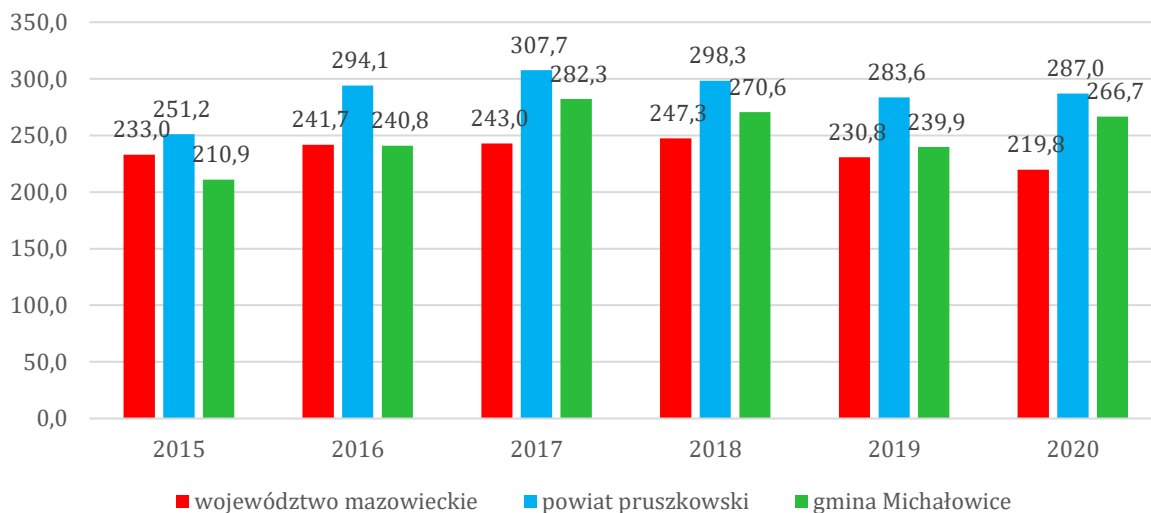
W 2020 r. gmina Michałowice uchwaliła Strategię rozwoju elektromobilności na lata 2020-2040. Gmina prowadzi wiele działań, które mają w założeniu przyczynić się do zmniejszenia zużycia energii lub używania energii pochodzącej z OZE. Do działań tych możemy zaliczyć:

- budowę Parkingów Parkuj i Jedź: w miejscowości Reguły z punktem doładowań samochodów elektrycznych oraz dwa parkingi przy stacji WKD w Komorowie;
- rozwój ścieżek rowerowych (od 2019 r. przybyło 4,8 km ścieżek rowerowych) i ciągów pieszych;
- od 2019 r. gmina umożliwia wynajem samochodów elektrycznych na zasadzie „carsharingu”.

Gospodarka odpadami, selektywna zbiórka odpadów. Od 2013 roku w gminie Michałowice funkcjonuje Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK).¹¹ Ilość zmieszanych odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku przypadająca na 1 mieszkańca w gminie Michałowice w latach 2015-2019 wzrosła – z poziomu 210,9 kg w 2015 roku do 266,7 kg w 2019 roku, przewyższając tym samym średnią w województwie mazowieckim (219,8 kg), jednak będąc na poziomie niższym niż średnio w powiecie pruskowskim (287 kg). W 2015 roku wskaźnik ten w Gminie kształtował się na poziomie niższym zarówno od średniej w powiecie jak i województwie – rys. 5.5.

¹¹ Bank Danych Lokalnych GUS.

Rys. 5.5. Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku ogółem na 1 mieszkańca w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w kg)

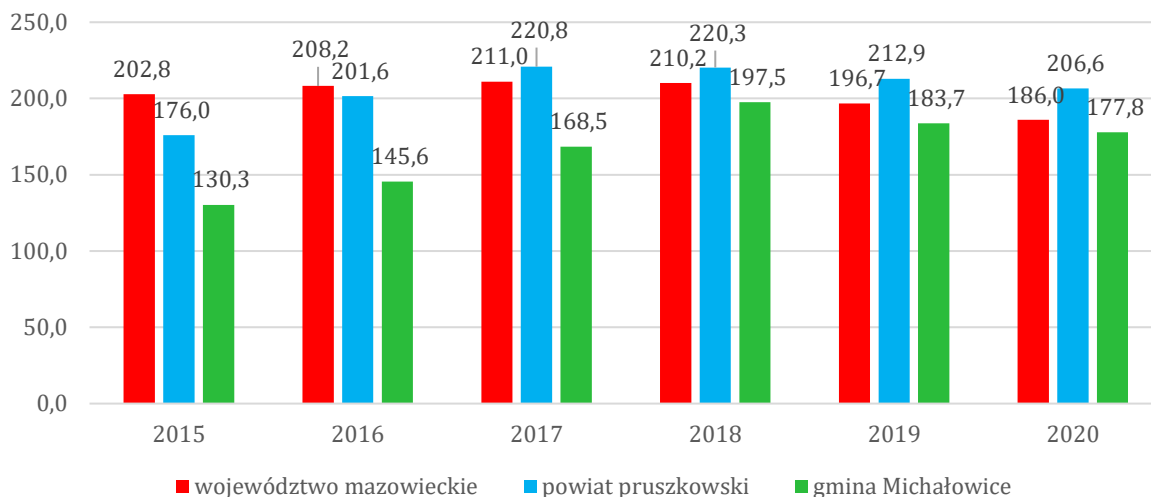
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Większość zmieszanych odpadów zebranych w gminie Michałowice pochodzi z gospodarstw domowych – w 2019 roku stanowiły one na 1 mieszkańca 177,8 kg (przy 266,7 kg odpadów ogółem). W 2015 roku wskaźnik ten kształtował się na dużo niższym poziomie (130,3 wobec 210,9 ogółem) – rys. 5.5 i rys. 5.6.

W 2019 roku w gminie Michałowice wskaźnik świadczenia usług odbioru odpadów komunalnych z nieruchomości zamieszkanymi – 84,7% (podobnie jak w województwie – 85,3%) a wskaźnik świadczenia usług odbioru odpadów komunalnych z nieruchomości niezamieszkanymi – 15,3% (podobnie jak w województwie – 14,8%).¹²

¹² Bank Danych Lokalnych GUS.

Rys. 5.6. Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w kg)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Odbiorem i zagospodarowaniem odpadów komunalnych z posesji zamieszkałych położonych na terenie gminy Michałowice zajmuje się Miejski Zakład Oczyszczania w Pruszkowie Sp. z o.o. Opłaty za odbiór odpadów w gminie Michałowice od 1 stycznia 2020 wynoszą: 33,00 zł brutto miesięcznie od osoby zamieszkującej na nieruchomości w przypadku, gdy odpady są zbierane w sposób selektywny oraz 66,00 zł brutto miesięcznie od osoby zamieszkującej na nieruchomości w przypadku, gdy odpady nie są zbierane w sposób selektywny¹³. W gminach referencyjnych opłaty za odbiór odpadów kształtowały się w następujący sposób:

- w gminie Izabelin: 33,00 zł brutto wynosi miesięczna stawka opłaty od osoby mieszkającej na terenie gminy Izabelin, przy czym 6 zł wynosi zwolnienie z części opłaty dla osób kompostujących bioodpady; 15 złotych wynosi zwolnienie z części opłaty dla osób, których dochód nie przekracza kwoty uprawniającej do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej; 169,30 zł wynosi ryczałtowa stawka opłaty za rok w przypadku nieruchomości, na której

¹³ Dane podane za informacjami umieszczonymi na stronie internetowej gminy w zakładce ochrona środowiska: <https://www.michalowice.pl/ochrona-srodowiska/odbior-odpadow>

znajduje się domek letniskowy lub innej nieruchomości wykorzystywanej na cele rekreacyjno-wypoczynkowe;

- w gminie Lesznowola: zgodnie z deklaracją zużycia wody - opłata obliczana jest jako iloczyn zadeklarowanych metrów³ zużycia wody w gospodarstwie miesięcznie i opłaty wynikającej z Uchwały Nr 309/XXVIII/2020 Rady Gminy Lesznowola z dnia 24 września 2020 r. wynoszącej 11,85 zł/m³;
- w gminie Stare Babice: opłata wynosi 33,80 zł miesięcznie brutto od każdej osoby zamieszkującej nieruchomość;
- w gminie Wieliszew: stawka opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, jeżeli zbierane są i odbierane w sposób selektywny, w wysokości 9,7 zł za 1 m³ zużytej wody z danej nieruchomości miesięcznie oraz stawkę wynoszącą w 19,40 zł za 1 m dla odpadów zbieranych nieselektywnie.

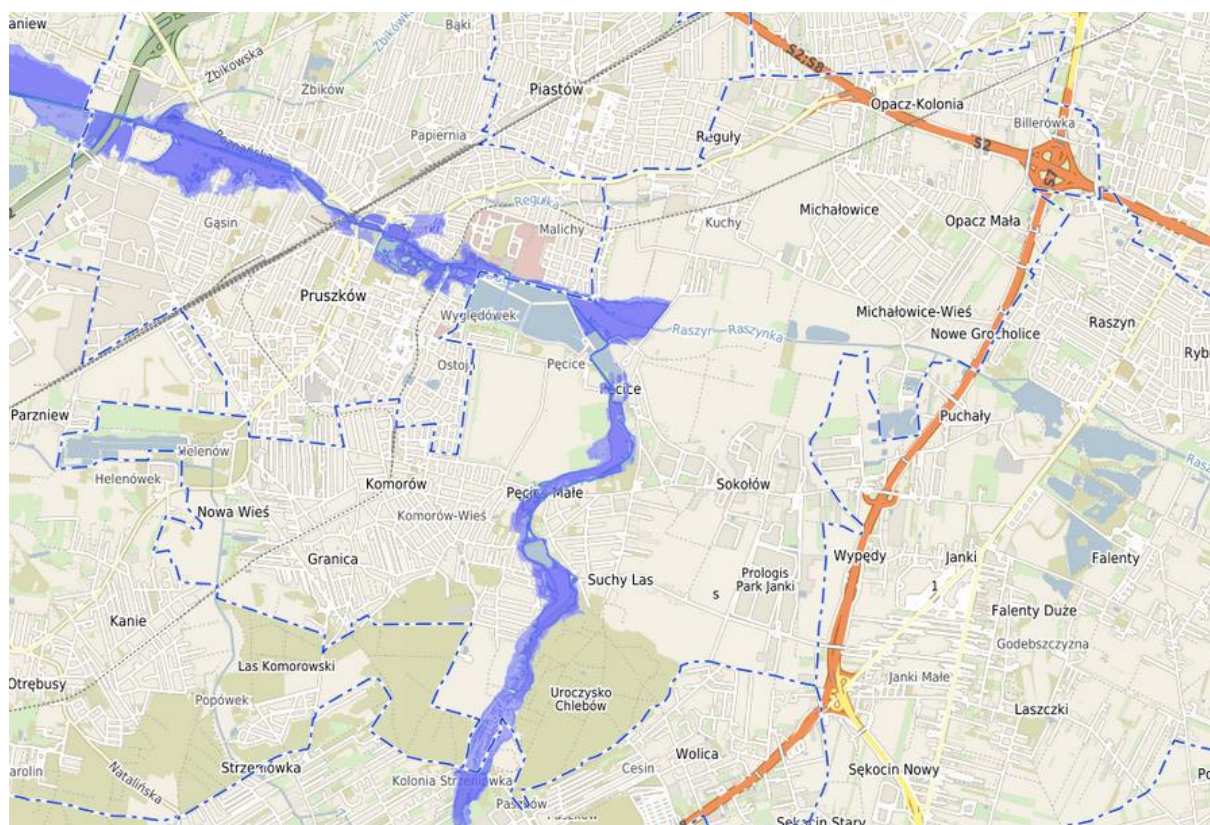
Zasklepienie gruntów - grunty zasklepione to przede wszystkim szlaki komunikacyjne i tereny im towarzyszące, które pokrywają ok. 6% powierzchni gminy. Gmina jest właścicielem niewielkich powiechrzniowo gruntów zasklepionych na działkach szkolnych.

Zagrożenia ekologiczne i bezpieczeństwo publiczne. Głównie zagrożenie ekologiczne naturalne na terenie gminy związane jest z zagrożeniem powodziowym - na rys. 5.7. wskazano tereny zagrożone powodzią (2%, tzw. woda 500-letnia).

Natomiast antropogeniczne zagrożenia środowiska to głównie niska emisja i słaba jakość powietrza. Oba problemy są efektem spalania złaj jakości paliw kopalnych a mają kluczowe znaczenie dla jakości życia i środowiska zamieszkania. Dlatego też gmina Michałowice prowadzi aktywną politykę ograniczenia niskiej emisji pochodzących z indywidualnych źródeł grzewczych, a tym samym przyczynia się do ochrony powietrza. W latach 2018–2020 gmina prowadziła program udzielania dotacji celowej z budżetu gminy polegającej na trwałej zmianie źródeł ogrzewania węglowego na ogrzewanie gazowe. W ciągu 3 lat trwania programu (2018–2020) wymieniono 147 wysokoemisyjnych pieców węglowych (41 w roku

2018, 56 w roku 2019 oraz 50 w roku 2020). Od 2021 r. trwa nabór do zmodyfikowanego gminnego programu – Lokalnego Programu Piecowego. Do 30 września 2021 r. wpłynęło 100 wniosków, a wymianę pieca zrealizowało już 41 gospodarstw. To oznaczają, że łącznie od 2018 r. do 30 września 2021 r., 188 pieców węglowych, tzw. kopciuchów zniknęło z terenu gminy.

Rys. 5.7. Zasięg obszaru zagrożenia powodziowego 2% (500 lat)

Źródło: <https://michalowice.e-mapa.net/>

Zadania własne w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego gmina wykonuje przez Gminny Zespół Zarządzania Kryzowego. Na terenie gminy, zlokalizowany jest Komisariat Policji w Michałowicach z siedzibą w Regułach oraz jednostka straży pożarnej w Nowej Wsi (OSP Nowa Wieś) wchodząca w skład Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Historia OSP sięga roku 1926.¹⁴ a do jej zadań należy:

¹⁴ Historia OSP, http://www.ospnw.pl/?page_id=5, 2021-08-25.

- Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami.
- Udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń.
- Informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi.
- Upowszechnianie, w szczególności wśród członków, kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalnej i oświatowej.
- Wykonywanie zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej.
- Działania na rzecz ochrony środowiska.
- Wspomaganie rozwoju społeczności lokalnych na własnym terenie.
- Wykonywanie innych zadań określonych w statucie OSP.
- Uczestniczenie na zawodach sportowo-pożarniczych.¹⁵

¹⁵ OSP Nowa Wieś, o nas http://www.ospnw.pl/?page_id=63, 2021-08-25.

6. Planowanie przestrzenne

Głównym dokumentem kształtującym politykę przestrzenną gminy Michałowice jest uchwalone w 2011 r. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Michałowice” opracowane na podstawie przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (z 2003 r.)

Zgodnie z zapisami Studium, główne elementy kształtujące strukturę przestrzenną i krajobraz gminy stanowią:

- tereny otwarte - doliny rzek Utraty i Raszynki oraz Zimnej Wody;
- tereny zieleni, w tym leśne;
- ciągi zieleni wysokiej (przebiegające przez tereny zurbanizowane) kształtujące powiązania terenów otwartych;
- obiekty historyczne, zabytkowe założenia parkowo- dworskie (m.in. Pęcice, Komorów Wieś, Helenów) będące ważnymi miejscami w układzie przestrzennym Gminy;
- historyczne założenia urbanistyczne Miasta Ogrodu Komorów oraz Osiedla Michałowice;
- układ przestrzeni o charakterze reprezentacyjnym i ich powiązania – krystalizujący strukturę urbanistyczną poszczególnych miejscowości oraz przestrzenną strukturę Gminy;
- główne pierzeje usługowe i eksponowane oraz pierzeje eksponowane kształtujące krajobraz terenów zurbanizowanych;
- centra głównych ośrodków mieszkaniowo-usługowych (Komorów oraz kierunkowo - Reguły), centra lokalnych ośrodków mieszkaniowo-usługowych (Michałowice oraz Nowa Wieś) oraz centra miejscowości mieszkaniowo - rekreacyjnych (Pęcice, Pęcice Małe).

Z punktu widzenia długofalowego kształtowania polityki przestrzennej kluczowe znaczenie ma:

- prawidłowy rozwój funkcji mieszkaniowych (realizacja nowego układu komunikacyjnego i infrastruktury technicznej dla potrzeb tej funkcji);

- ochronę w okresie przejściowym terenów otwartych o funkcji rolniczej, a także ochronę i wzbogacenie środowiska przyrodniczego (sporządzenie planów miejscowych dla stworzenia podstaw prawnych);
- rozwój i powszechna dostępność funkcji wypoczynkowej i rekreacyjnej (Dolina Raszynki, Dolina Utraty w skali lokalnej i dla Zachodniego Pasma Aglomeracji Warszawskiej).¹⁶

W strukturze przestrzennej gminy można wskazać przestrzenie o charakterze reprezentacyjnym kształtujących strukturę poszczególnych miejscowości. Zaliczyć do nich należy:

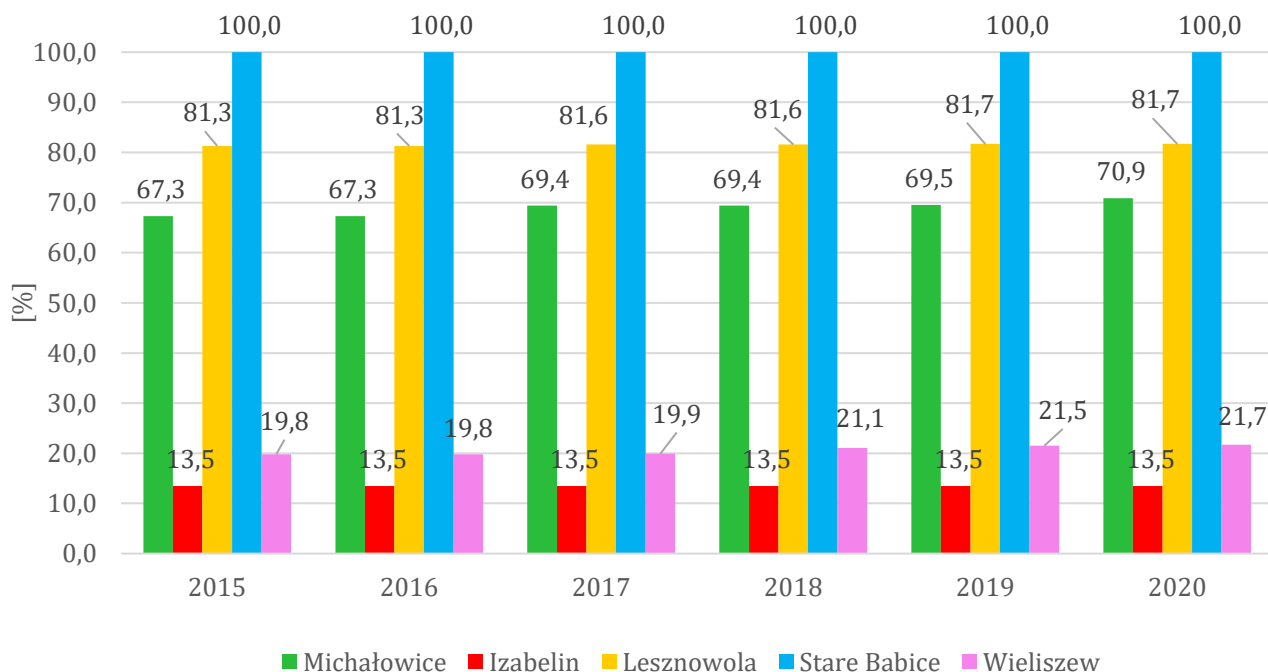
- w Regułach: Al. Powstańców Warszawy, ul. Kuchy oraz obszar przy przystanku kolejki WKD centrum Reguł;
- w Komorowie: obszar centrum zlokalizowany w okolicy przystanku kolejki WKD, ul. Brzozowa, Aleja Marii Dąbrowskiej, Aleja Starych Lip, ulice Spacerowa i Nadarzyńska, ul. Wiejska i Plac I. Paderewskiego, ul. 3 Maja oraz teren zieleni urządzonej i tereny usług publicznych;
- w Michałowicach: ul. Szkolna, ul. Raszyńska, ul. Spacerowa, ul. Jesionowa oraz obszar przy przystanku kolejki WKD i teren parku oraz usług publicznych;
- w Nowej Wsi: ul. Główna oraz rejon przystanku kolejki WKD;
- w Granicy: ul. Główna w rejonie skrzyżowania z ul. Pruszkowską oraz tereny usług publicznych;
- w Pęcicach: rejon wokół kościoła przy ul. Parkowej powiązany z zespołem pałacowo-parkowym i terenami zieleni wzdłuż Utraty;
- w Pęcicach Małych: rejon skrzyżowania ul. Dzikiej z Komorowską (wraz ze skwerem) oraz ul. Komorowskiej z Parkową.

Realizacja założeń zapisanych w Studium możliwa jest przez konsekwentne i sukcesywne sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

¹⁶ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Michałowice*, 2011, s. 100-103.

(mpzp). W 2020 r. stopień pokrycia terenu gminy mpzp wyniósł 70,9% (wzrost od 2015 r. o 3,6 p.p.). Gmina Stare Babice pokryta była mpzp w 100% (w całym analizowanym okresie) Lesznowola (81,7% w 2020 r. wzrost od 2015 r. o 0,4 p.p.). Gmina Izabelin wykazywała w całym analizowanym okresie pokrycie mpzp na poziomie 13,5%. Gmina Wieliszew w 2020 r. pokryta była w 21,7% mpzp (wzrost od 2015 r. o 1,9 p.p.) – rys. 6.1.

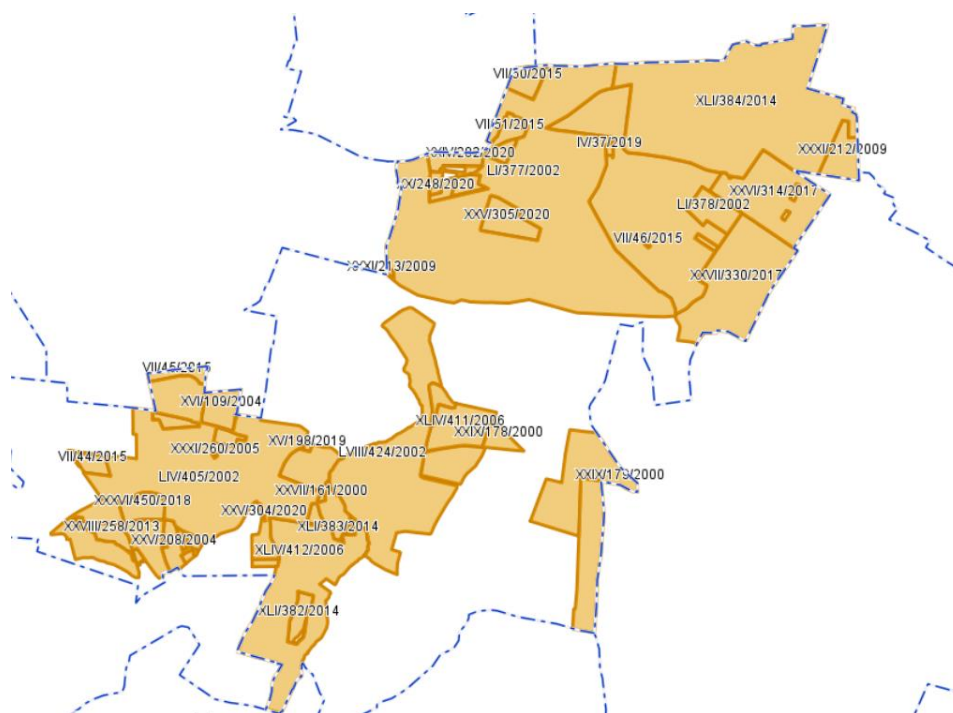
Rys. 6.1. Udział powierzchni gminy pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zasięgi miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminie Michałowice przedstawiono schematycznie na rysunku 6.2.

Rys. 6.2. Zasięgi miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminie Michałowice

Źródło: <https://michalowice.e-mapa.net/>

Z punktu widzenia szczególnego znaczenia w procesach przestrzennych wymienić należy obszar rewitalizacji. Gmina Michałowice ma opracowany i wdrażany „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023”. Wyznaczony w 2016 r. obszar rewitalizacji gminy zamieszkiwało łącznie 4880 mieszkańców (27% ogólnej liczby mieszkańców gminy) i obejmował on 3,24 km² (9,35% ogólnej powierzchni gminy). 4 z 5 projektów głównych zapisanych w programie rewitalizacji dotyczą przestrzeni (w tym o znaczeniu i funkcjach historycznych i kulturowych). Gmina uchwaliła w 2020 r. nowy obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji, nieznacznie inny niż ten z 2016 roku. Obszar rewitalizacji gminy Michałowice wyznaczony uchwałą z 2020 roku zamieszkuje 4718 mieszkańców (26,12% ogólnej liczby mieszkańców gminy) i obejmuje 3,71 km² (9,12% ogólnej powierzchni gminy). Aktualnie obowiązujący zakres przestrzenny obszaru rewitalizacji powstał w oparciu o analizę możliwości włączenia w obszar

zdegradowany i obszar rewitalizacji dodatkowego obszaru Gminy Michałowice obejmującego centrum Michałowice w okolicy ul. Jesionowej oraz poszerzeniu istniejącego obszaru Pęcic o dodatkowy teren istotny dla planowanych działań gminy na tym obszarze.

Kluczowe znaczenie dla kształtowania przestrzeni gminy Michałowice mają także walory i dziedzictwo kulturowe. Do najciekawszych należy:

- Pałac w stylu klasycystycznym z otaczającym go parkiem (w którym znajdują się okazałe gatunki drzew) w Pęcicach – pałac pochodzi z XIX wieku. Niedaleko pałacu znajduje się prawie 50 ha stawów, które stanowią ciekawą ostoję przyrodniczą, szczególnie ornitologiczną;
- Pałac wraz z parkiem w Helenowie – jeden z nielicznych zachowanych w tak dobrym stanie podwarszawskich zespołów architektonicznych, jego początki sięgają jeszcze XVII wieku. Bryła pałacu, która możemy obecnie zobaczyć to wiek XIX - na początku wieku budowa a następnie w połowie wieku rozbudowa obiektu;
- Osiedle Komorów, objęte ochroną konserwatorską, ze względu na oryginalny układ urbanistyczny i istniejące domy z okresu międzywojennego. Układ urbanistyczny i Osiedle „Strzecha Polska” jest wpisane do rejestru zabytków. Obiektami podlegającymi ochronie konserwatora zabytków zaliczono tu: dworki, wille, rezydencje przy ulicach: Akacyjowej, Bankowej, Leszczynowej, Lipowej, Klonowej. Ponadto także wpisany do rejestru zabytków dawny park pałacowy przy ul Sanatoryjnej 1 wraz z pomnikową aleją drzew (Aleja Marii Dąbrowskiej wymieniona w części dotyczącej ochrony przyrody) i fragmentem dawnego folwarku (stanowiącym podwórze wjazdowe na przedłużeniu osi Alei Marii Dąbrowskiej);
- Zespół pałacowo-parkowy w Pęcicach Małych i park dworski w Regułach;
- zabytkowy kościół w Pęcicach pod wezwaniem śś Piotra i Pawła;

- cmentarz Powstańców Warszawskich wraz z pomnikiem w Pęcicach (wpisany do rejestru zabytków);
- cmentarz żołnierzy poległych w I wojnie światowej (w 1914 r.) w Pęcicach.

Z punktu widzenia zarówno polityki przestrzennej jak i dziedzictwa kulturowego bardzo ciekawym założeniem jest „Stary Komorów” (po zachodniej stronie WKD) oraz „Miasto Ogród Komorów”, nazwa po raz pierwszy została użyta w 1928 roku¹⁷. Także obecnie miejscowość stara się nawiązywać nowo powstającą zabudową do założeń z początku XX w.

Fot. 6.1. Osiedle zabudowy jednorodzinnej w miejscowości Komorów

¹⁷Historia Komorowa, <https://www.komorow.pl/historia-komorowa>, 2021-09-05.

7. Sport, rekreacja i uczestnictwo w kulturze (usługi czasu wolnego)

Liczba i rodzaj klubów sportowych. W 2020 r., zgodnie z danymi GUS, w gminie Michałowice funkcjonowało 9 klubów sportowych (wobec 7 w 2016 roku).¹⁸ Ponadto na terenie gminy działają inne kluby sportowe nieujęte w klasyfikacji GUS: Uczniowskie Kluby Sportowe oraz Szkolne Koła Sportowe – Kluby Sportowe w Komorowie specjalizują się w koszykówce chłopców i piłki nożnej chłopców, w Nowej Wsi działa sekcja piłki nożnej, koszykówki, piłki siatkowej i ręcznej, w Michałowicach – piłki nożnej, ręcznej i unihokeja.¹⁹ Wśród działających na terenie Gminy klubów należy wymienić: SKF ANPREL KP AMT w Nowej Wsi, Uczniowski Klub Sportowy „W Nowej Wsi” (piłka nożna, piłka koszykowa), Uczniowski Klub Sportowy Akademia Koszykówki Komorów, Uczniowski Klub Sportowy „FC Komorów”, Uczniowski Klub Sportowy „Komorów”, Stowarzyszenie Sportowe „Klub Golfowy Komorów”, Klub Sportowy Zdrowie w Michałowicach, Klub Kolarski Komobike w Komorowie, Akademia Tenisowa Bavi w Pęcicach, Uczniowski Klub Sportowy Jaguar w Michałowice-Osiedle, Towarzystwo Koszykówki Nowa Wieś, UKS Akademia Młodego Sportowca oraz Mazowiecki Klub Karate Kyokushin a także Stowarzyszenie Polskie Zrzeszenie Instruktorów Rowerowych w Nowej Wsi (nie wszystkie z nich są ujmowane w statystyce GUS).²⁰ Działają też grupy nieformalne np. „Rozbiegane Michałowice” i grupy Nordic Walking.

Liczba klubów sportowych według danych GUS na 10 tys. ludności w gminie Michałowice w latach 2016-2020 rosła i była wyższa niż w powiecie przuszkowskim i województwie mazowieckim – w 2020 roku wskaźnik ten wynosił 4,9 w Gminie wobec 2,7 w powiecie i województwie. Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznów, Starych Babic i Wieliszewa) należy

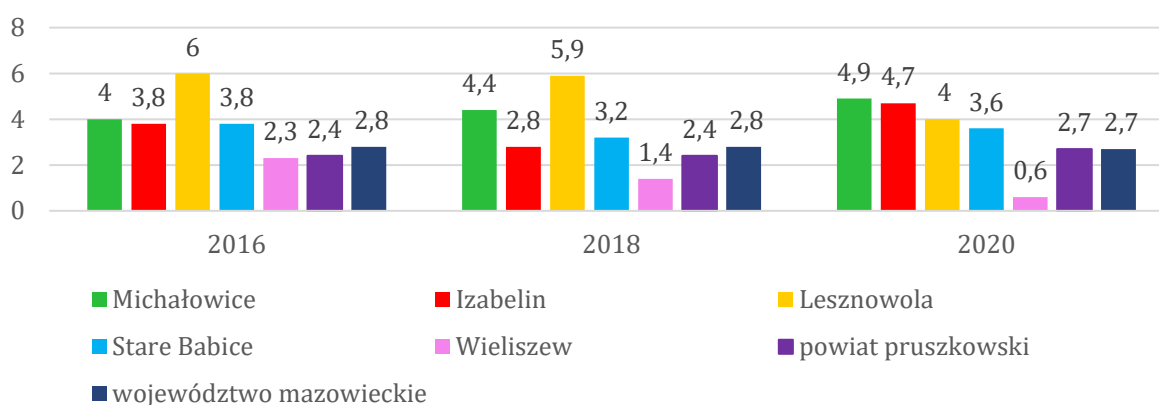
¹⁸ Bank Danych Lokalnych GUS.

¹⁹ Sport i rekreacja, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/sport-i-rekreacja>, 2021-07-21.

²⁰ Kluby sportowe, <https://www.michalowice.pl/sport/kluby-sportowe>, 2021-07-21; Baza organizacji pozarządowych z terenu gminy Michałowice, <https://www.michalowice.pl/ngo/organizacje-pozarządowe/baza-organizacji-pozarządowych-z-terenu-gminy-michalowice.p1552682629/baza-organizacji-pozarządowych-z-terenu-gminy-michalowice.p1552682629>, 2021-07-22.

zauważyć, że w latach 2016-2020 wskaźnik liczby klubów sportowych na 10 tys. ludności w gminie Michałowice była jednym z najwyższych (liczba klubów sportowych na 10 tys. ludności była wyższa tylko w gminie Lesznowola w latach 2016-2018). Co więcej, wskaźnik ten w przypadku gminy Michałowice systematycznie rósł, co dodatkowo należy uznać za korzystny trend – rys. 7.1.

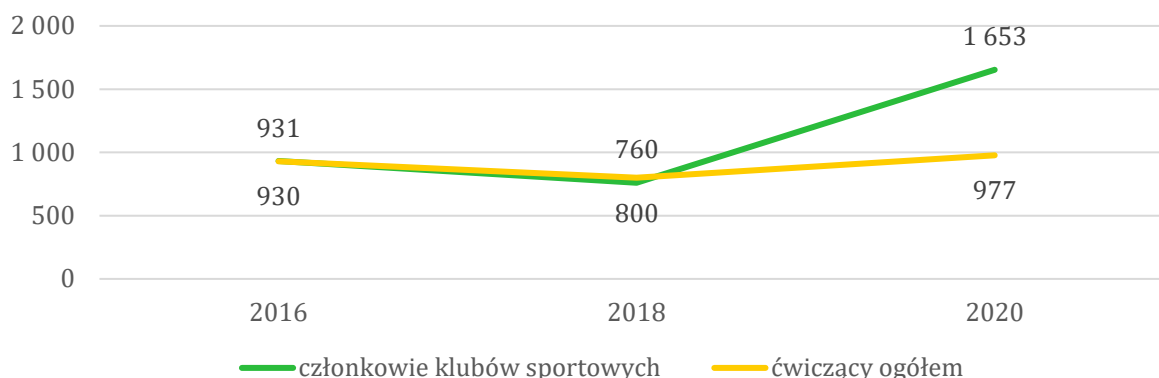
Rys. 7.1. Kluby sportowe na 10 tys. mieszkańców w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim, województwie mazowieckim oraz gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba uprawiających sport. W latach 2016-2020 w gminie Michałowice wzrosła zarówno liczba członków klubów (z 931 do 1653), jak i ćwiczących ogółem (z 930 do 977), chociaż ta druga znacznie wolniej, co pokazuje brak przełożenia deklaracji na realia – rys. 7.2.

Rys. 7.2. Członkowie klubów sportowych i ćwiczący ogółem w gminie Michałowice w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

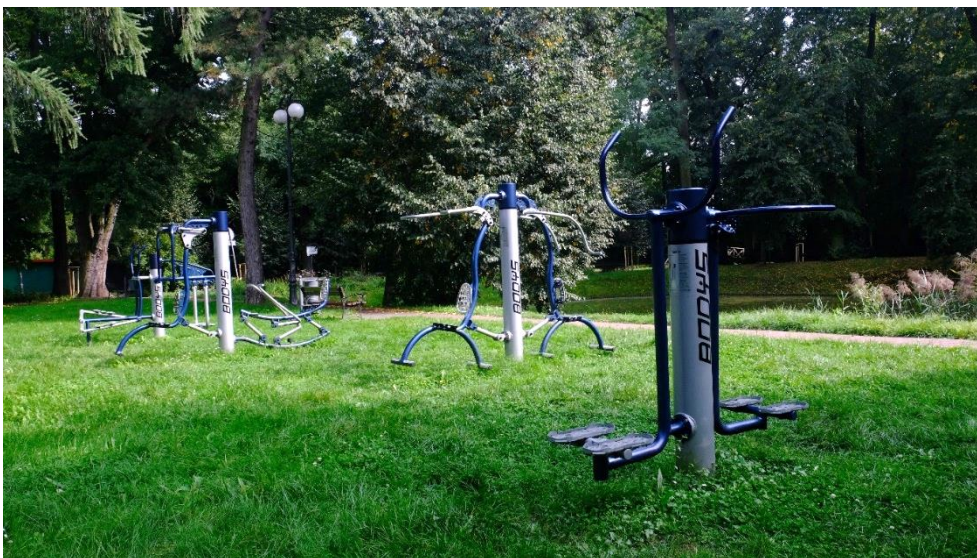
Infrastruktura sportowo-rekreacyjna i warunki do jej rozwoju. Bazę sportową w gminie Michałowice, udostępnianą mieszkańcom, oferują placówki oświatowe dysponujące nowoczesnymi placami zabaw (przedszkola) oraz obiektami sportowymi – przestronnymi halami z zapleczem oraz wielofunkcyjnymi boiskami oraz lodowiskiem. W gminie Michałowice funkcjonuje boisko „Orlik 2012” w Sokołowie oraz pełnowymiarowe boisko w Granicy, na którego trybunach mogą zasiąść 373 osoby. Wielofunkcyjne boiska rekreacyjne zlokalizowane są w Pęcicach Małych (do gry w koszykówkę, siatkówkę i badmintona) oraz Suchym Lesie. W ostatnich latach oddano do użytku place zabaw, w Granicy, Komorowie, Komorowie Wsi, Michałowicach, Nowej Wsi oraz Opaczy-Kolonii, Regułach. Do wybudowanych w 2011 roku w 4 miejscowościach gminy nowoczesnych stref rekreacji, w ramach programu „Promowanie zdrowego trybu życia wśród dzieci i młodzieży w Gminie Michałowice poprzez budowę otwartych stref rekreacji”, wspieranego ze środków Mechanizmu Finansowego EOG, w 2018 r. dołączyła kolejna, w Nowej Wsi, zlokalizowana wokół akwenu wodnego „Smug”, z trawiastym boiskiem do siatkówki, boiskiem do street ball’a oraz ćwiczeń workout. W 2018 roku w 10 miejscach na terenie gminy Michałowice zlokalizowane były siłownie zewnętrzne.²¹

²¹ Sport i rekreacja, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/sport-i-rekreacja>, 2021-07-21.

Fot. 7.1. Tereny rekreacyjne i zabudowa w Komorowie

Fot. 7.2. Siłownia zewnętrzna w parku w Regułach

Fot. 7.3. Teren rekreacyjny i plac zabaw w Michałowicach

Wybrane imprezy sportowe. Gmina Michałowice uczestniczy w zawodach sportowych w ramach Stowarzyszenia Gmin Zachodniego Mazowsza „Mazovia” (m.in. 2 turnieje Mazovia Cup w 2019 roku – koszykówka chłopców. Co roku gmina Michałowice organizuje Festyn z okazji Dni Gminy Michałowice o charakterze sportowo-rekreacyjnym.²² W 2020 roku zorganizowano w Gminie II półmaraton i bieg na 5 km „Lasy nad Utratą”, w którym wzięło udział ponad 300 biegaczy, w tym zawodnicy należący do gminnej grupy biegowej Rozbiegane Michałowice. Cykliczną imprezą jest także Turniej JUDO o puchar Wójta Gminy Michałowice (II w 2020 roku). W 2019 roku w Gminie odbyła się European Youth Basketball League Komorów – Europejska Młodzieżowa Liga Koszykówki U14 a także KACPA Challenge Komorów 2019.²³ Wśród innych imprez sportowych organizowanych na terenie Gminy warto wymienić: Aktywne Lato w gminie Michałowice, Niepodległościowy Turniej Piłki Nożnej o puchar Wójta Gminy Michałowice oraz Rajd Rowerowy Niebieskim Szlakiem.²⁴

²² Sport i rekreacja, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/sport-i-rekreacja>, 2021-07-21.

²³ Raport o stanie Gminy Michałowice w 2019 roku, s. 87, 89, 90.

²⁴ Raport o stanie Gminy Michałowice w 2020 roku, s. 141.

Atrakcyjność turystyczna – walory, oferta i infrastruktura turystyczna. Na terenie Michałowic i Komorowa w okresie zimowym można korzystać z zadaszonych lodowiska, zaś w Komorowie i Granicy z kortów tenisowych w ofercie prywatnej (teren jest gminny, operator prywatny), a w Pęcicach – prywatnej jazdy konnej. W 2015 roku w ramach projektu „Kompleksowa oferta turystyczna w gminie Michałowice” przygotowano propozycje dla osób lubiących aktywnie spędzać czas. Opracowano ścieżki dydaktyczne – jedną o tematyce historyczno-kulturowej, a drugą – przyrodniczej.²⁵ W gminie Michałowice rozbudowywana jest również sieć tras rowerowych, m.in w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych finansowanych z funduszy unijnych. W 2018 roku przez Gminę przebiegało ponad 20 km dróg rowerowych. Od 2016 roku w gminie Michałowice funkcjonuje system samoobsługowych wypożyczalni rowerów – Rower gminny, zintegrowany z systemem warszawskim i pruszkowskim. W 2018 roku system obejmował 7 stacji z 65 rowerami (także typu cargo i tandemami) – w 2016 roku była jedna stacja z 10 rowerami.²⁶ System został zawieszony w 2020 i 2021 roku w związku z COVID-19.

Wśród ciekawych obiektów turystycznych w gminie Michałowice można wymienić: Dwór Polski i park w Pęcicach, Miasto Ogród Komorów z Aleją Marii Dąbrowskiej oraz Aleją Starych Lip, Park w Regułach, Zespół dworsko-parkowy w Sołectwie Komorów, las w Suchym Lesie i Granicy, Zalew w Komorowie, Stawy Pęcickie, Jezioro Smug w Nowej Wsi.²⁷

Jedną z ciekawych ofert jest także rekreacja połączona z odkrywaniem ciekawostek historycznych i krajobrazowych w ramach questingu – na terenie gminy jest 8 km trasa rowerowa, a skarbem questu opiekuje się Koło Gospodyń Wiejskich „Pęciczanki” (<https://questy.org.pl/quest/odkryj-swoja-gmine-michalowice-ciekawe-sciezki>).

²⁵ O gminie, <https://turystyka.michalowice.pl/o-gminie/>, 2021-07-21.

²⁶ Sport i rekreacja, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/sport-i-rekreacja>, 2021-07-21.

²⁷ Atrakcje, <https://turystyka.michalowice.pl/atrakcje/>, 2021-07-22.

Fot. 7.4. Aleja Starych Lip w Komorowie

Fot. 7.5. Prace związane z przebudową zalewu w Komorowie

Ruch turystyczny – liczba turystów, wykorzystanie bazy. W gminie Michałowice w 2020 roku funkcjonowały 4 całonocne obiekty turystyczne (3 w 2015 roku), z czego dwa były hotelami (Hotel Venecia Palace, Villa Estera – Hotel & Restauracja), miejsca oferowały też pensjonaty i kwatery agroturystyczne. Dynamika

miejsc noclegowych w latach 2015-2020 rosła – z poziomu 110,8 do 157,6 (rok poprzedni = 100).²⁸

Kultura i uczestnictwo w kulturze. Usługi czasu wolnego to oprócz sportu, rekreacji także oferta kulturalna. Działania w tym zakresie prowadzone są w oparciu o roczny plan imprez kulturalnych. Część z nich ma charakter cykliczny: np. festyn Dni Gminy Michałowice (który corocznie odbywa się w innej części gminy), Dożynki Gminne, Pożegnanie Lata, Święto Pieczonego Ziemniaka. Bogata tradycja w gminie mają także imprezy o charakterze patriotycznym takie jak: „Rajd Po Kamienistej Drodze”, upamiętniający bitwę stoczoną przez powstańców z warszawskiej Ochoty w Pęcicach, w dniu 2 sierpnia 1944 r., w sposób niezwykle uroczysty obchodzone jest także Święto Niepodległości organizowane w Michałowicach i Komorowie na Placu Ignacego Paderewskiego (od 12 lat). W okresie wiosennym w Komorowie odbywa się od 4 lat wydarzenie o charakterze zabawy plenerowej pod nazwą „Zielono mi”.

Instytucje (miejsca), w których realizowana jest działalność kulturalna to:

- sala multimedialna na parterze w urzędzie gminy, przeznaczona na organizację kameralnych koncertów, przedstawień i spotkań tematycznych dla mieszkańców;
- dwie biblioteki gminne – w Komorowie oraz w Michałowicach (z filią w Nowej Wsi);
- świetlice wiejskie, które znajdują się w Granicy, Komorowie, Michałowicach Osiedlu, Nowej Wsi, Opaczy-Kolonii, Pęcicach, Pęcicach Małych, Regułach Sokołowie oraz Suchym Lesie. Ponadto przy ul. Ceglanej w Komorowie działa również świetlica kulturalna Warsztat.

Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie dysponuje księgozbiorem liczącym 24432 książek oraz 2052 audiobooków. Oferuje możliwość skorzystania z książkomatu (można dzięki niemu oddać oraz wypożyczyć książkę w dowolnym czasie) oraz usługę książka na telefon. W bibliotece działa także sala komputerowa i można skorzystać z Wi-Fi.²⁹

²⁸ Bank Danych Lokalnych GUS.

²⁹ <https://www.biblioteka-komorow.pl/>, 2021-08-30.

Gminna Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Michałowicach oferuje księgozbiór liczący 26042 woluminów (co ważne są wśród nich także książki z cyklu duże litery, dla osób mających problemy ze wzrokiem) oraz zbiory multimedialne liczące 1676 sztuk. Biblioteka ma bogatą ofertę spotkań, warsztatów oraz zajęć (np. plastycznych) dla dzieci. Działa w niej także Dyskusyjny Klub Książki³⁰. Biblioteka posiada również książkomat.

³⁰ <https://www.biblioteka.michalowice.pl/aktualnosci/>, 2021-09-03.

8. Polityka społeczna

Pomoc społeczna – liczba i odsetek osób objętych pomocą społeczną, struktura powodów udzielania pomocy, beneficjenci pomocy, w tym osoby długotrwale korzystające ze wsparcia. W gminie Michałowice w latach 2015-2020 funkcjonowały 1-2 placówki stacjonarnej pomocy społecznej (2 w 2015 roku i ponownie od 2020 roku), zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej. Placówki oferowały rosnącą liczbę miejsc (16 w 2015 roku i 55 w 2020 roku). W 2020 roku korzystało z nich 50 mieszkańców (przy 15 w 2015 roku). Liczba mieszkańców stacjonarnej placówki pomocy społecznej na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice kształtowała się w 2020 roku na poziomie 3, dokładnie tak jak w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim.³¹

Funkcjonujący w gminie Michałowice Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (GOPS) prowadzi 2 placówki: Dzienny Dom Senior+ w Komorowie (od 2019 roku funkcjonujący jako ośrodek wsparcia dla osób w starszych, oferujący 30 miejsc) oraz Placówkę Wsparcia Dziennego Świetliki (prowadzoną w formie opiekuńczo-wychowawczej w dwóch lokalizacjach – Granicy i Michałowicach oraz w formie podwórkowej w Opaczy-Kolonii).³²

W gminie Michałowice w latach 2018-2020 najliczniejszym świadczeniem wsparcia materialnego było świadczenie wychowawcze 500+ (którym objęto ponad 2300 rodzin), równie liczne było świadczenie dobry start (rządowy program, inwestycja w edukację dzieci – to 300 zł jednorazowego wsparcia dla wszystkich uczniów rozpoczynających rok szkolny), choć liczba rodzin nim objęta malała (tab. 8.1.).

³¹ Bank Danych Lokalnych GUS.

³² Raport o stanie Gminy Michałowice w 2020 roku, s. 112-113.

Tab. 8.1. Liczba rodzin objętych świadczeniami wsparcia materialnego w gminie Michałowice w latach 2018-2020

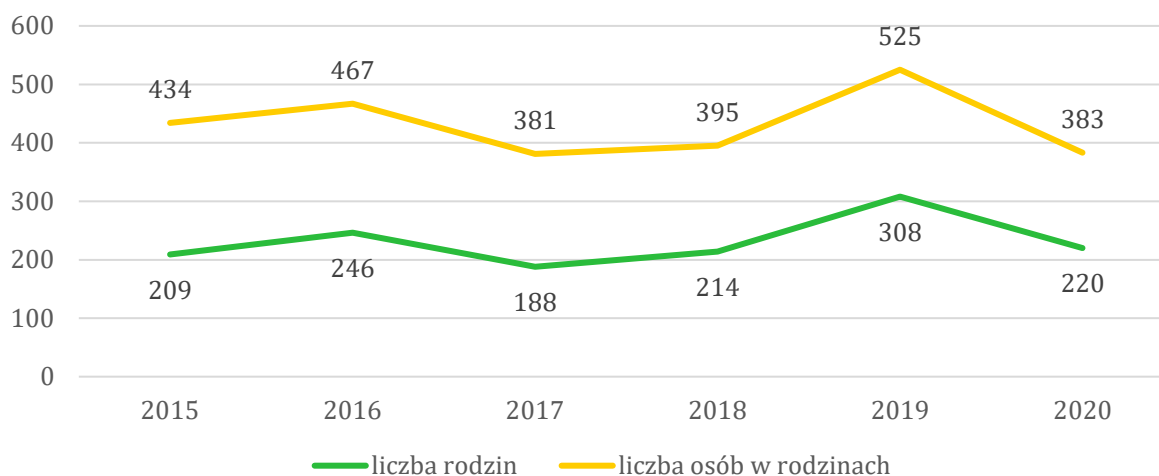
Liczba rodzin objętych świadczeniami wsparcia materialnego	2019	2020
Świadczenie wychowawcze 500+	2313 (w tym 4103 dzieci)	2324 (w tym 4163 dzieci)
Świadczenie dobry start 300+	2745 (w tym 2745 dzieci)	1738 (w tym 2655 dzieci)
Świadczenia opiekuńcze (zasiłki pielęgnacyjne, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy, zasiłek dla opiekuna)	264	295
Zasiłek rodzinny z dodatkami	110	114
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	50	32
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	19	27
Świadczenia rodzicielskie	28	28

Źródło: Raport o stanie Gminy Michałowice w 2018 roku, s. 36; Raport o stanie Gminy Michałowice w 2019 roku, s. 58; Raport o stanie Gminy Michałowice w 2020 roku, s. 110. Dla roku 2018 i wcześniejszych podawano liczbę świadczeń, a nie rodzin nimi objętych.

W gminie Michałowice w latach 2015-2020 zarówno liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej jak i osób w rodzinach objętych tą pomocą wahała się. Generalnie chociaż w analizowanym okresie liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej wzrosła – z poziomu 209 w 2015 roku do 220 w 2020 roku, to liczba osób objętych tą pomocą zmalała (wynosząc odpowiednio 434 i 383) – rys. 8.1.

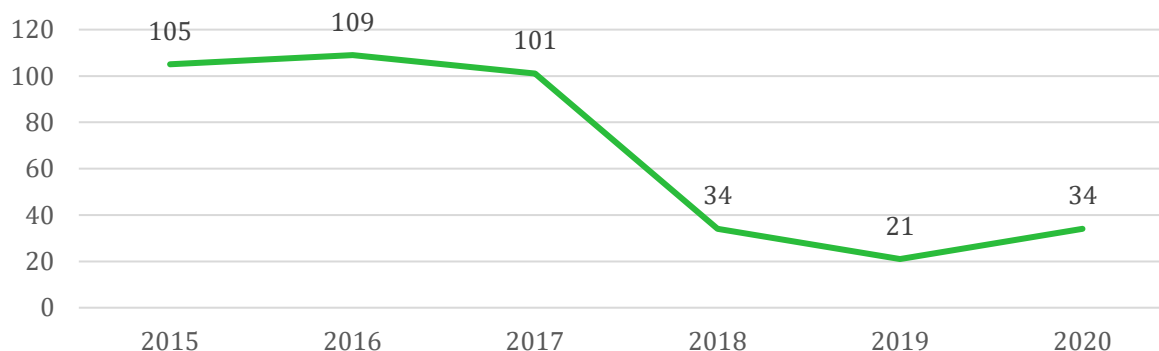
W gminie Michałowice w latach 2015-2020 generalnie znacząco spadała (poza wzrostem w 2016 roku i ponownym w 2020 roku) liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej – z poziomu 105 w 2015 roku do 34 w 2020 roku – rys. 8.2.

Rys. 8.1. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w gminie Michałowice w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Gminy.

Rys. 8.2. Długotrwanie korzystający z pomocy społecznej w gminie Michałowice w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych otrzymanych z Gminy.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w gminie Michałowice w latach 2015-2020 była długotrwała lub ciężka choroba, ubóstwo i niepełnosprawność – tab. 8.2. W 2020 roku pomocą społeczną z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby objęto najwięcej rodzin w Komorowie (21), z powodu ubóstwa – także w Komorowie (12) natomiast ze względu na niepełnosprawność – w Komorowie i Granicy (po 9).³³

³³ Dane otrzymane od Gminy.

Tab. 8.2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną (w postaci pomocy finansowej i pracy socjalnej) w podziale na powody udzielania pomocy w gminie Michałowice w latach 2018-2020

Przyczyny korzystania z pomocy społecznej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Długotrwała lub ciężka choroba	88	95	95	104	103	125
Ubóstwo	110	111	92	94	73	79
Niepełnosprawność	68	68	70	68	62	70
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	22	25	25	29	27	34
Bezrobocie	50	50	36	35	28	27
Alkoholizm	11	12	12	9	14	11
Bezdomność	2	7	5	9	5	6
Potrzeba ochrony macierzyństwa	13	8	11	8	12	6
Sytuacja kryzysowa	3	3	4	7	2	3
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	1	0	0	3	0	1
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	8	1	1	3	0	0
Przemoc w rodzinie	1	0	2	2	3	1
Narkomania	0	1	0	0	1	1
Sieroctwo	0	0	0	0	1	0
Zdarzenie losowe	3	3	2	2	0	0

Źródło: dane otrzymane od Gminy.

Analizując liczbę rodzin korzystających z pomocy finansowej w poszczególnych jednostkach pomocniczych gminy Michałowice można zauważyć, że nie dość, że najwięcej rodzin korzysta z takiej pomocy w Komorowie Osiedle i Sołectwie Komorów oraz Michałowicach i Michałowice Wsi, to w latach 2015-2020 właśnie tam

wzrosła liczba rodzin korzystających z pomocy finansowej (podobny trend wystąpił jeszcze w Regułach i w największym stopniu – w Opaczu Małej i Opaczu-Kolonii – o 100%). W analizowanym okresie największy spadek liczby rodzin korzystających z pomocy finansowej miał miejsce w Nowej Wsi – tab. 8.3.

Tab. 8.3. Liczba rodzin korzystających z pomocy finansowej w jednostkach pomocniczych gminie Michałowice w latach 2015-2020

Miejscowość	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nowa Wieś	24	23	20	22	23	17
Komorów Osiedle, Sołectwo Komorów	38	41	42	44	52	40
Granica	25	28	24	25	30	24
Michałowice, Michałowice Wieś	33	30	26	28	32	34
Opacz Mała, Opacz - Kolonia	6	7	7	9	9	12
Reguły	8	10	9	10	13	9
Suchy Las	1	0	2	1	2	1
Sokołów	0	1	1	2	3	1
Pęcice, Pęcice Małe	8	9	6	7	6	6
RAZEM	143	149	137	148	170	144

Źródło: dane otrzymane od Gminy.

W 2017 roku przyjęto w gminie Michałowice „Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023”, w którym wskazano obszar rewitalizacji, składający się z 4 podobszarów, obejmujący 9,35% ogólnej powierzchni Gminy (3,24 km²), i zamieszkały przez 27% ogółu mieszkańców Gminy (4880 osób).³⁴

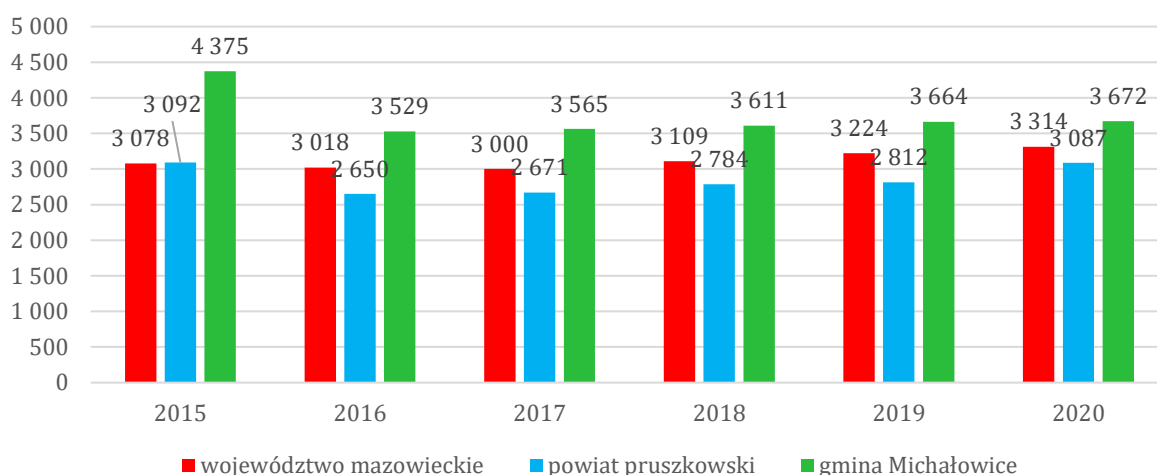
Ochrona zdrowia – placówki, oferta, dostępność, liczba udzielanych porad, lokalizacja. W Gminie Michałowice w 2020 roku funkcjonowały cztery Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej: RES-MED i Przychodnia Arka w Michałowicach, Przychodnia Amedica w Granicy oraz Spółdzielnia Lekarska

³⁴ Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Michałowice na lata 2016-2023, s. 121 oraz na podstawie opracowania „Obszar rewitalizacji – FAQ”, <https://www.michalowice.pl/files/1407032913/obszary-rewitalizacji-faq.pdf>, s. 6, a także dokumentów przygotowanych na Radę Gminy udostępnionych przez UG.

Zdrowie w Komorowie. W Komorowie, Michałowicach i Granicy działają również apteki.³⁵

Liczba ludności przypadająca na aptekę ogólnodostępną w gminie Michałowice w latach 2015-2020 kształtowała się na poziomie wyższym zarówno od średniej powiatu pruszkowskiego jak i województwa mazowieckiego. Chociaż wartość tego wskaźnika w gminie Michałowice w 2020 roku była niższa w porównaniu do 2015 roku (3672 mieszkańców na aptekę wobec 4375), od 2018 roku poziom tego wskaźnika systematycznie wzrasta (w przypadku powiatu i województwa ten negatywny trend pojawił się już wcześniej). W 2020 roku na aptekę ogólnodostępną przypadało 3672 osoby w gminie Michałowice, wobec 3087 w powiecie i 3314 na Mazowszu – rys. 8.3.

Rys. 8.3. Ludność na aptekę ogólnodostępną w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

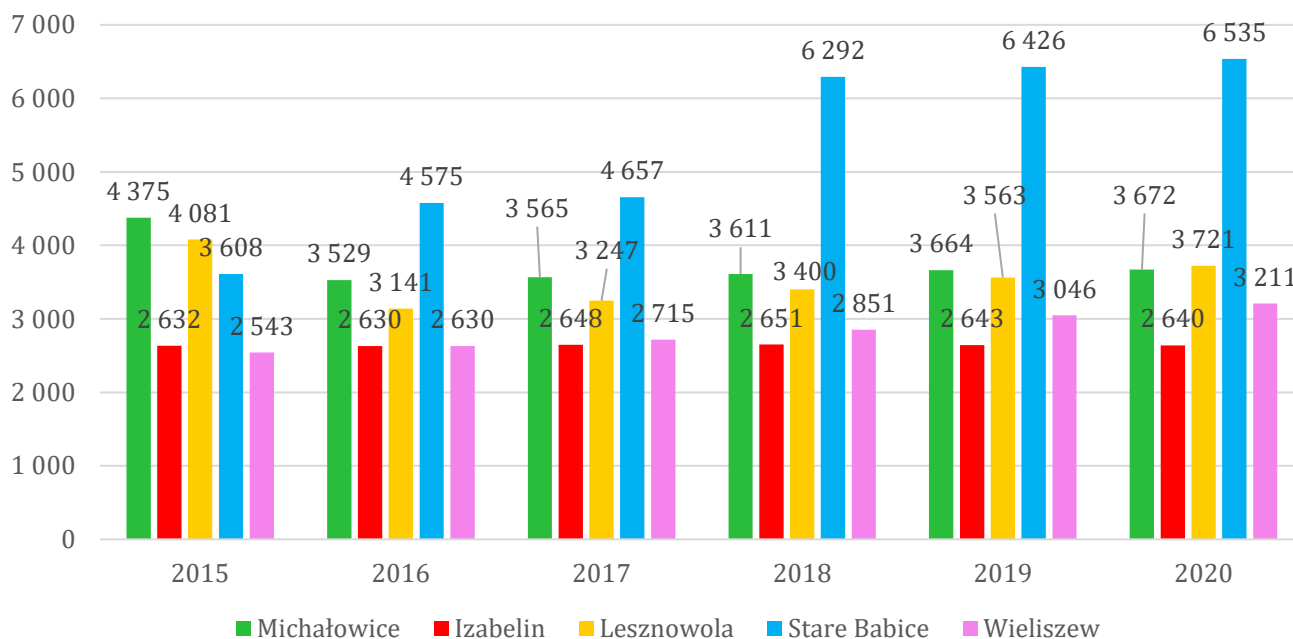
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznowoli, Starych Babic i Wieliszewa) należy zauważyć, że chociaż w 2015 ludność na aptekę ogólnodostępną w gminie Michałowice była najwyższa to w 2020 roku poziom wskaźnika plasuje Gminę na miejscu trzecim z wynikiem 3672, po Starych Babicach (6535) i Lesznowoli (3721) wobec najniższego poziomu wskaźnika

³⁵ Ochrona zdrowia, <https://www.michalowice.pl/nasza-gmina/prezentacja-gminy/ochrona-zdrowia>, zmienione, 2021-07-20, zmienione.

w Izabelinie (2640). Po spadku w 2015 roku wskaźnik ten w gminie Michałowice zaczyna ponownie niekorzystnie wzrastać (przeciwny trend występuje jedynie w Izabelinie od 2016 roku) – rys. 8.4.

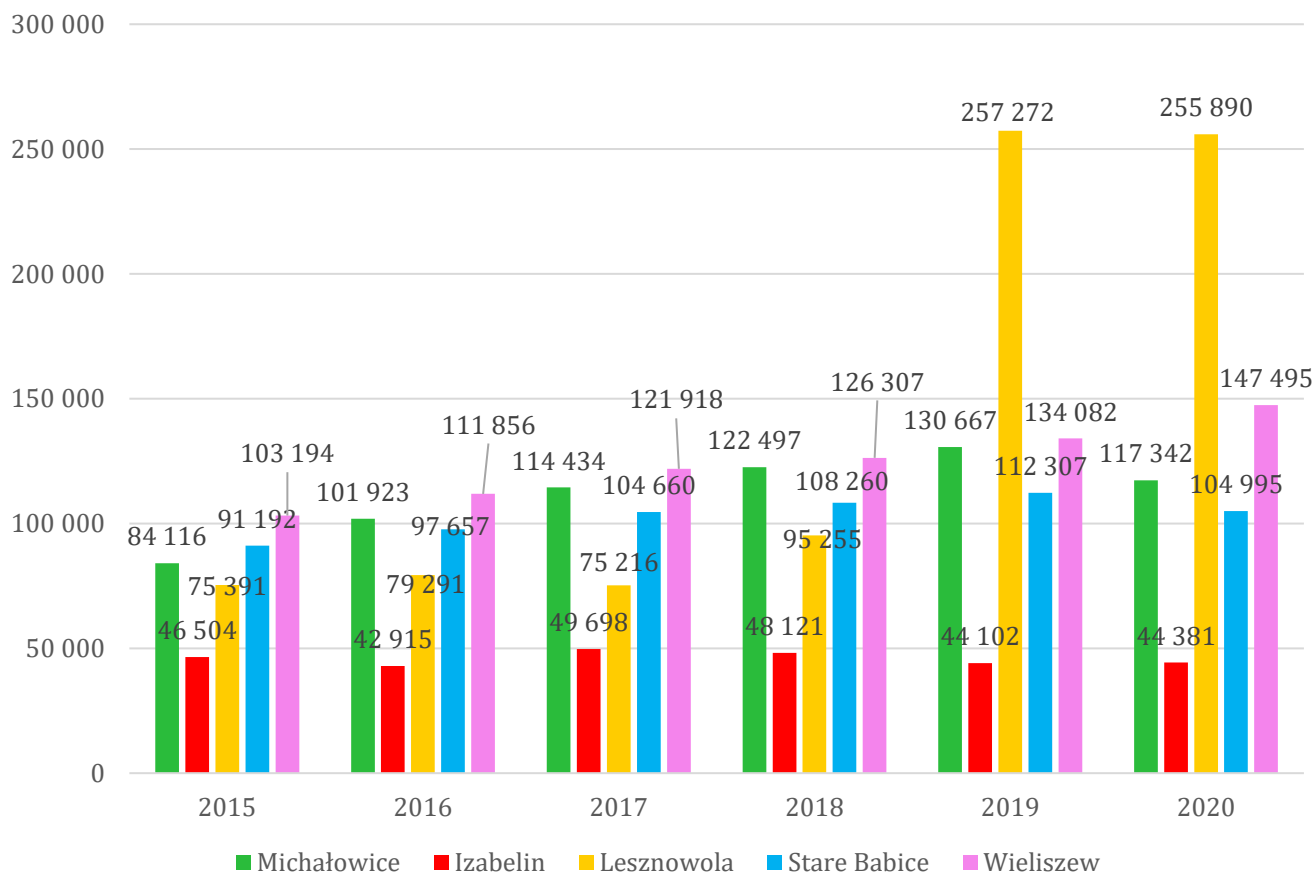
Rys. 8.4. Ludność na aptekę ogólnodostępną w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznówola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice wzrastała liczba porad lekarskich ogółem w latach 2015-2019, po czym w 2020 roku nastąpił spadek. Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznówoli, Starych Babic i Wieliszewa) należy zauważyć, że liczba porad lekarskich w gminie Michałowice utrzymywała się na zbliżonym poziomie do Wieliszewa i Starych Babic (80-100 tys. porad), przy czym była około dwukrotnie większa niż w Izabelinie (42-49 tys.) a w latach 2015-2020 dwukrotnie niższa niż w Lesznówoli (255 tys.) – rys. 8.5.

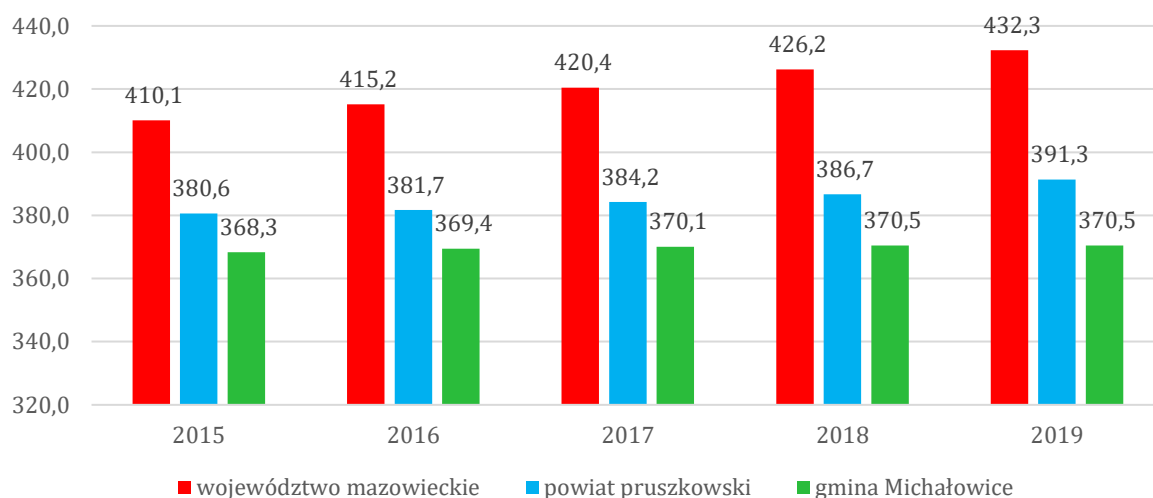
Rys. 8.5. Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gospodarka mieszkaniowa – opis stanu zasobów mieszkaniowych, w tym technicznych, energetycznych i dostępności. W gminie Michałowice w latach 2015-2019 nieznacznie wzrastała liczba mieszkań na 1000 mieszkańców, podobnie jak w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim (przy czym tam szybciej). W 2019 roku wskaźnik ten wynosił w gminie Michałowice 370,5 (w 2015 roku 368,3) i osiągał poziom niższy niż w powiecie (391,3) i województwie (432,3) – rys. 8.6.

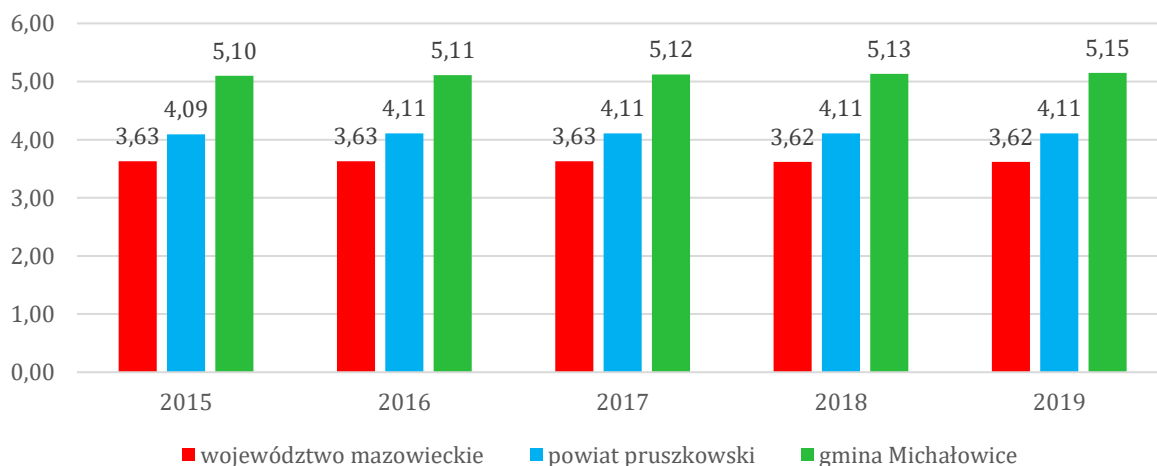
Rys. 8.6. Mieszkania na 1000 mieszkańców w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu w latach 2015-2019 kształtowała się na poziomie wyższym niż w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim (w 2019 roku odpowiednio 5,15 wobec 4,11 i 3,62). W analizowanym okresie w gminie Michałowice wskaźnik ten wzrósł nieznacznie z poziomu 5,10 do 5,15 izby na 1 mieszkanie – rys. 8.7.

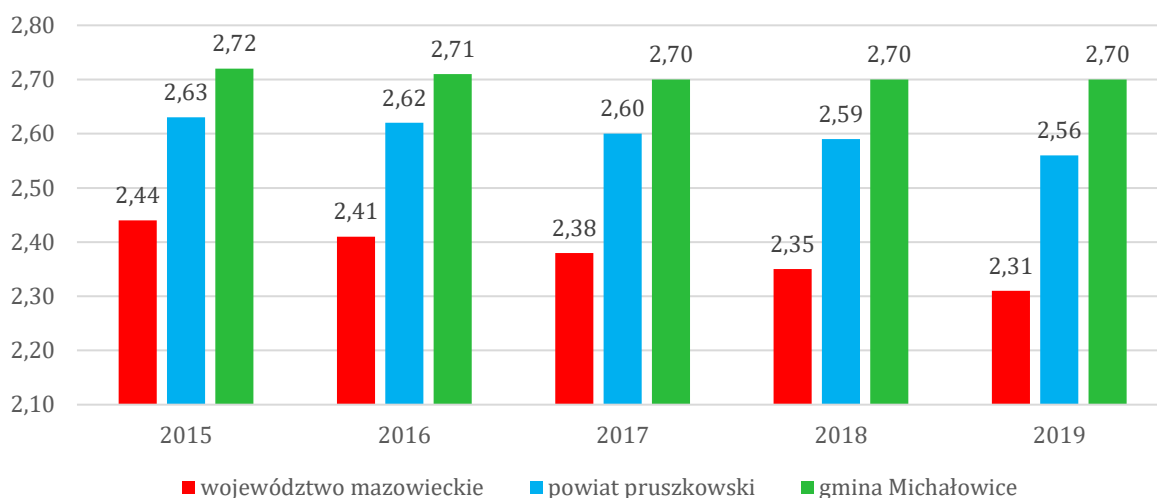
Rys. 8.7. Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice w latach 2015-2019 przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie nieznacznie malała – z poziomu 2,72 do 2,70. Wskaźnik ten był wyższy w gminie Michałowice niż powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim – w 2019 roku wynosił 2,70 osoby na mieszkanie wobec 2,56 w powiecie i 2,31 w województwie – rys. 8.8.

Rys. 8.8. Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020

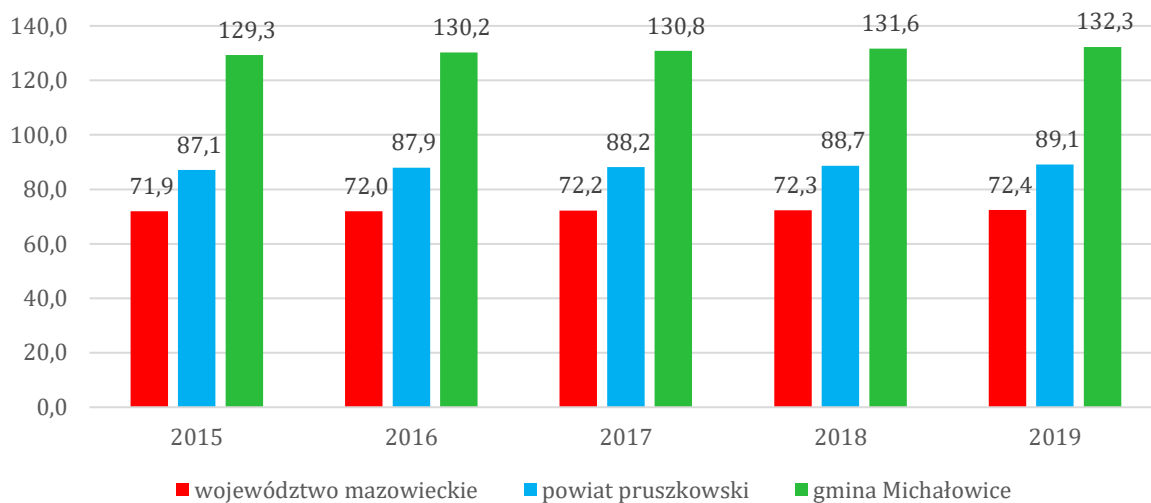

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice w latach 2015-2020 przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania utrzymywała się na stałym poziomie i była wyższa niż średnio w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim (prawie dwa razy). W 2019 roku przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminie Michałowice wynosiła 132,3 wobec 81,1 w powiecie i 72,4 w województwie – rys. 8.9

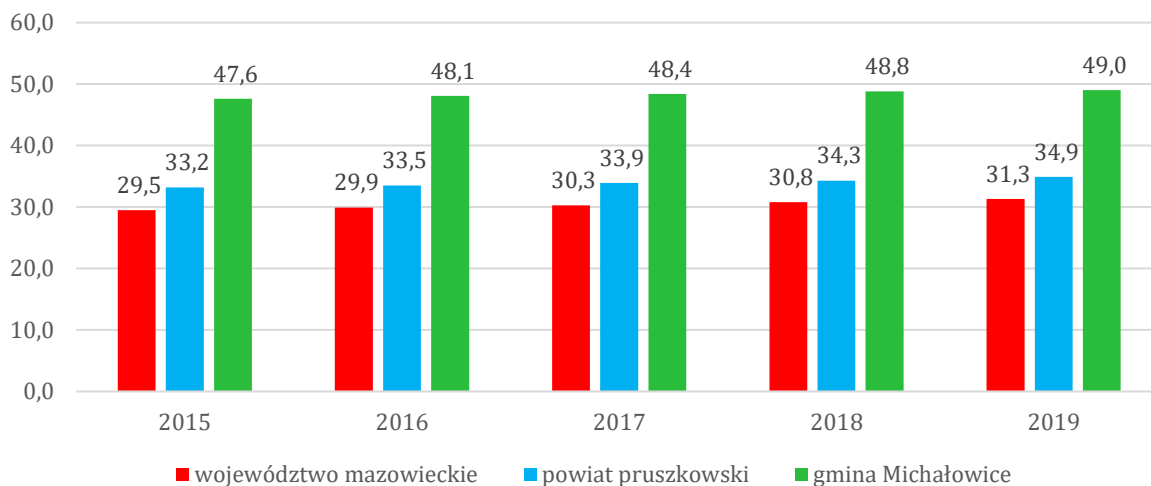
W gminie Michałowice w latach 2015-2019 przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę nieznacznie rosła (z poziomu 47,6 m²/1 osobę do 49), podobnie jak w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim (tam szybciej). W 2019 roku wskaźnik ten dla gminie Michałowice wynosił 49 m²/1 osobę wobec 34,9 m²/1 osobę w powiecie i 31,3 m²/1 osobę w województwie – rys. 8.10.

Rys. 8.9. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w m²)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 8.10. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w m²)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie Michałowice wyposażenie zasobów mieszkaniowych w instalacje kształtowało się na poziomie wyższym niż na terenach wiejskich w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim i cały systematycznie się poprawiało.

W 2019 roku w gminie Michałowice 98,3% mieszkań przyłączonych było do wodociągu, 95,6% wyposażonych w łazienkę a 91,6% w centralne ogrzewanie. W 2015 roku wskaźniki te wynosiły odpowiednio: wodociąg – 97,9%, łazienka – 95,4% i centralne ogrzewanie – 91,2%.

Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznowoli, Starych Babic i Wieliszewa) należy zauważyć, że wyposażenie zasobów mieszkaniowych w instalacje w latach 2015-2019 było w Gminie generalnie wyższe niż w gminach Stare Babice i Wieliszew a niższe niż w Izabelinie i Lesznowoli – tab. 8.4.

Tab. 8.4. Mieszkania wyposażone w instalacje w gminie Michałowice, na terenach wiejskich w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim oraz w gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020 (w %)

	wodociąg					łazienka					centralne ogrzewanie				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
województwo mazowieckie	88,0	88,1	88,3	88,4	88,6	78,1	78,4	78,7	79,0	79,3	69,5	69,9	70,2	70,6	71,0
powiat pruszkowski	97,3	97,4	97,4	97,6	97,6	94,6	94,7	94,8	95,3	95,4	90,7	90,8	90,9	91,1	91,3
gmina Michałowice	97,9	97,9	98,0	98,3	98,3	95,4	95,4	95,5	95,6	95,6	91,2	91,3	91,4	91,5	91,6
gmina Izabelin	98,1	98,6	98,6	98,6	98,6	95,1	95,1	95,2	95,2	95,3	91,7	91,8	91,9	91,9	92,0
gmina Lesznowola	99,5	99,5	99,5	99,6	99,6	98,1	98,2	98,3	98,4	98,5	91,7	92,0	92,3	92,7	93,1
gmina Stare Babice	97,2	97,3	97,4	97,4	97,5	93,6	93,7	93,8	94,0	94,2	87,5	87,7	88,1	88,4	88,9
gmina Wieliszew	97,5	97,7	97,8	98,0	98,2	93,2	93,5	94,0	94,4	94,9	89,6	90,2	90,9	91,5	92,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

9. Edukacja i wychowanie

Sieć placówek oświatowych. W latach 2015-2019 w gminie Michałowice funkcjonowały 3 szkoły podstawowe, działające w Gminie do 2018 roku 2 gimnazja zostały zlikwidowane, podobnie jak oddziały gimnazjalne w szkołach – ich liczba stopniowo zmniejszała się w latach 2015-2018 z działających początkowo 25 oddziałów.³⁶ Chociaż w gminie Michałowice funkcjonowało w latach 2015-2019 jedno liceum ogólnokształcące, to wzrosła liczba jego oddziałów – z 6 do 9 w analizowanym okresie.³⁷ Gminna baza oświaty składa się obecnie z następujących placówek: Szkoły Podstawowej im. Jana Pawła w Michałowicach, Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. M. Dąbrowskiej w Komorowie (ZSO), złożonego ze szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego oraz Zespołu Szkolno-Przedszkolny im. Mikołaja Kopernika w Nowej Wsi, złożonego ze szkoły podstawowej i przedszkola. Gmina prowadzi także Gminne Przedszkole w Michałowicach. Poza przedszkolami i oddziałami przedszkolnymi samorządowymi, na obszarze gminy Michałowice zlokalizowanych jest także 10 przedszkoli niesamorządowych: w Granicy (1 przedszkole), Komorowie (4), Michałowicach (1), Nowej Wsi (1), Pęcicach (1) i Regułach (2) oraz 7 niepublicznych punktów przedszkolnych – w Granicy (1 punkt), Komorowie (2), Michałowicach (2), Nowej Wsi (1) i Regułach (1).³⁸

W dwóch samorządowych przedszkolach ogółem na 395 miejsc zajętych jest 370 miejsc, co świadczy o tym, że potencjał przedszkoli samorządowych jest w zasadzie w pełni wykorzystany – tab. 8. Do przedszkoli prowadzonych przez Gminę uczęszczają głównie dzieci z gminy Michałowice (365 dzieci tj. 92,4%).³⁹

³⁶ Bank Danych Lokalnych GUS.

³⁷ Bank Danych Lokalnych GUS.

³⁸ *Prognoza demograficzna Gminy Michałowice dla celów oświatowych na lata 2021-2031*, Centrum Badań Metropolitalnych, czerwiec 2021, s. 38-39.

³⁹ *Prognoza demograficzna Gminy Michałowice dla celów oświatowych na lata 2021-2031*, Centrum Badań Metropolitalnych, czerwiec 2021, s. 37.

Fot. 9.1. Szkoła podstawowa w Michałowicach

Tab. 9.1. Przedszkola samorządowe* w gminie Michałowice w roku szkolnym 2020/2021

Miejscowość	liczba przedszkoli	liczba miejsc	liczba dzieci w przedszkolu	w tym liczba dzieci z gminy Michałowice	wolne miejsca
Michałowice	1	225	215	215	10
Nowa Wieś	1	170	155	150	15

* razem z klasami „0” w przypadku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego im. Mikołaja Kopernika w Nowej Wsi, w przedszkolu w Michałowicach w 2020/2021 nie były prowadzone tzw. „zerówki” (nabór do klas „0” od roku szkolnego 2021/2022)

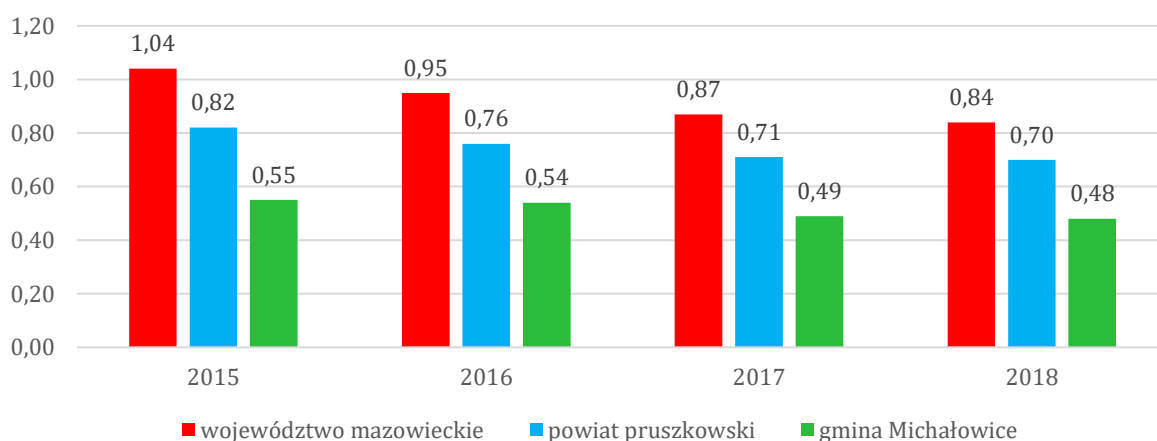
Źródło: Prognoza demograficzna Gminy Michałowice dla celów oświatowych na lata 2021-2031, Centrum Badań Metropolitalnych, czerwiec 2021, s. 37.

Fot. 9.2. Szkoła podstawowa w Michałowicach

Liczba dzieci w przeliczeniu na miejsca w placówkach. Współczynnik skolaryzacji. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w latach 2015-2018 w gminie Michałowice spadała, znacznie wolniej niż w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim. W 2018 roku wynosiła w Gminie 0,48 dziecka na 1 miejsce (w 2015 roku było to 0,55), wobec 0,7 w powiecie i 0,84 w województwie – rys. 9.1.

Rys. 9.1. Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2018

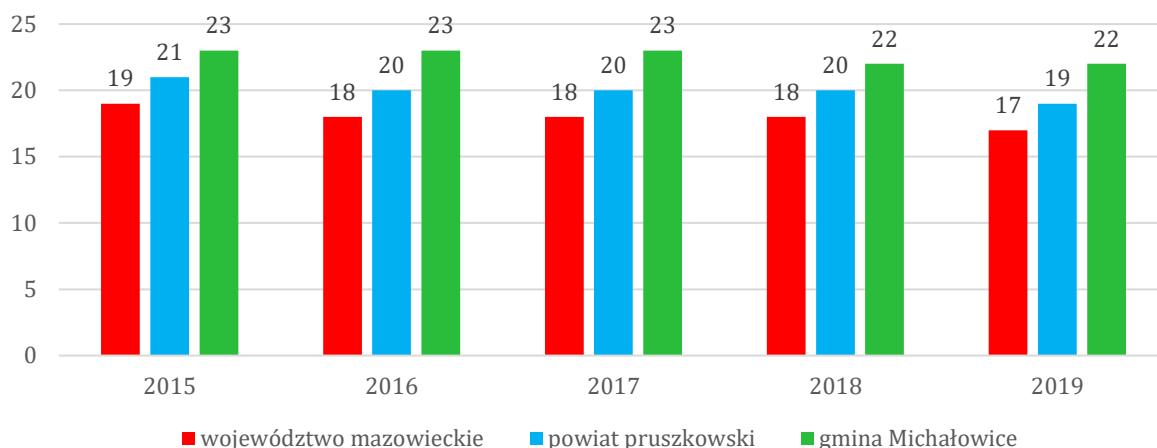
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach podstawowych w latach 2015-2019 w gminie Michałowice utrzymywała się na dość stałym poziomie, przewyższającym średnią w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim. W 2019 roku na 1 oddział w szkołach podstawowych w Gminie przypadało 22 uczniów (przy 19 w powiecie i 17 w województwie) wobec 23 w 2015 roku – rys. 9.2.

Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących w latach 2015-2019 w gminie Michałowice utrzymywała się na zbliżonym poziomie, niższym niż średnia w powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim. W 2019 roku na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących w Gminie przypadało 22 uczniów (przy 23 w powiecie i 26 w województwie) wobec 23 w 2015 roku – rys. 9.3. Do Liceum Ogólnokształcące im. Marii Dąbrowskiej w Komorowie w roku szkolnym

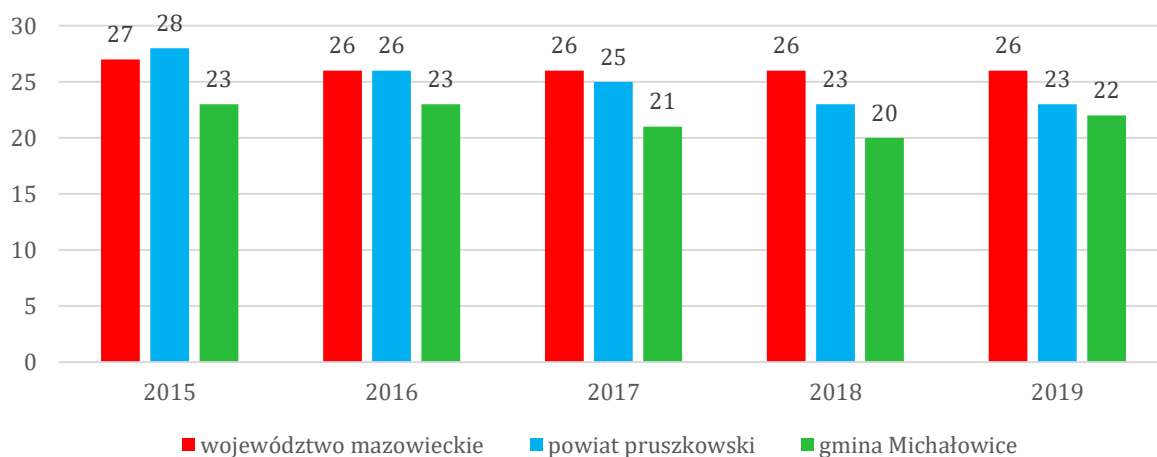
2020/2021 uczęszczało 221 uczniów, w tym 178 spoza gminy Michałowice – ma ono zatem zdecydowanie zasięg ponadlokalny, gdyż 80,5% uczniów stanowią uczniowie spoza gminy Michałowice, przede wszystkim z Grodziska Mazowieckiego i Pruszkowa.⁴⁰

Rys. 9.2. Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach podstawowych w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 9.3. Uczniowie przypadający na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019

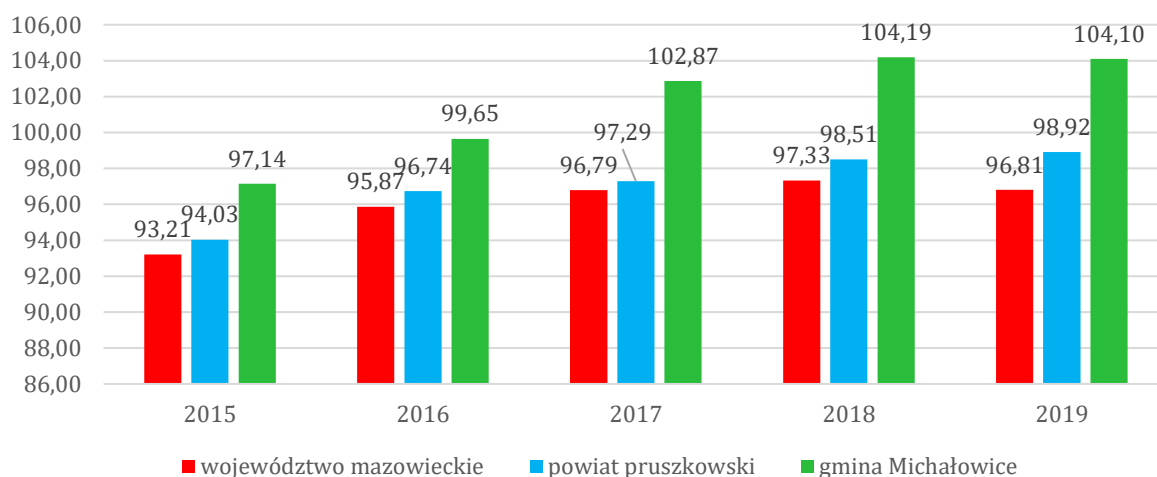

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁴⁰ Progniza demograficzna Gminy Michałowice dla celów oświatowych na lata 2021-2031, Centrum Badań Metropolitalnych, czerwiec 2021, s. 44, 57.

Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji netto w gminie Michałowice dla szkół podstawowych kształtował się na poziomie wyższym niż w powiecie i województwie, utrzymując jednak podobny rosnący trend (poza mającym miejsce nieznacznym spadkiem pod koniec analizowanego okresu – z poziomu 104,19% w 2018 roku do 104,1% w 2019 roku). W 2019 roku współczynnik skolaryzacji netto w gminie Michałowice wynosił dla szkół podstawowych 104,1% wobec 98,92% w powiecie pruszkowskim i 96,81% w województwie mazowieckim – rys. 9.4.

Rys. 9.4. Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2019 (w %)

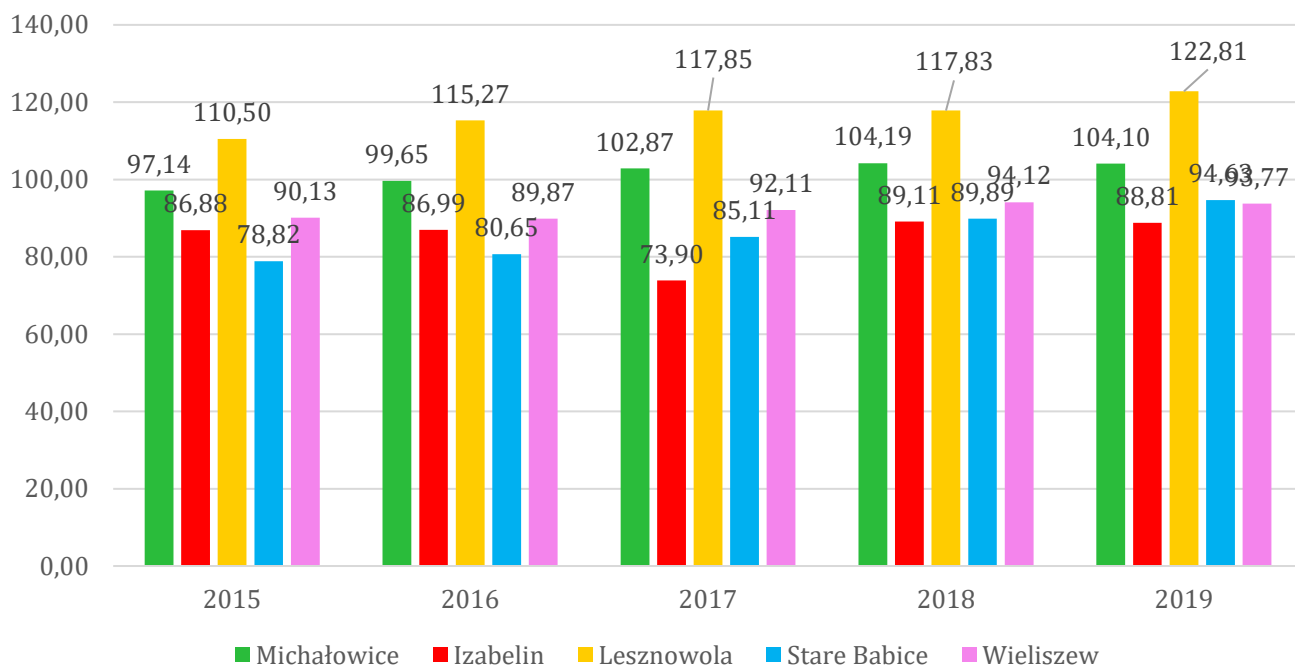

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównując gminę Michałowice do wybranych gmin referencyjnych (Izabelina, Lesznowoli, Starych Babc i Wieliszewa) należy zauważyć, że w latach 2015-2020 współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych w gminie Michałowice był drugim najwyższym po gminie Lesznowola – w 2019 roku wynosił odpowiednio 104,10 wobec 122,81 w Lesznowoli. Podobnie jak w Lesznowoli w gminie

Michałowice wskaźnik ten notował trend rosnący, podczas gdy w przypadku pozostałych gmin referencyjnych występowały wewnątrzokresowe wahania (rys. 9.5).

Rys. 9.5. Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych w gminie Michałowice i gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznów, Stare Babice i Wieliszew w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki uzyskane w ogólnopolskich egzaminach. Szczegółowe informacje dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty za lata 2019-2021 dostępne są na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Wyniki egzaminu ósmoklasisty za lata 2019-2021 pokazują najpierw zdecydowane pogorszenie, co jest ewidentnym skutkiem pandemii COVID-19, a następnie poprawę po zaadaptowaniu się do nowych warunków edukacji online, co wystąpiło zarówno w gminie Michałowice jak i powiecie pruszkowskim oraz województwie mazowieckim. W gminie Michałowice w przypadku matematyki można w analizowanym okresie zaobserwować nawet wzrost wyników w porównaniu do okresu sprzed pandemii – z poziomu 63,82% w 2019 roku do 70,09% w 2021 roku. W przypadku języka polskiego w Gminie w 2020 roku nastąpiła poprawa wyników w stosunku do roku

poprzedniego (z 66,91% do 73,07%), jednak nadal pozostały one niższe niż przed okresem pandemii (w 2019 roku wynosiły 77,98%). W gminie Michałowice wyniki egzaminu ósmoklasisty za lata 2019-2021, zarówno z języka polskiego jak i matematyki były wyższe niż średnia w powiecie i województwie oraz najwyższe z analizowanych gmin referencyjnych (wyjątkiem wyników z języka polskiego w gminie Lesznowola w 2020 roku) – tab. 9.1.

Tab. 9.1. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim oraz gminach referencyjnych: Izabelin, Lesznowola, Stare Babice i Wieliszew w latach 2019-2021 (w %)

	Język polski			Matematyka			Język angielski		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
województwo mazowieckie	67,29	62,1	63,68	49,81	50,6	52,36	64,5	59,32	70,87
powiat pruszkowski	71,92	62,11	68,2	55,76	54,78	57,74	71,99	65,37	77,39
gmina Michałowice	77,98	66,91	73,07	63,82	62,34	70,09	84,19	74,58	87,92
gmina Izabelin	73,22	65,64	66,32	55,37	61,27	66,14	75,3	72,98	84,68
gmina Lesznowola	75,93	71,98	67,23	65,96	32,57	63,33	80,38	76,18	83,54
gmina Stare Babice	71,69	66,99	69,35	63,22	60,54	63,43	79,8	72,62	84,11
gmina Wieliszew	64,6	59,52	61,65	48,27	50,54	46,11	62,25	59,8	70,09

Źródło: Wyniki egzaminu ósmoklasisty, <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow>, 2021-08-03.

10. Kapitał społeczny

Aktywność obywatelska, liczba i działalność organizacji pozarządowych.

W gminie Michałowice działają przede wszystkim NGOsy, mające siedzibę na terenie gminy takie jak:⁴¹

- Stowarzyszenie „Przyjazne jutro” w Komorowie (działające w obszarze edukacji, kultury, sztuki i sportu);
- Stowarzyszenie „Razem dla Rozwoju” w Komorowie (propagujące harmonijny rozwój człowieka w oparciu o nauki humanistyczne i filozofię Rudolfa Steinera);
- Stowarzyszenie K40 w Komorowie (stowarzyszenie kobiet niezależnych i nieobliczalnych, kreatywnych i przedsiębiorczych; kobiet, które chcą i będą wpływać na życie publiczne);
- Stowarzyszenie „Zielona Granica” w Granicy (stowarzyszenie zrzesza osoby, celem budowy społeczeństwa obywatelskiego i aktywizacji mieszkańców powiatu pruszkowskiego);
- Stowarzyszenie „Reguły Fotografii” w Regułach (łączy pasjonatów fotografii z Gminy);
- Fundacja Okiem Kamery w Komorowie;
- Komorowskie Towarzystwo Śpiewacze w Granicy ;
- Towarzystwo Aktywnych Sportowo i Kulturalnie w Komorowie;
- Stowarzyszenie Aktywnie, Bezpiecznie, Ciekawie w Michałowicach;
- Towarzystwo Przyjaciół Miasta Ogrodu Komorów – Komorowianie w Komorowie;
- Komorowskie Stowarzyszenie Aktywnych Seniorów i Osób Dotkniętych Chorobą Parkinsona w Komorowie;
- Koło Związku Dużych Rodzin „Trzy Plus” w Michałowicach (zrzeszające rodziny wielodzietne zamieszkałe na terenie Gminy);

⁴¹ Baza organizacji pozarządowych z terenu gminy Michałowice, <https://www.michalowice.pl/ngo/organizacje-pozarządowe/baza-organizacji-pozarządowych-z-terenu-gminy-michalowice,p1552682629/baza-organizacji-pozarządowych-z-terenu-gminy-michalowice,p1552682629>, zmienione, 2021-07-22.

- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów oddział rejonowy w Michałowicach;
- Stowarzyszenie RES Michałowice;
- Stowarzyszenie Głos Mieszkańców Gminy Michałowice
- Fundacja Miejsce im. Andrzeja Pilicha w Komorowie;
- Stowarzyszenie Otwarte Niebo w Komorowie;
- OSP Nowa Wieś w Komorowie.

W gminie Michałowice działają także koła gospodyń wiejskich:

- Koło Gospodyń Wiejskich Suchy Las „Koło Kobiet Kreatywnych”;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Pęcicach Małych – „Pęciczanki”;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Opaczy Kolonii;
- Koło Gospodyń Wiejskich Gospochy z Nowej Wsi;
- Koło Gospodyń Wiejskich „Dziewczyny z Komorowa”;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Regułach;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Michałowicach „Michaśki” w Michałowicach;
- Koło Gospodyń Wiejskich Michałowice-Wieś;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Pęcicach O rety, kobiety! w Pęcicach;
- Koło Gospodyń Wiejskich „Graniczanki” w Granicy.

Ponadto w siedzibie UG Michałowice ma swoją siedzibę Lokalna Grupa Działania Nadarzyn-Raszyn-Michałowice, która także przyczynia się do wzmacniania kapitału społecznego. Celem LGD jest m.in. aktywizowanie ludności wiejskiej do udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich położonych w gminach obszaru objętego działaniem stowarzyszenia oraz upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich.

Aktywność gminy i jej mieszkańców ma także wymiar międzynarodowy, z miastem Vico nel Lazio Gmina Michałowice współpracuje na zasadzie związku partnerskiego - "gmin bliźniaczych" oficjalnie od 2003 roku. Współpraca to m.in. wzajemne

odwiedziny, wymiany młodzieży, a także współpraca w zakresie: kultury, sztuki, nauki, techniki, gospodarki, edukacji, sportu i turystyki.

Frekwencja wyborcza. Frekwencja wyborcza w gminie Michałowice we wszystkich wyborach w latach 2015-2020 kształtowała się zarówno powyżej średniej w powiecie pruszkowskim (o ok. 1-5 punkty procentowe), jak i województwie mazowieckim (o ok. 6-13 punktów procentowych). Najniższa frekwencja w gminie Michałowice miała miejsce w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku – 66,86%, najwyższa w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2020 – 83,66% (podobnie jak w powiecie i województwie) – tab. 10.1.

Tab. 10.1. Frekwencja w wyborach w gminie Michałowice, powiecie pruszkowskim i województwie mazowieckim w latach 2015-2020 (w %)

wybory	gmina Michałowice	powiat pruszkowski	województwo mazowieckie
wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2020	83,66	76,12	73,80
wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2019	80,6	74,2	69,46
wybory do Parlamentu Europejskiego 2019	66,86	57,73	60,37
wybory samorządowe 2018	70,01	61,01	60,93
wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015	71,8	63,9	58,7
wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015	73,51	66,96	61,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Współpraca międzysektorowa, w tym analiza otwartych konkursów ofert.

W 2020 roku w gminie Michałowice przyjęto: „Program współpracy Gminy Michałowice z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2021 rok”⁴² oraz „Wieloletni Program współpracy Gminy Michałowice z organizacjami pozarządowymi oraz

⁴² Program współpracy Gminy Michałowice z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2021 rok, <https://bip.michalowice.pl/files/230149858/uchwala-xxv.301.2020-z-25.11.2020-program-roczny-z-ngo.pdf>, 2021-10-11.

innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2021-2024” w celu integracji i aktywizacji społeczności lokalnej a w szczególności, podnoszenia skuteczności i efektywności realizacji zadań publicznych i wspierania działalności organizacji pozarządowych.⁴³ W 2020 roku udzielono organizacjom pozarządowym 73 dotacji w trybie konkursowym i 22 tzw. małych grantów, a 2021 roku do tej pory (stan na 12-10-2021) – 35 z konkursów ofert i 34 małe granty⁴⁴.

⁴³ Wieloletni Program współpracy Gminy Michałowice z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2021-2024, s. 2, <https://bip.michalowice.pl/files/230149858/uchwala-xxv.300.2020-z-25.11.2020-program-wieloletni-z-ngo.pdf>, 2021-07-22.

⁴⁴ Informacje od Gminy oraz zamieszczone na stronie internetowej: <https://www.michalowice.pl/ngo>, 2021-10-18.

11. Sytuacja finansowa gminy Michałowice

Dochody budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020. W latach 2015-2020 dochody budżetu gminy Michałowice wzrosły o 70,9% ze 102,97 mln zł do 176,02 mln zł. Przyrost w kwocie 73,04 mln zł. wynikał ze zwiększenia:

- dochodów własnych o 34,87 mln zł (+44,4%);
- subwencji ogólnej o 4,93 mln zł. (+25,9%);
- dotacji ogółem – 33,24 mln zł (+606,6%).

Roczna dynamika dochodów była zróżnicowana w czasie. Ich najwyższy roczny przyrost miał miejsce w roku 2018 (+16,2%), a najniższy w 2019 r. (+7,6%).

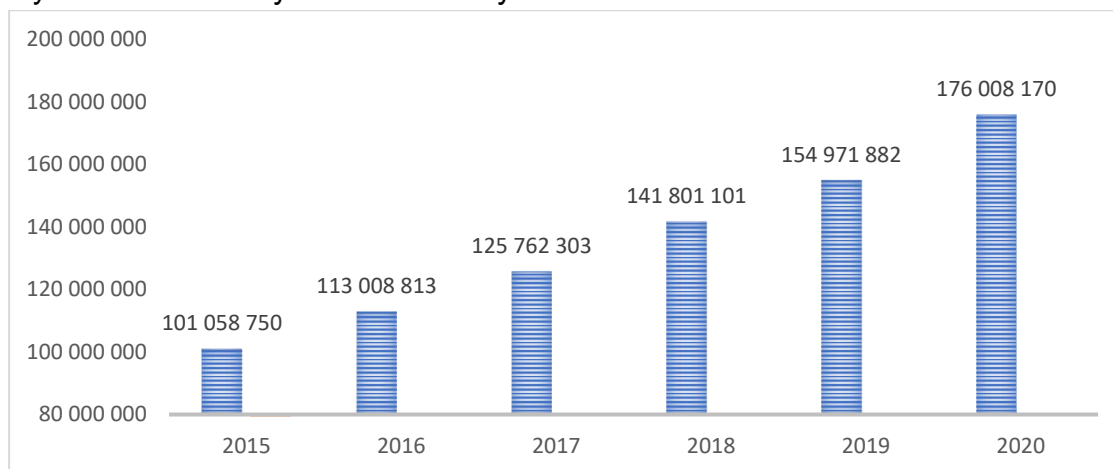
Średnioroczna wartość dla całego okresu wyniosła 11,4%. Wielkość i strukturę dochodów gmin, wg. głównych źródeł przedstawiono w tabeli 11.1. Ilustracją graficzną jest rysunek 11.1.

Tab. 11.1. Dochody budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Dynamika 2020/2015 2015=100
Dochody własne	78 480 965	79 385 832	88 963 588	101 824 824	107 731 426	113 354 239	144,44
Subwencja ogólna	19 015 336	19 056 172	19 822 708	22 055 532	23 131 814	23 946 988	125,94
Dotacje	5 479 260	14 543 849	17 031 528	22 323 396	26 476 062	38 715 240	706,58
Razem dochody	102 975 561	112 985 853	125 817 823	146 203 752	157 339 303	176 016 467	170,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Rys. 11.1. Dochody budżetu Gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Wykazany w gminie Michałowice przyrost dochodów budżetowych wynika z jej wysokiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, a także dobrej koniunktury gospodarczej w badanym okresie. Miało to istotny wpływ na poziom wpływów podatkowych płaconych zarówno przez mieszkańców, jak i przedsiębiorców.

Struktura dochodów budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020.

Zgodnie z przepisami ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego z dnia 13 listopada 2003 r. określającej źródła dochodów jednostek samorządu terytorialnego oraz zasady ustalania i gromadzenia tych dochodów, w strukturze dochodów budżetowych gmin wyróżnia się: dochody własne, subwencję ogólną oraz dotacje celowe z budżetu państwa⁴⁵. Dane liczbowe obrazujące strukturę dochodów w budżecie gminy Michałowice w latach 2015-2020 przedstawiono w tabeli 11.2, zilustrowanej rysunkiem 11.2.

Tab. 11.2. Struktura dochodów budżetu gminy Michałowice lata 2015-2020 (w %)

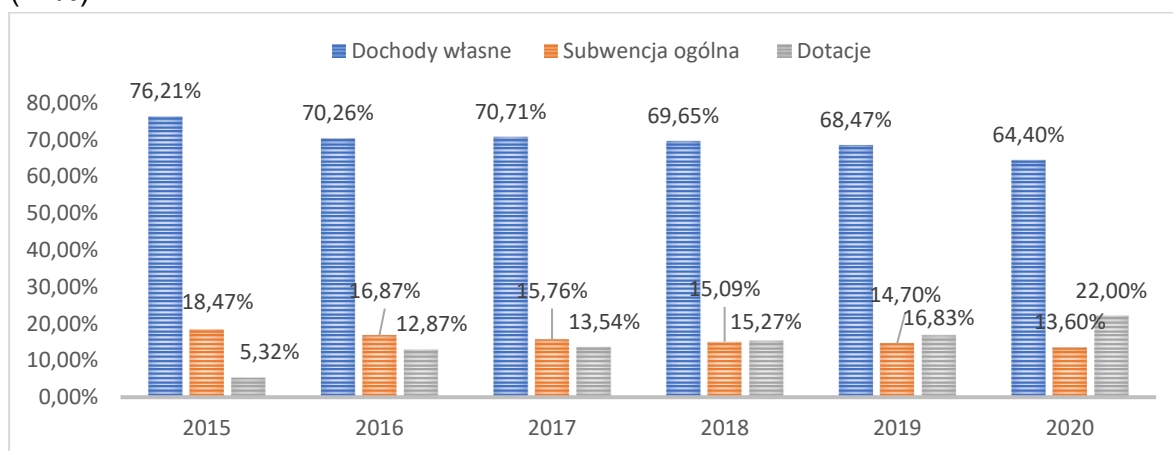
Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
Dochody własne	76,21%	70,26%	70,71%	69,65%	68,47%	64,40%	-11,81%

⁴⁵ Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Dz.U.2021.38

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica 2020-2015
Subwencja ogólna	18,47%	16,87%	15,76%	15,09%	14,70%	13,60%	-4,86%
Dotacje	5,32%	12,87%	13,54%	15,27%	16,83%	22,00%	16,67%
RAZEM DOCHODY	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Rys. 11.2. Struktura dochodów budżetowych gminy Michałowice w latach 2015-2020 (w %).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W budżecie gminy Michałowice w badanym okresie głównym źródłem dochodów były dochody własne, na które składają się lokalne dochody własne oraz udziały w podatkach dochodowych PIT i CIT. W 2020 roku stanowiły one 64,4% całości uzyskanych wpływów budżetowych. W badanym okresie udział tego źródła dochodów ulegał jednak obniżeniu – łącznie o 11,8 p. proc. Najwyższy udział dochodów własnych w dochodach ogółem przyjmował w 2015 r. (76,2%), a w kolejnych latach kształtował się na poziomie ok 69%-70%. W 2020 r. zanotowano spadek o ok. 4 p. proc.

W 2020 r. drugim pod względem udziału w dochodach ogółem źródłem wpływów były dotacje. Składały się na nie środki kierowane na zadania zlecone, powierzone, a także dotacje unijne inne zagraniczne niepodlegające zwrotowi. Ich udział w dochodach ogółem wzrósł z 5,3% w 2015 r. do 22% w 2020 r. Wysoki przyrost roku 2016 był następstwem przekazania gminom do realizacji zadań z

zakresu programu Rodzina 500+. W kolejnych latach badanego okresu udział tego źródła wpływów budżetowych miał stałą tendencję rosnącą.

Trzecim ważnym źródłem dochodów budżetu gminy Michałowice była subwencja ogólna. W 2020 r. wpływy z jej tytułu stanowiły 13,6% ogólnej kwoty wpływów. W badanym okresie udział subwencji uległ obniżeniu o 4,9 p. proc., z 18,5% w 2015 r. do 13,6% w 2020 r.

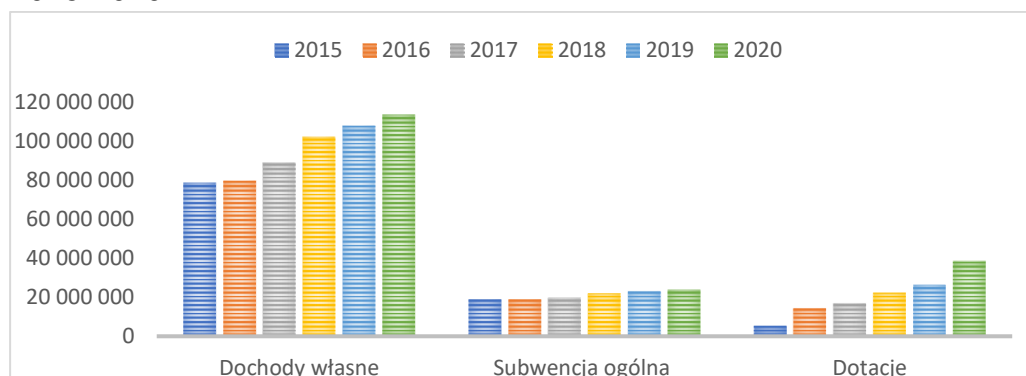
Oceniając strukturę dochodów budżetu gminy Michałowice, należy podkreślić, że kształtuje się ona korzystnie. Władze samorządowe dysponując wysokim odsetkiem dochodów własnych mają możliwość kształtowania własnej, długookresowej polityki finansowej. Na ich bazie możliwe jest racjonalne świadczenie usług publicznych oraz finansowanie procesów rozwoju gminy.

W badanym okresie poszczególne źródła dochodów cechowało zróżnicowane tempo wzrostu. Zjawisko to obrazuje rysunek 11.3.

W latach 2015-2020 w największym stopniu zwiększyły się dochody z dotacji. Ich poziom wzrósł z 5,5 mln zł. do 38,7 mln zł., w mniejszym stopniu wzrosły wpływy z dochodów własnych – z 78,5 mln zł. do 113,4 mln zł. oraz subwencji ogólnej – z 19,0 mln zł. do 23,9 mln zł.

Ponieważ dochody własne stanowią dużą grupę, obejmującą wiele źródeł wpływów budżetowych poniżej, wykorzystując metodę strumieniową, przeprowadzano analizę ich struktury i dynamiki.

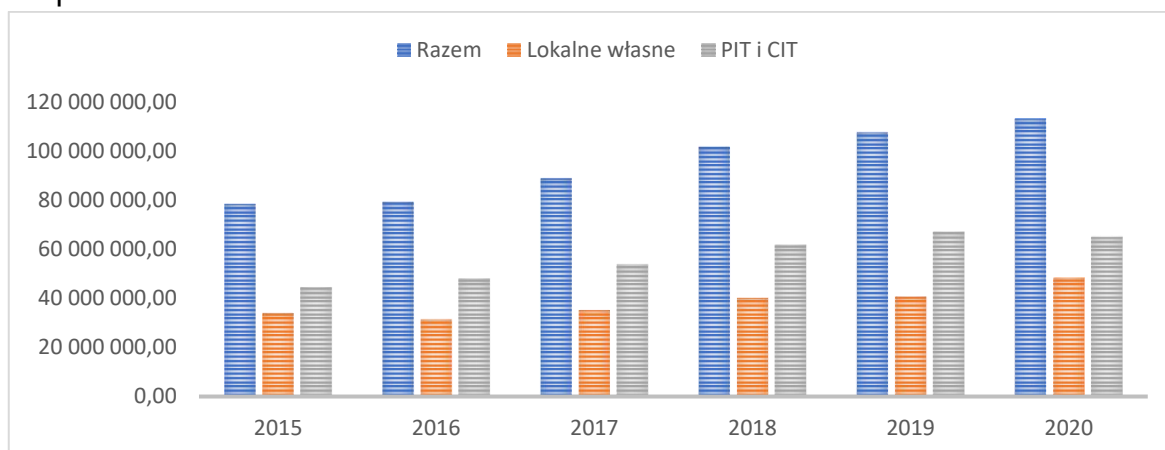
Rys. 11.3. Dynamika poszczególnych źródeł dochodów gminy Michałowice w latach 2015-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W najbardziej ogólnym podziale w ramach dochodów własnych wyodrębnić można lokalne dochody własne oraz udziały w podatkach budżetu państwa. W badanym okresie dominującą grupą były tu wpływy z PIT i CIT, które w 2020 r. stanowiły 57,3% dochodów własnych. Ich uzupełnieniem były dochody ze źródeł lokalnych (42,7%). W badanym okresie w wartościach kwotowych pierwsze z nich zwiększyły się z 44,5 mln zł. do 65,0 mln zł. (+46,1%), a drugie z 34,0 mln zł do 48,4 mln zł. (+42,3%). Zarówno struktura, jak i dynamika dochodów świadczy o wysokim poziomie lokalnej bazy ekonomicznej gminy Michałowice. Omawiane wielkości przedstawiono na rysunku 11.4.

Rys. 11.4. Dochody własne z podziałem na źródła lokalne i udziały w podatkach budżetu państwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W ramach udziałów w podatkach budżetu państwa wpływy z podatku PIT stanowiły w badanym okresie ok 97 % całości tych dochodów. Uzupełnieniem były środki uzyskiwane w ramach CIT (ok 3%). Świadczy to o wysokim potencjale dochodowym mieszkańców gminy.

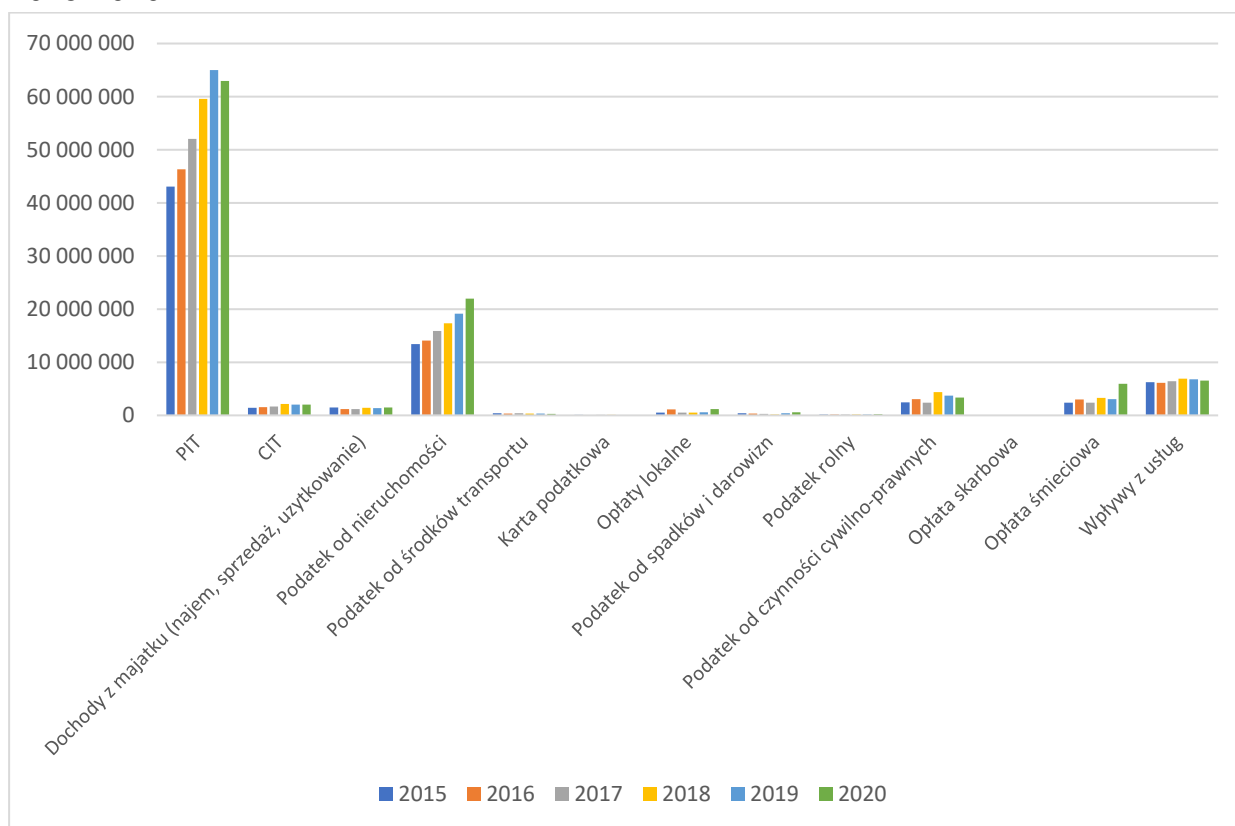
W strukturze lokalnych dochodów własnych głównym źródłem wpływów budżetowych był podatek od nieruchomości. W 2020 r. z jego tytułu pozyskano 21,99 mln zł., co stanowiło 45,1% ogółu wpływów tej grupy dochodów. W badanym okresie podatek od nieruchomości cechowała wysoka dynamika przyrostu, wynosząca 63,7%, co świadczy o atrakcyjności lokalizacyjnej gminy Michałowice. Istotnym źródłem wpływów budżetowych była sprzedaż wyrobów i usług. W 2020 r. z

tego tytułu uzyskano 6,56 mln zł, czyli 13,5% całości lokalnych dochodów własnych. W badanym okresie wpływy z tego tytułu były stabilne, ich wartość w skrajnych latach zwiększyła się o 4,6%. Wysokie wpływy gmina uzyskiwała także z tytułu opłaty za gospodarowanie odpadami. W 2020 r. wyniosły one 5,93 mln zł, a wartość ta stanowiła 12,2% ogółu lokalnych dochodów własnych. Źródło to cechowała wysoka dynamika przyrostu wynosząca 148%.

O dużej atrakcyjności lokalizacyjnej gminy Michałowice świadczy także poziom wpływów z podatku od czynności cywilnoprawnych. W 2020 r. wyniosły one 3,33 mln zł. co stanowiło 6,8% lokalnych dochodów własnych. Udział ten był znacznie wyższy od porównywalnych wartości średnich dla kraju i województwa mazowieckiego. Dochody z posiadanego majątku osiągnęły w 2020 r. sumę 1,47 mln zł. Stanowiło to 3,0% ogółu lokalnych dochodów własnych ewidencjonowanych w budżecie gminy Michałowice. Udział powyżej 1% w strukturze tej grupy dochodów miał w 2020 r. miał także podatek od spadków i darowizn (1,2%; 0,57 mln zł). Strukturę dochodów własnych w latach 2015-2020 przedstawiono na rysunku 11.5.

Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego dochody własne nie stanowią jedyne źródła finansowania zadań gmin. Są one uzupełniane transferami w postaci subwencji ogólnej i różnego rodzaju dotacji.

Rys. 11.5. Struktura dochodów własnych w budżecie gminy Michałowice w latach 2015-2020.

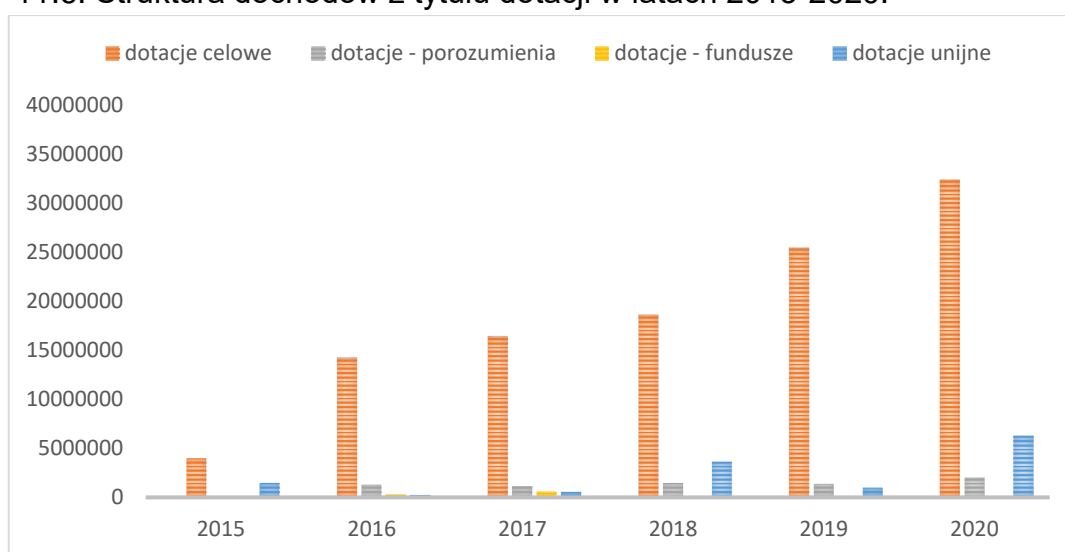
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Pierwszą z omawianych form jest subwencja ogólna. W gminie Michałowice w 2020 r. transfer ten wyniósł 23,95 mln zł., z czego 23,44 mln zł stanowiły środki z subwencji oświatowej, a 0,51 mln zł. uzupełnienie subwencji ogólnej. Jak widać zdecydowaną większość stanowiły transfery kierowane na realizację zadań oświatowych.

Drugim elementem zewnętrznego zasilania są dotacje. W 2020 r. gmina Michałowice z ich tytułu pozyskała łącznie 38,72 mln zł. Źródło to, spośród wszystkich składowych budżetu, cechowała najwyższa dynamika przyrostu (606,6%). Wpływ na to miało wprowadzenie programu Rodzina 500+ i związane z nim transfery z budżetu państwa, ale także pozyskanie dotacji unijnych oraz środków przekazywanych w ramach porozumień z innymi jednostkami samorządu terytorialnego i administracją rządową. Podstawową część tej grupy transferów

stanowiły dotacje celowe na realizację zadań z zakresu administracji rządowej – w 2020 r. gmina otrzymała tu 32,42 mln zł., co stanowiło 83,7% całości pozyskanych tego rodzaju środków. Drugą część stanowiły dotacje unijne, pozyskane w 2020 r. w wysokości 6,29 mln zł. Była to najwyższa kwota w całym badanym okresie, obejmująca 16,3% całości pozyskanych dotacji. Uzupelnieniem tych kwot były środki otrzymane w ramach porozumień – 2,04 mln zł (5,3%). Strukturę dochodów z tytułu dotacji obrazuje rysunek 11.6.

Rys. 11.6. Struktura dochodów z tytułu dotacji w latach 2015-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

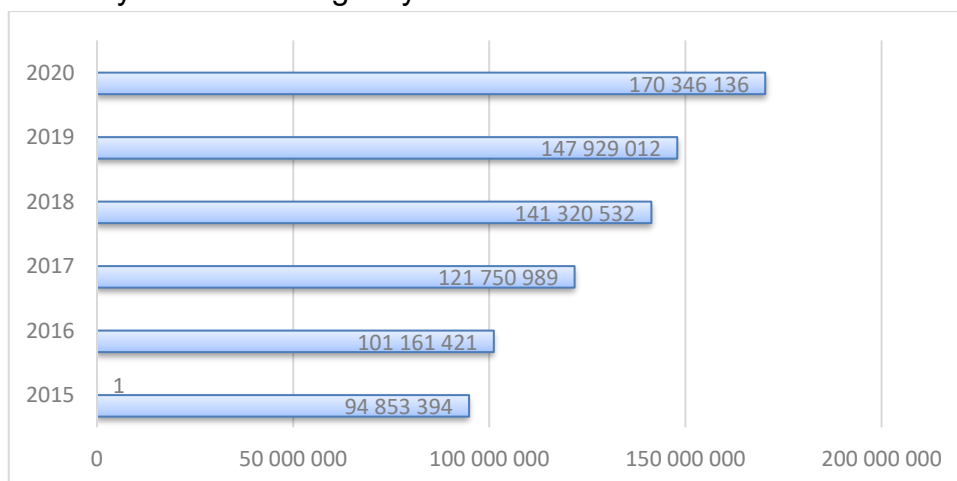
Wydatki budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020. W latach 2015-2020 wydatki budżetu gminy Michałowice wzrosły z 94,85 mln zł do 170,35 mln zł., tj. o 79,6%. W każdym kolejnym roku notowano przyrost ich wartości, najwyższa dynamika miała miejsce w 2017 r. (20,4%), a najniższa w 2016 r. (+6,7%). Tempo wzrostu wydatków ogółem było w analizowanych latach o ponad 5 p. proc. wyższe niż dochodów. Przyrost wydatków ogółem wynikał przede wszystkim z dużego zwiększenia wydatków bieżących (o 104,3%), w dużo mniejszym stopniu wpływ na to miały wydatki inwestycyjne (+ 14,2%). Dynamikę wydatków budżetu gminy Michałowice latach 2015-2020 obrazuje tabela 11.3. Ilustracją graficzną jest rysunek 11.7.

Tab. 11.3. Wydatki gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/2015 2015=100
Wydatki ogółem	94 853 394	101 161 421	121 750 989	141 320 532	147 929 012	170 346 136	179,59
Wydatki bieżące	68 818 391	81 373 289	89 332 917	95 558 909	116 725 643	140 612 760	204,32
Wydatki inwestycyjne	26 035 003	19 788 132	32 418 071	45 761 623	31 203 369	29 733 376	114,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL

Rys. 11.7. Wydatki budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

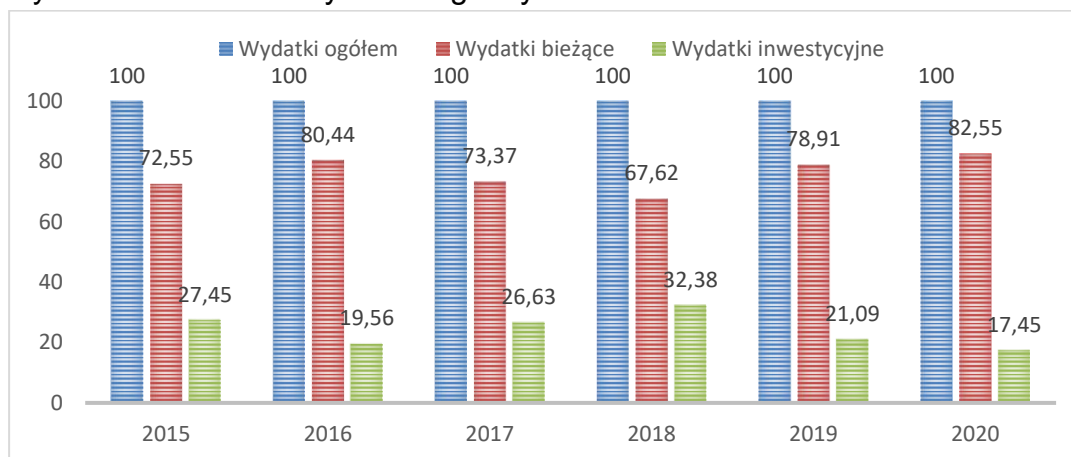
Przedstawione dane liczbowe obrazują stały wzrost wydatków budżetowych gminy Michałowice. Składały się na nie wydatki bieżące i majątkowe. Proporcje podziału środków budżetowych w tym zakresie przedstawiono w tabeli 11.4 oraz na rysunku 11.8.

Tab. 11.4. Struktura wydatków gminy Michałowice w latach 2015-2020 – udział % w wydatkach ogółem

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wydatki ogółem	100	100	100	100	100	100
Wydatki bieżące	72,55	80,44	73,37	67,62	78,91	82,55
Wydatki inwestycyjne	27,45	19,56	26,63	32,38	21,09	17,45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Rys. 11.8. Struktura wydatków gminy Michałowice w latach 2015-2020.

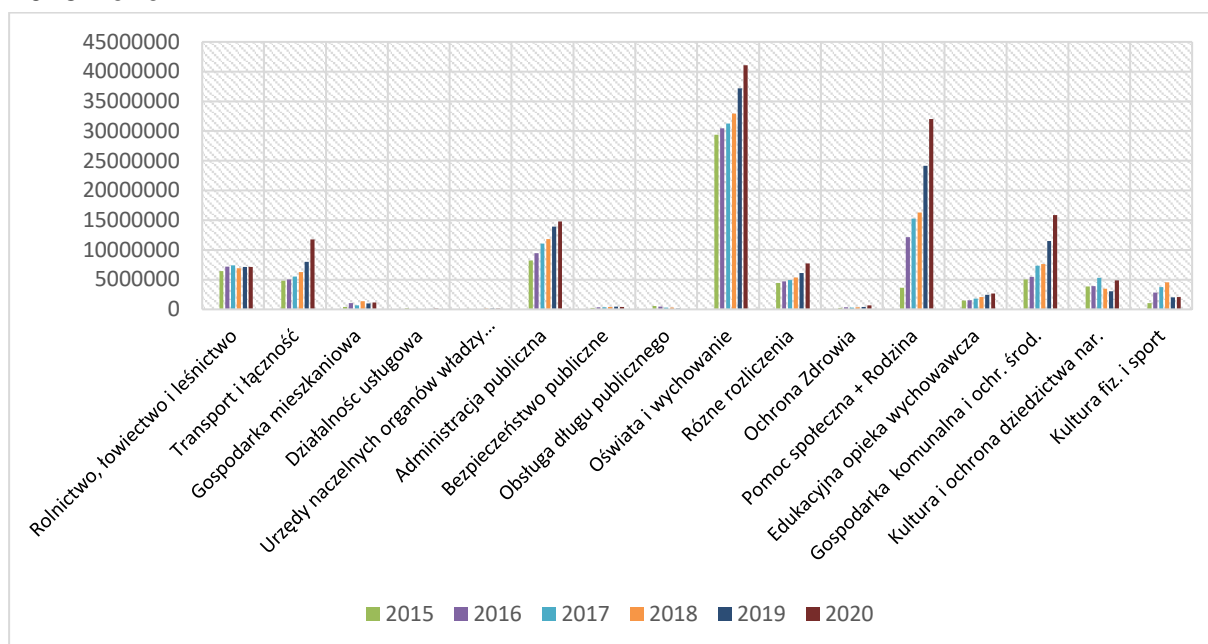
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W badanym okresie miały miejsce znaczące wahania wzajemnych proporcji wydatków bieżących i inwestycyjnych. Najwyższy udział inwestycji w budżecie notowano w latach: 2018 (32,3%) i 2015 (27,5%), a najniższy w 2020 r. (17,5%). W ostatnich dwóch latach badanego okresu nastąpił duży spadek udziału inwestycji w wydatkach ogółem (o 46%). Oznacza to znaczne obniżenie własnego potencjału rozwojowego gminy.

W latach 2015-2020 wartość wydatków bieżących wzrosła z 68,8 mln zł do 140,6 mln zł. W okresie tym najwięcej środków kierowano na potrzeby działu Oświata i wychowanie. W 2020 r. na ten cel przeznaczono 41,0 mln zł., czyli o 11,7 mln zł więcej niż w roku 2015. Był to dział o najwyższej dynamice przyrostu wydatków bieżących (+29,2%). Wysokie środki budżetowe kierowano także na realizację zadań pomocy i polityki społecznej, w tym finansowanie programu Rodzina

500+. W 2020 r. wydatkowano tu łącznie 32,0 mln zł., co stanowiło 22,8% całości wydatków bieżących. Zadania te finansowane były głównie otrzymanymi na ich realizację dotacjami z budżetu państwa. Ze względu na zmiany przepisów prawa trudno dokonywać bezpośrednich porównań w czasie tej grupy wydatków. Na cele Gospodarki komunalnej i ochrony środowiska w 2020 r. wydatkowano 15,9 mln zł. Wartość ta była znacznie wyższa od zrealizowanej w roku 2015 (+10,8 mln zł). Wydatki tego działu stanowiły 11,3% całości wydatków bieżących. Kolejnym działem obciążającym operacyjną część budżetu gminy była Administracja samorządowa. W 2020 r. na zadanie w tym zakresie wydatkowano 14,8 mln zł. Stanowiło to 10,5% wydatków bieżących gminy. W latach 2015-2020 wzrosły one o 6,6 mln zł. Istotnym kierunkiem wydatkowania środków były także zadania ewidencjonowane w dziale Transport i łączność. W 2020 r. objęły one 8,4% ogółu wydatków bieżących, co stanowiło kwotę 11,7 mln zł. W badanym okresie wydatki te wzrosły w skrajnych latach o 6,9 mln zł. Z kolei na potrzeby działu Rolnictwo i łowiectwo wydatkowano w 2020 r. 5,1% wydatków bieżących, co przełożyło się na wartość 7,2 mln zł. W skrajnych latach wartości były zbliżone (przyrost +0,7 mln zł). W 2020 r. wydatki bieżące powyżej 1 mln zł. realizowano jeszcze w działach: Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (w 2020 r. 4,9 mln zł., czyli 3,5% wydatków bieżących gminy), Edukacyjna opieka wychowawcza (w 2020 r. 2,7 mln zł., czyli 1,9% wydatków bieżących gminy) oraz Kultura fizyczna i sport (w 2020 r. 2,1 mln zł., czyli 1,5% wydatków bieżących gminy). W tych trzech działach w badanym okresie także zanotowano przyrost wydatków w skrajnych latach na poziomie 1,0-1,2 mln zł. Wydatki w innych działach sprawozdawczości budżetowej miały znacznie niższy udział w wydatkach bieżących ogółem (poniżej 1%). Podkreślenia wymaga niski udział wydatków na obsługę zadłużenia – wynoszący w 2020 r. 0,04% wydatków bieżących. Strukturę wydatków bieżących zobrazowano na rysunku 11.9.

Rys. 11.9. Struktura wydatków bieżących budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

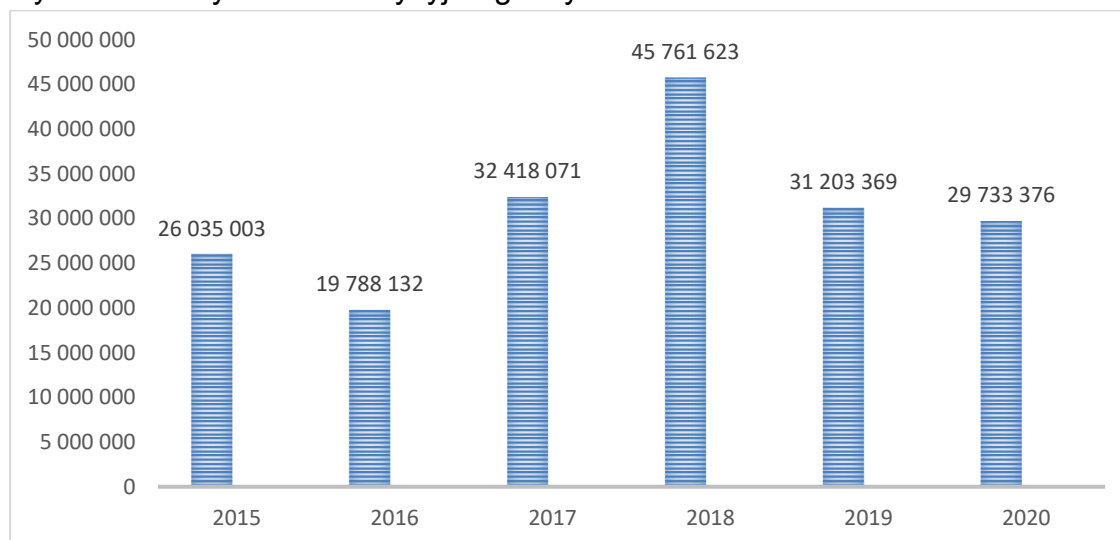
Drugą grupę wydatków budżetowych stanowią wydatki majątkowe. W gminie Michałowice w całości obejmowały one środki kierowane na finansowanie inwestycji komunalnych. Ich wartości w badanym okresie były zróżnicowane. Najwyższe pod względem wartości inwestycje zrealizowano w latach: 2018 (45,8 mln zł.) i 2017 (32,4 mln zł), a najniższe w 2016 r. (19,8 mln zł.). Łączna wartość projektów inwestycyjnych wyniosła w badanym okresie 184,9 mln zł. Wielkości te w podziale na poszczególne lata obrazuje rysunek 11.10.

Ze względu na specyfikę i brak powtarzalności wydatków inwestycyjnych analiza ich struktury obejmuje wartości zsumowane dla całego badanego okresu tj. lat 2015-2020. Głównym kierunkiem alokacji tej grupy środków budżetowych były zadania realizowane w dziale Transport i łączność. Ich wartość w całym okresie wyniosła 102,98 mln zł.

Stanowiło to 56,2% ogółu inwestycji zrealizowanych przez gminę Michałowice analizowanego przedziału czasowego. Najwyższe kwoty cechowały lata 2018 (23,9 mln zł.) i 2019 (21,3 mln zł), a najniższe rok 2015 (13,6 mln zł). Zadania z zakresu poprawy stanu dróg należą więc do najważniejszych potrzeb ilościowych

zgłaszanych przez mieszkańców. Drugim celem zaspakajania potrzeb rozwojowych był dział Rolnictwo i łowiectwo. Łącznie wykonano tu zadania inwestycyjne o wartości 32,98 mln zł., co stanowiło 16,4% ogółu inwestycji zrealizowanych na terenie gminy Michałowice.

Rys. 11.10. Wydatki inwestycyjne gminy Michałowice w latach 2015-2020

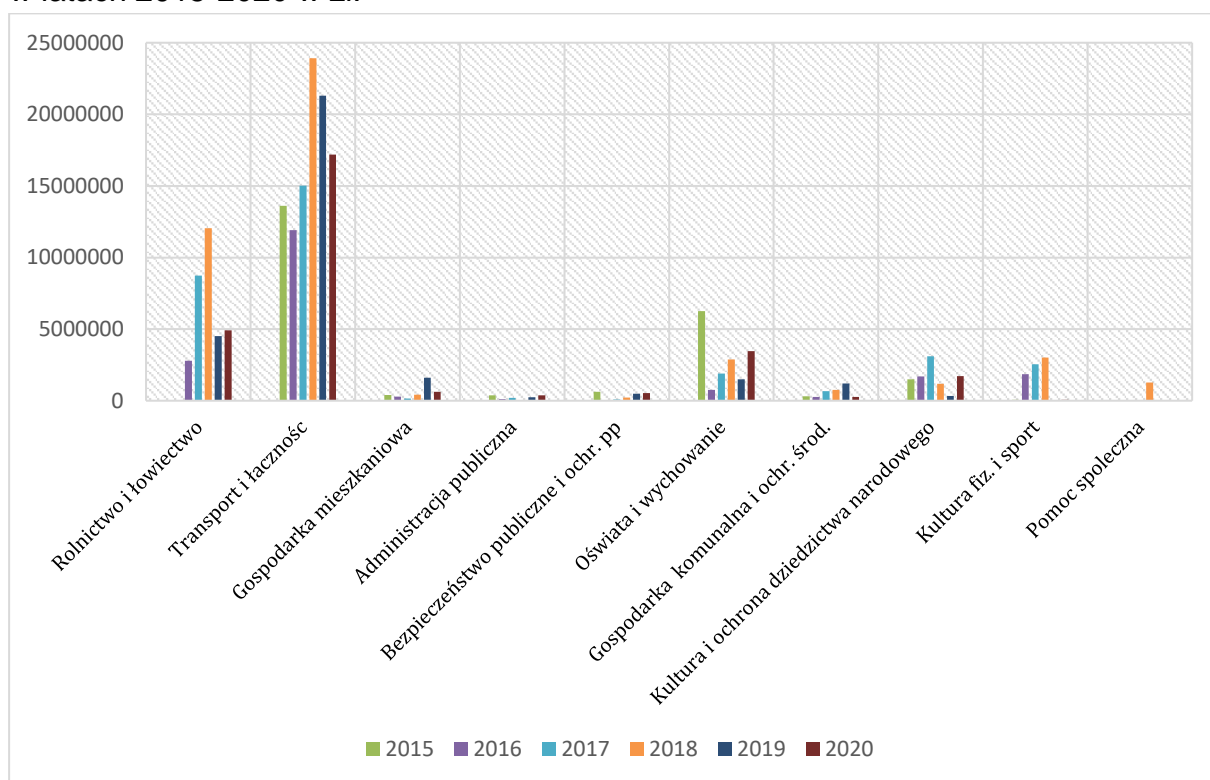
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL

Kolejnym kierunkiem inwestycji realizowanych przez gminę w badanym okresie była oświata i wychowanie. W dziale tym zrealizowano zadania na łączną kwotę 16,72 mln zł. Przypadały one głównie na lata 2018-2020. W badanym okresie inwestycje oświatowe stanowiły 9,4% ogółu wydatków inwestycyjnych gminy. Duże inwestycje wykonano także w dziale Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Łączna alokacja środków rozwojowych w tym dziale wyniosła 9,51 mln zł, czyli 5,5% ogółu wydatków inwestycyjnych. Najwyższe kwoty cechowały rok 2017 (3,0 mln zł), a najniższe w 2019 r. (0,36 mln zł). Nieco niższe kwoty inwestycji zrealizowano w dziale Kultura fizyczna i sport. Łącznie wyniosły one 7,54 mln zł, a większa część tych środków została wydana w latach 2016-2018. Inwestycje tego działu objęły 4,1% całości inwestycji gminy. Potrzeby inwestycyjne działu Gospodarka mieszkaniowa zostały zaspokojone w kwocie 3,52 mln zł. Przypadły one przede wszystkim na rok 2019 – w kwocie 1,61 mln zł. Wydatki tego działu stanowiły 4,2% ogółu inwestycji gminnych. Kolejnym kierunkiem inwestycji była Gospodarka

komunalna i ochrona środowiska, obejmująca łącznie 1,8% całego budżetu inwestycyjnego. W latach 2015-2018 wydatkowano tu 3,45 mln zł., a najwyższe wartości przypadły na rok 2019 (1,2 mln zł). W badanym okresie kwoty powyżej 1 mln zł zrealizowano jeszcze w działach: Bezpieczeństwo publiczne i ochr. ppoż. (1,9 mln zł), Pomoc społeczna (1,3 mln zł) i Administracja publiczna (1,3 mln zł).

Strukturę wydatków inwestycyjnych gminy Michałowice w podziale na działy klasyfikacji budżetowej w okresie 2015-2020 przedstawiono na rysunku 11.11.

Rys. 11.11. Struktura wydatków inwestycyjnych w budżetach gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL

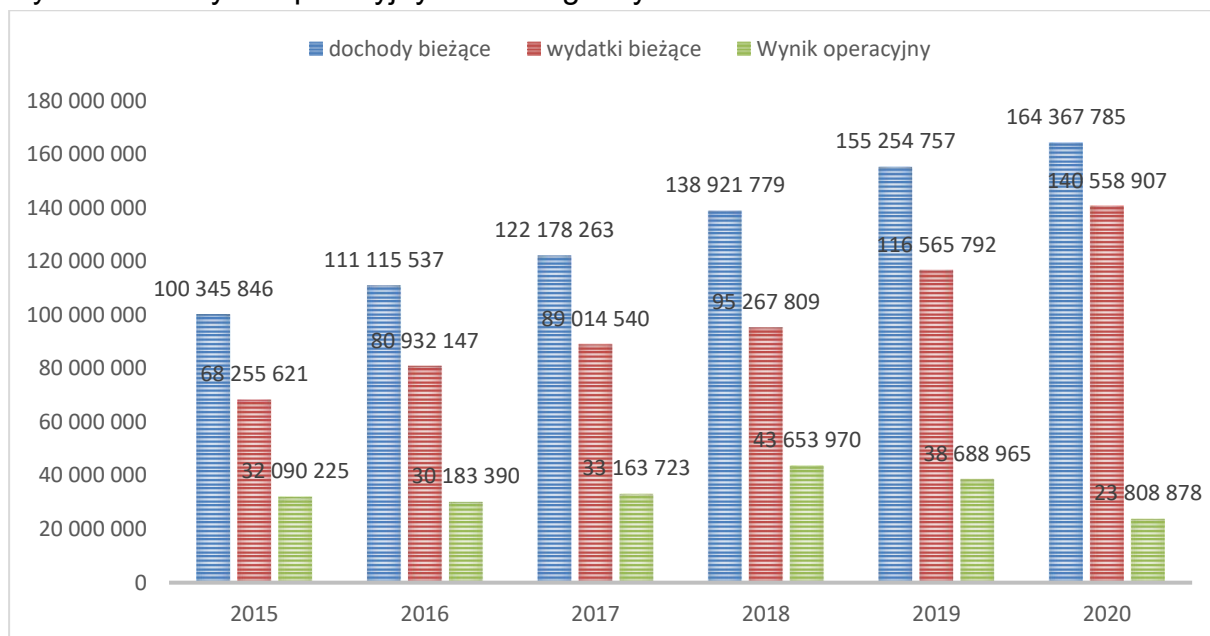
Wynik operacyjny i finansowy budżetu oraz zadłużenie gminy

Michałowice. W gospodarce finansowej gmin bardzo istotne znaczenie poznawcze ma wynik budżetu operacyjnego (nadwyżka operacyjna, deficyt operacyjny). Stanowi jeden z najistotniejszych wskaźników sytuacji finansowej jednostki samorządu terytorialnego informując, czy jednostka samorządu terytorialnego jest w stanie

pokryć wydatki bieżące dochodami bieżącymi. Poziom wyniku operacyjnego gminy Michałowice dla lat 2015-2020 przedstawiono na rysunkach 11.12 i 11.13.

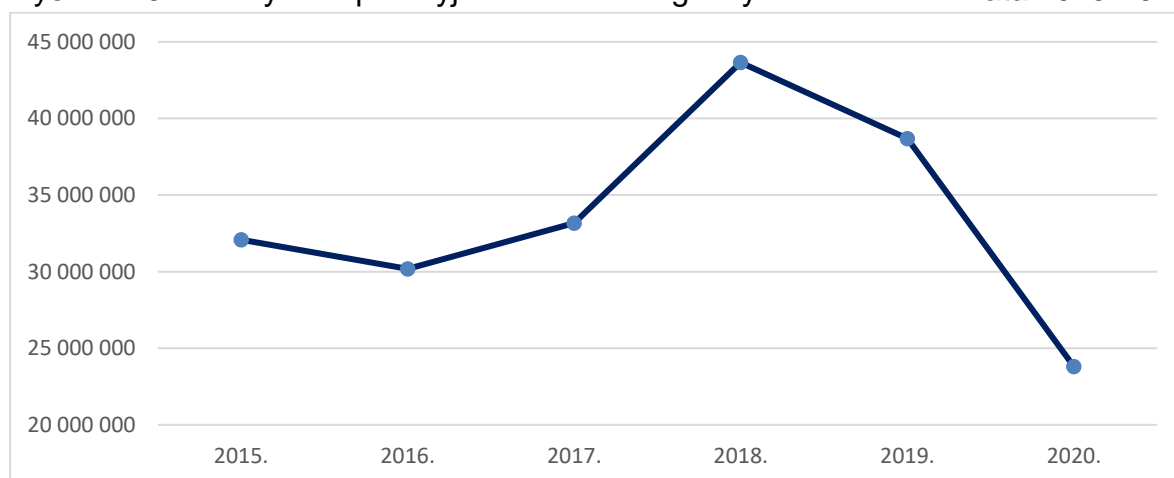
W każdym badanym roku gmina Michałowice wypracowała nadwyżkę operacyjną, spełniając tym samym wymogi ustawy o finansach publicznych. Jej najwyższy poziom cechował rok 2018 (43,7 mln zł), zaś najniższy w rok 2020 (23,8 mln zł). W ostatnim roku badanego okresu nastąpił znaczący spadek możliwości generowania przez gminę środków mogących mieć przeznaczenie na cele jej rozwoju.

Rys. 11.12. Wynik operacyjny budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL

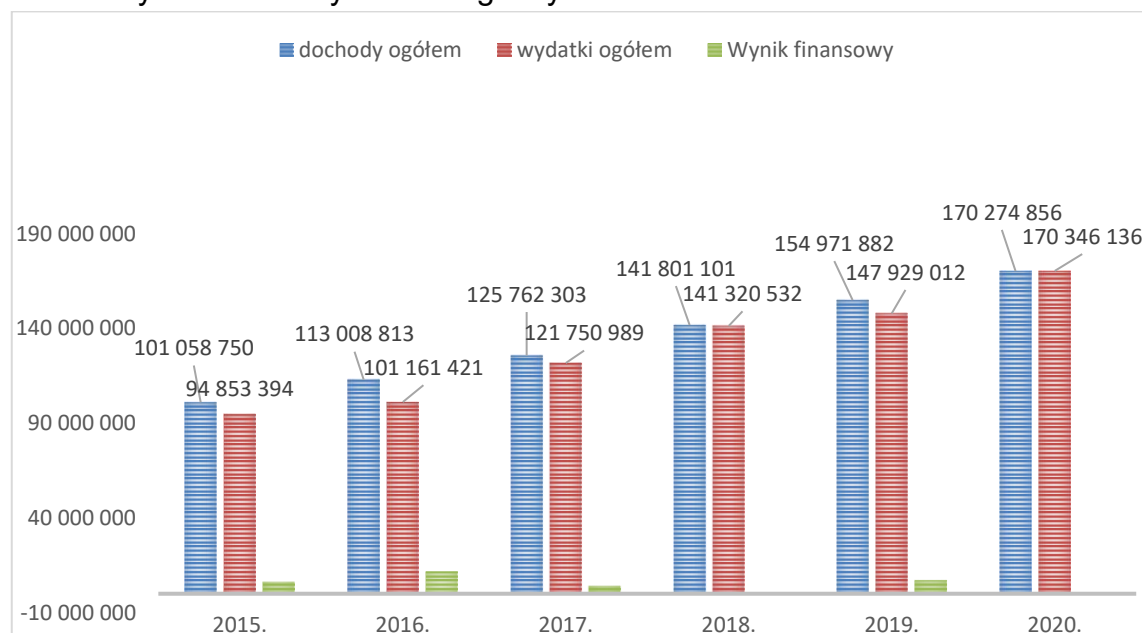
Rys. 11.13. Nadwyżka operacyjna w budżecie gminy Michałowice – lata 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL

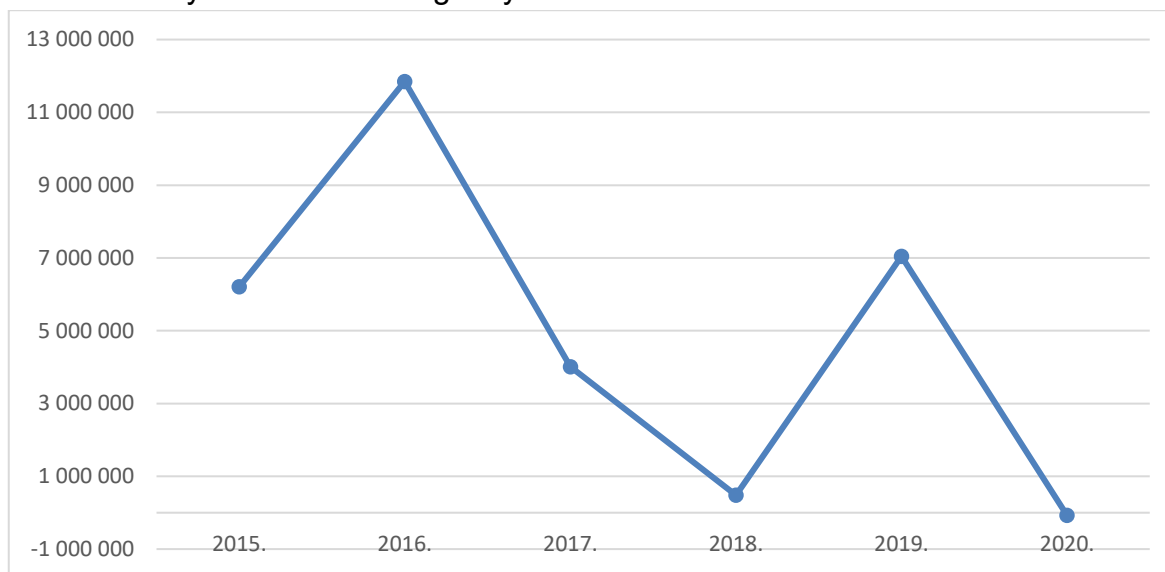
Drugim miernikiem oceny sytuacji finansowej gminy jest wynik finansowy budżetu, liczony jako różnica pomiędzy dochodami i wydatkami budżetowymi. Jego poziom w poszczególnych latach obrazują rysunki 11.14 i 11.15.

Rys. 11.14. Wynik finansowy budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań budżetowych gminy Michałowice

Rys. 11.15. Nadwyżka budżetowa gminy Michałowice w latach 2015-2020 w zł.

Źródło: rysunek własny na podstawie sprawozdań budżetowych gminy Michałowice.

W latach 2015-2019 wynik finansowy budżetu gminy Michałowice był dodatni. Poziom nadwyżki budżetowej był jednak bardzo zróżnicowany w czasie. Najwyższą wartość osiągała ona w latach 2016 (+11,8 mln zł) i 2019 (+7,0 mln zł), a najniższy w 2018 r. (0,48 mln zł). W 2020 roku wystąpił niewielki deficyt budżetowy (-71 tys. zł.).

Poziom zadłużenia gminy Michałowice ulegał w latach 2015-2020 znacznemu obniżeniu. Saldo zadłużenia w tym czasie spadło z 16,77 mln zł do 0 zł. W całym okresie władze gminy prowadziły politykę spłaty zobowiązań dłużnych, tym samym stopniowo obniżały się koszty jego obsługi. Poziom zadłużenia gminy Michałowice oraz koszty jego obsługi przedstawiono w tabeli 11.5.

Tab. 11.5. Zadłużenie gminy Michałowice i koszty jego obsługi w latach 2015-2020 (w zł)

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Obsługa długu	562 771	441 142	318 377	291 100	159 851	53 853
Saldo zadłużenia	16 772 170	13 536 131	10 257 000	6 942 350	3 733 046	0

Źródło: na podstawie danych UG Michałowice.

Wieloletnia prognoza finansowa gminy Michałowice. W celu dokonania wieloletnich projekcji dochodów i wydatków budżetowych, uwzględniających założenia uchwały budżetowej na rok 2021 oraz wieloletniej prognozy finansowej gminy. Scenariusz ten nie uwzględnia wzrostu wydatków bieżących wynikających z oddania do użytku nowych lub modernizacji istniejących obiektów.

Według założeń wieloletniej prognozy finansowej gminy Michałowice własny potencjał inwestycyjny kolejnych lat wyniesie:

- w 2021r. – 50,4 mln zł,;
- w 2022r. – 32,5 mln zł,;
- w 2023r. – 25,1 mln zł,
- w 2024r. – 23,9 mln zł;
- w 2025r. - 26,6 mln zł.;
- w 2026r. - 28,5 mln zł.;
- w 2027r. - 28,9 mln zł.

Dla realizacji tego scenariusza niezbędne będzie zaciągnięcie długu w wysokości 21,99 mln zł w 2021 r.

Przeprowadzone analizy finansowe wykazują spadek własnego potencjału inwestycyjnego po 2021 r. Nadal jednak zakładany prognozowany przez Radę Gminy Michałowice potencjał rozwojowy kształtuje się na wysokim poziomie, w przedziale 25,1 mln zł.-28,5 mln zł.

Prognozę sporządzono przy założeniu, że skumulowany stan gotówki w okresie objętym prognozą pozostaje dodatni, co zapewnia utrzymanie równowagi budżetowej. Szczegóły przepływów przedstawiono w poniższym zestawieniu:

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Inwestycje i inne wydatki majątkowe w mln zł	50 431 250	32 492 449	25 080 000	23 927 790	26 590 950	28 450 000	28 860 000
Roczne przepływy gotówki netto w zł	-3 000 000	-656 531	3 780 000	3 900 000	3 900 000	4 400 000	4 510 000

Analiza i diagnoza stanu zastanego wraz z analizami SWOT oraz rekomendacjami strategicznymi dla gminy Michałowice

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Wolne środki na koniec roku w zł	733 046	76 515	3 856 515	7 756 515	11 656 515	16 056 515	20 566 515

Źródło: obliczenia własne

Analiza wybranych wskaźników przeprowadzona dla lat 2015-2027 przedstawiona została w zestawieniu poniżej.

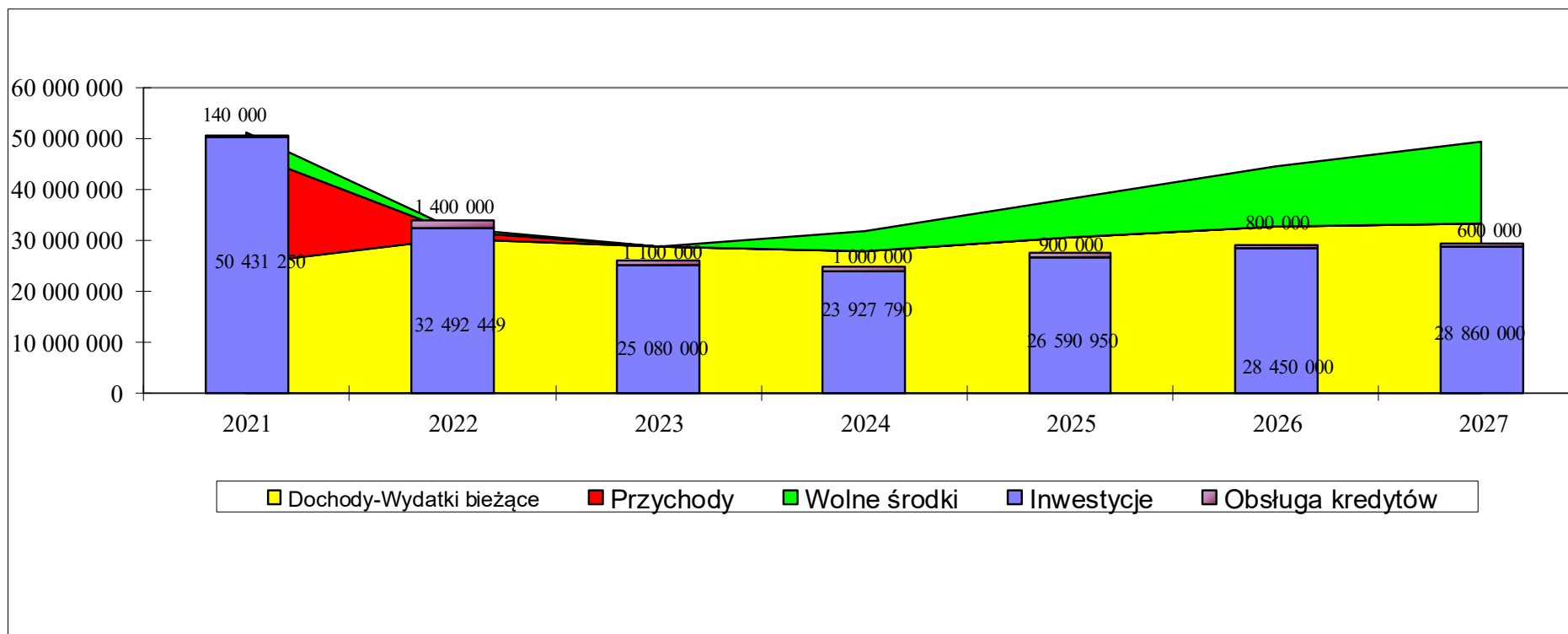
Wskaźniki	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Skorygowana nadwyżka operacyjna (art. 242)	19 125 127	24 130 278	27 836 515	30 684 305	37 347 465	43 706 515	48 826 515
wskaźnik zachowany	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
IWZ wskaźnik zachowany	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Inwestycje jako % dochodów	28,04%	17,56%	13,56%	12,63%	13,67%	14,23%	14,22%
Skumulowany stan gotówki jako % dochodów	14,14%	16,40%	15,60%	14,69%	15,67%	16,43%	16,44%
Dynamika dochodów	-	5,58%	3,09%	2,41%	2,71%	2,75%	1,51%
Dynamika wydatków bieżących	-	0,14%	0,95%	3,52%	1,53%	1,83%	1,50%

Dane liczbowe dla tego wariantu prognozy zostały przedstawione w tabeli 11.6, Scenariusz I, zobrazowanej Tablica 1 i wykres I.

Tab. 11.6. Scenariusz I „Własny potencjał finansowy gminy Michałowice– zgodnie z WPF”

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
DOCHODY OGÓŁEM	179 883 354	185 000 400,00	185 000 400,00	189 460 714	194 590 720	199 950 000	202 970 000
w tym dochody bieżące	169 974 186	179 461 714	185 000 400,00	189 460 714	194 590 720	199 950 000	202 970 000
WYDATKI BIEŻĄCE:	154 442 104	154 664 482,00	156 140 400,00	161 632 924	164 099 770	167 100 000	169 600 000
WYDATKI NA OBSŁUGĘ ZADŁUŻENIA	140 000	1 400 000	1 100 000	1 000 000	900 000	800 000	600 000
ŚRODKI NA WYDATKI MAJĄTKOWE BRUTTO	25 441 250	30 335 918	28 860 000	27 827 790	30 490 950	32 850 000	33 370 000
FINANSOWANIE MBBR							
Przychody z zaciągania długu	21 990 000,00	1 500 000,00	0	0	0	0	0
Przychody z prywatyzacji	0	0	0	0	0	0	0
Splata zadłużenia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pozostałe rozchody	0	0	0	0	0	0	0
ŚRODKI NA WYDATKI MAJĄTKOWE NETTO	47 431 250	31 835 918	28 860 000	27 827 790	30 490 950	32 850 000	33 370 000
INWESTYCJE I INNE WYDATKI MAJĄTKOWE	50 431 250	32 492 449	25 080 000	23 927 790	26 590 950	28 450 000	28 860 000
Roczne przepływy gotówki netto	-3 000 000	-656 531	3 780 000	3 900 000	3 900 000	4 400 000	4 510 000
Wolne środki na koniec roku	733 046	76 515	3 856 515	7 756 515	11 656 515	16 056 515	20 566 515

Rys. 11.16. Scenariusz I „Własny potencjał finansowy gminy Michałowice– zgodnie z WPF”

Analiza wskaźnikowa. Istotnym dopełnieniem analizy budżetu gminy Michałowice w latach 2015-2020 jest analiza wskaźnikowa. Jej celem jest ocena trendów w sytuacji finansowej gminy w porównaniu z innymi jednostkami samorządu terytorialnego.

1) *Wskaźnik dynamiki przyrostu dochodów ogółem:*

$$WdDo = \frac{Do_n}{Do_{n-1}} * 100$$

gdzie:

WdDo – wskaźnik dynamiki dochodów ogółem,

Do – dochody ogółem w roku *n*,

Do – dochody ogółem w roku *n-1*,

Jest to wskaźnik obrazujący dynamikę dochodów ogółem. Jego wysokość świadczy o potencjale społeczno-gospodarczym gminy oraz jego zmianach w badanym przedziale czasowym. Częściowo informować może także o efektach polityki władz lokalnych. Jego wartość należy interpretować w powiązaniu z pozostałymi analizowanymi wskaźnikami.

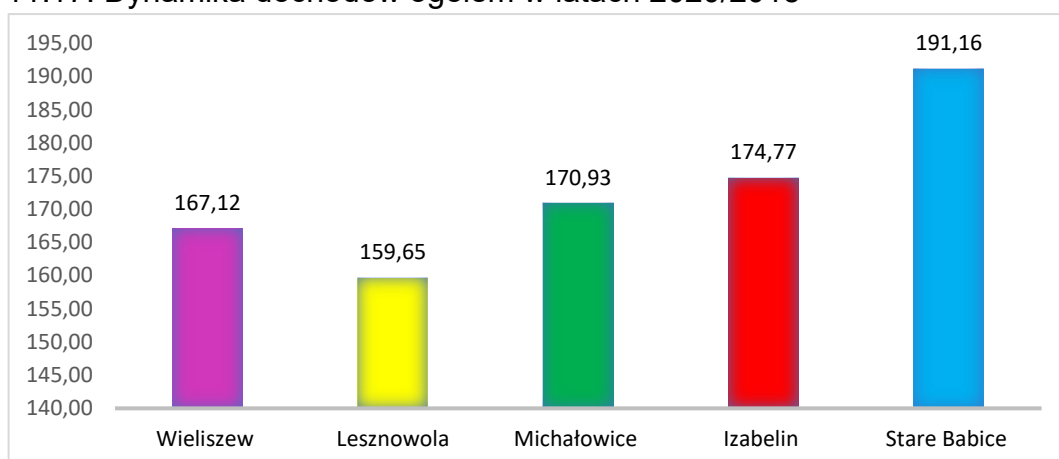
Tab. 11.7. Dochody ogółem gminy Michałowice i porównywanych gmin w latach 2015-2020 w zł.

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wieliszew	66 544 620	71 881 247	72 835 337	82 775 896	97 489 992	111 211 299
Lesznowola	175 256 131	168 977 109	196 059 346	208 816 606	247 429 720	279 791 091
Michałowice	102 975 561	112 985 853	125 817 823	146 203 752	157 339 303	176 016 467
Izabelin	45 657 777	55 320 677	58 123 630	68 893 000	73 681 734	79 795 149
Stare Babice	80 419 575	98 376 745	107 398 142	125 631 421	147 270 925	153 733 321

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W 2020 r. w grupie badanych gmin najwyższe dochody uzyskała gmina Lesznowola (279,8 mln zł.), a w dalszej kolejności były Michałowice (176,0 mln zł), Stare Babice (153,7 mln zł), Wieliszew (111,2 mln zł) oraz Izabelin (79,8 mln zł). Poziom wskaźnika dynamiki dochodów ogółem najwyższe wartości przyjmował w gminie Stare Babice (+91,2%), a następnie Izabelin (+74,8%), Michałowice (+70,9%), Wieliszew (+67,1%) oraz Lesznowola (+59,7%).

Rys. 11.17. Dynamika dochodów ogółem w latach 2020/2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Dochody bieżące w największym stopniu zwiększyły się w gminie Wieliszew (+97,3%), a w dalszej kolejności były: Lesznówola (95,5%), Stare Babice (+90,6%), Izabelin (70,5%) i Michałowice (+64,7%). Z kolei przyrost wydatków majątkowych najwyższą dynamikę osiągnął w Izabelinie (+446%), a następnie w Michałowicach (+256%) i Starych Babicach (+121). Znaczne spadki w skrajnych latach zanotowano natomiast w Lesznówoli (83%) i Wieliszewie (39%).

2) Wskaźnik potencjału rozwojowego - porównania dynamiki wzrostu dochodów bieżących i wydatków bieżących

Wskaźnik ten informuje o możliwości generowania przez gminę środków budżetowych na finansowanie zadań inwestycyjnych/rozwojowych. Obrazuje on priorytety polityki władz gminy związaną z kierunkami alokacji uzyskanych dochodów z ich przeznaczeniem na wydatki bieżące i wydatki majątkowe.

$$Wpr = (D_{bn} - D_{bnn-1}) - (W_{bn} - W_{bnn-1})$$

gdzie:

Wpr – wskaźnik potencjału rozwojowego;

D_{bn} – dochody bieżące roku *n*,

D_{bn-1} – dochody bieżące roku poprzedzającego rok *n*;

W_{bn} – wydatki bieżące roku *n*,

W_{bn-1} – wydatki bieżące roku poprzedzającego rok *n*;

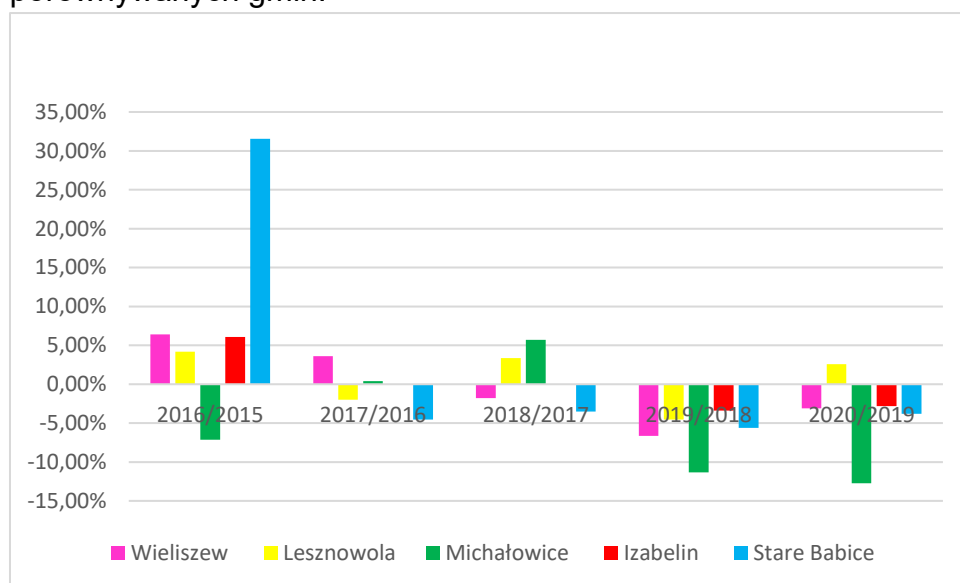
Tab. 11.8 Wskaźnik potencjału rozwojowego gminy Michałowice i porównywanych gminach w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
dochody bieżące	51 799 530	62 521 930	71 033 054	78 138 886	93 023 012	102 203 706
wydatki bieżące	68 818 391	81 373 289	89 332 917	95 558 909	116 725 643	140 612 759
Wpr	-7,13%	0,39%	5,71%	-11,33%	-12,74%	-7,13%

Wyszczególnienie	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2019/2018	2020/2019
Wieliszew	6,42%	3,59%	-1,77%	-6,66%	-3,11%
Lesznowola	4,17%	-2,01%	3,37%	-4,53%	2,58%
Michałowice	-7,13%	0,39%	5,71%	-11,33%	-12,74%
Izabelin	6,08%	-0,05%	-0,05%	-3,38%	-2,81%
Stare Babice	31,55%	-4,53%	-3,51%	-5,62%	-3,80%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Rys. 11.18. Wskaźnik potencjału rozwojowego gminy Michałowice na tle porównywanych gmin.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W analizowanym okresie wskaźnik potencjału rozwojowego przyjmował w gminie Michałowice zróżnicowane wartości – najkorzystniejsza jego wartość cechowała rok 2018 (+5,7), a najmniej korzystna rok 2020 (-12,7%). W 2020 r. wśród badanych gmin Michałowice cechował największy spadek wartości badanego wskaźnika. Najkorzystniejsza sytuacja wystąpiła w Lesznowoli.

3) Wskaźnik samodzielności finansowej (Wsf):

$$Wsf = \frac{Dw}{Wo} * 100$$

gdzie:

Dw – dochody własne budżetu,

Wo – wydatki ogółem budżetu.

Poziom wskaźnika informuje w jakim stopniu dochody własne, obrazujące lokalny potencjał społeczno-gospodarczy, pokrywają wydatki budżetowe. Im wyższa jest jego wartość, tym większa jest samodzielność finansowa JST. Wysoki udział dochodów własnych sprzyja trafności planowania finansowego, daje też możliwość racjonalnego kształtowania spłaty i obsługi kosztów zadłużenia. Zmienność wartości wskaźnika może być interpretowana jako zwiększenie lub zmniejszenie finansowej JST, a także poziom uzależnienia budżetu od zewnętrznych źródeł finansowania. Wskaźnik ten jest użyteczny dla celów analitycznych w doborze różnych źródeł finansowania zadań, w tym wykorzystania instrumentów dłużnych.

Tab. 21.9. Wskaźnik samodzielności finansowej gminy Michałowice i porównywanych gminach w latach 2015-2020

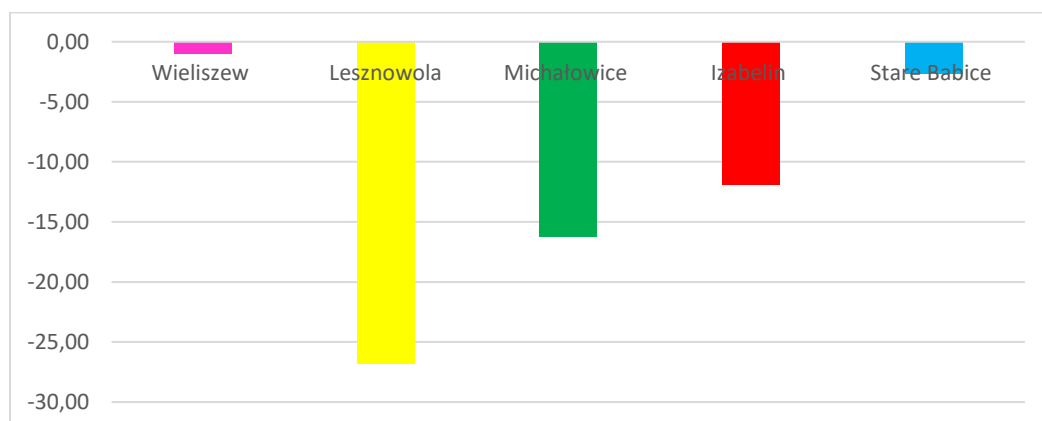
Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
dochody własne	78 480 965	79 385 832	88 963 588	101 824 824	107 731 426	113 354 239
wydatki ogółem	94 853 394	101 161 421	121 750 989	141 320 532	147 929 012	170 346 135
Wsf	82,74%	78,47%	73,07%	72,05%	72,83%	66,54%

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wieliszew	51,30%	64,49%	56,86%	56,52%	53,96%	50,27%
Lesznowola	79,66%	54,09%	64,80%	61,94%	50,12%	52,82%
Michałowice	82,74%	78,47%	73,07%	72,05%	72,83%	66,54%
Izabelin	83,02%	81,21%	74,78%	65,08%	70,82%	71,15%
Stare Babice	60,33%	62,41%	60,04%	65,32%	64,14%	57,64%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

W 2020 r. najwyższy poziom wskaźnika samodzielności finansowej cechował gminę Izabelin (71,2%), a najniższy Wieliszew (50,3%). Michałowice z wartością 66,5% miały w analizowanej grupie drugą co wielkości jego wartość. Świadczy to przede wszystkim o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Rys. 31.19. Zmiana wskaźnika samodzielności finansowej w latach 2020-2015 w p. proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

We wszystkich badanych gminach zanotowano niekorzystną tendencję spadku wskaźnika samodzielności finansowej. W największym stopniu uwidocznił się on w Lesznowoli (-26,8 p. proc.) oraz Michałowicach (-16,2 p. proc.), a w najniższym: w Wieliszewie (-1 p. proc.) i Starych Babicach (-2,7 p. proc.). Sytuacja ta była następstwem zbyt wysokiego tempa wzrostu wydatków w stosunku do przyrostu dochodów ogółem. W badanej grupie w największym stopniu samodzielność finansową traciły Lesznowola i Michałowice. Duża stabilność cechowała gminy Wieliszew i Stare Babice.

4) Wskaźnik samofinansowania inwestycji (W_{si}):

$$W_{si} = \frac{No + Dm}{Wm}$$

gdzie:

No – nadwyżka operacyjna,

Dm – dochody majątkowe,

Wm – wydatki majątkowe.

Wartość tego wskaźnika obrazuje własny potencjał finansowy, który może być wykorzystany w procesie finansowania inwestycji. Wskazuje on na zdolność budżetu do finansowania inwestycji środkami własnymi budżetu. Im wyższa wartość wskaźnika, tym mniejsze ryzyko utraty płynności finansowej – w związku z nadmiernymi kosztami obsługi zadłużenia. Wskaźnik nie powinien być analizowany w oderwaniu od innych mierników, a w szczególności relacji nadwyżki operacyjnej do dochodów operacyjnych oraz udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem.

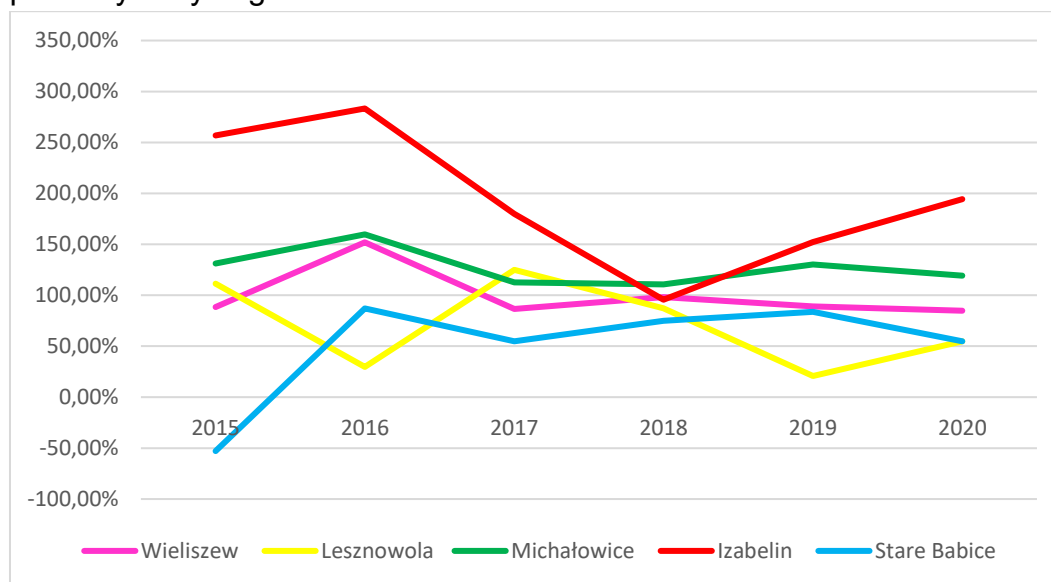
Tab. 41.10. Wskaźnik samofinansowania inwestycji gminy Michałowice i porównywanych gmin w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Nadwyżka operacyjna	30 796 023	29 312 361	32 615 559	41 854 808	35 550 728	23 426 113
Dochody majątkowe	3 361 147	2 300 203	3 869 347	8 790 035	5 062 931	11 977 595
Wydatki majątkowe	26 035 003	19 788 132	32 418 071	45 761 623	31 203 369	29 733 376
Wsi	131,20%	159,76%	112,54%	110,67%	130,16%	119,07%

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wieliszew	88,47%	151,95%	86,66%	98,10%	89,03%	84,82%
Lesznowola	111,33%	29,69%	124,93%	87,16%	20,76%	54,67%
Michałowice	131,20%	159,76%	112,54%	110,67%	130,16%	119,07%
Izabelin	256,87%	283,30%	180,01%	95,64%	152,08%	194,38%
Stare Babice	-52,91%	87,08%	54,77%	74,87%	83,82%	54,70%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Rys. 51.20. Wskaźnik samodzielności inwestycji w gminie Michałowice i porównywanych gminach w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu gminy Michałowice.

Poziom wskaźnika samofinansowania w gminie Michałowice ma charakter zmienny w czasie. We wszystkich latach wielkość nadwyżki operacyjnej powiększonej o dochody majątkowe przekraczała wielkość wydatków inwestycyjnych, w największym stopniu miało to miejsce 2015 i 2019 r. W żadnym

analizowanym roku gmina Michałowice nie wykorzystwała posiadanego potencjału rozwojowego.

W porównywanych gminach poziom tego wskaźnika ulegał także zmianom w poszczególnych latach badanego okresu. W 2020 r. w największym stopniu możliwości rozwojowe wykorzystwały gminy Lesznowola i Stare Babice, najgorzej sytuacja wyglądała w Izabelinie i Michałowicach.

Potencjalne źródła finansowania inwestycji. Zdolność gmin do inwestowania zależy od wielkości i struktury dochodów budżetowych, poziomu i struktury wydatków, relacji pomiędzy poszczególnymi strumieniami pieniężnymi i ich wartościami wynikowymi, takimi jak: dochody ogółem, wydatki bieżące i majątkowe, nadwyżka operacyjna, wolne środki na rachunkach bankowych, wielkość zadłużenia.

Podjęcie decyzji o podjęciu realizacji inwestycji komunalnych wymaga przygotowania długookresowej strategii finansowej. Wymaga to:

- precyzyjnego określenia źródeł ich finansowania,
- ustalenia środków koniecznych dla wykonania poszczególnych etapów,
- zapewnienia w budżecie odpowiednich kwot udziału własnego,
- zapewnienie płynności finansowej na każdym etapie i w każdej fazie projektu inwestycyjnego.

Podstawą realizacji projektów inwestycyjnych są własne środki budżetowe. Ich wydajność decyduje o możliwości zastosowania innych – uzupełniających źródeł finansowania. Wewnętrzne źródła finansowania należy rozumieć jako dochody własne, jakie pozostają do dyspozycji określonej jednostki samorządu terytorialnego. Gdy gospodarka finansowa jednostki bazuje na stabilnych dochodach własnych, władze lokalne mają możliwość tworzenia wiarygodnych prognoz finansowych i kształtowania alternatywnych scenariuszy finansowania inwestycji. Potencjał inwestycyjny (rozwojowy) to środki finansowe, które JST może w określonym czasie przeznaczyć na finansowanie nowych przedsięwzięć inwestycyjnych, przy założeniu, że będzie ona wykonywać wszystkie bieżące zadania, dokona niezbędnej wymiany sprzętu oraz utrzyma bezpieczny poziom zadłużenia. Jego poziom decyduje o całkowitych możliwościach inwestycyjnych danej jednostki samorządu w dłuższym horyzoncie czasowym. Kluczowe znaczenie dla generowania własnego potencjału finansowego ma poziom osiągniętej nadwyżki operacyjnej. Jej wysokość określa

możliwość pozyskania zewnętrznych źródeł finansowych (zwrotnych i bezzwrotnych), w tym instrumentów dłużnych.

W polskich gminach własny potencjał finansowy jest w większości przypadków niewspółmiernie niski w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych. W takiej sytuacji konieczne jest pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania. Należą do nich:

- środki o charakterze bezzwrotnym, wśród nich dotacje krajowe, dotacje unijne i inne środki zagraniczne niepodlegające zwrotowi;
- instrumenty rynku dłużnego – w tym: pożyczki, kredyty bankowe oraz obligacje komunalne;
- formy alternatywne, takie jak partnerstwo publiczno-privatne, leasing i umowy o podobnym charakterze oraz faktoring.

Praktyka finansowania inwestycji przez gminy wykazuje, że najczęściej stosowanym zewnętrznym źródłem finansowania inwestycji gmin są środki dłużne. Dochody zwrotne dają władzom publicznym możliwość zwiększania wydatków inwestycyjnych, generują jednak zobowiązania finansowe o określonych kosztach oraz terminach spłat. Wynikają z tego zarówno pewne korzyści jak i określone zagrożenia. Wśród korzyści zaciągania długu należy w pierwszej kolejności wymienić pozyskanie zasobów kapitału dającego możliwość finansowania zadań inwestycyjnych w wartościach przekraczających własne możliwości budżetowe. Rozsądna alokacja tak pozyskanych środków daje szansę przyspieszenia procesów rozwoju lokalnego oraz wzmocnienia lokalnej bazy ekonomicznej. Większe inwestycje infrastrukturalne to także szansa na rozwój lokalnej gospodarki. Poprzez uzbrojenie terenów, budowę dróg oraz obiektów infrastruktury społecznej tworzone są warunki dla lokalizacji nowej i rozbudowy istniejącej działalności gospodarczej, a także dla rozwoju funkcji mieszkaniowych. Korzystanie z instrumentów rynku dłużnego stawia przed władzami gmin wyzwanie znajomości zasad funkcjonowania rynku kapitałowego, specyfiki poszczególnych instrumentów finansowych, a także umiejętności planowania i prognozowania budżetu.

Z oczywistych przyczyn najbardziej pożądanym zewnętrznym źródłem finansowania inwestycji są dotacje bezzwrotne. Mogą mieć one charakter krajowy lub zagraniczny. Do pierwszej grupy zalicza się np. środki pozyskiwane z funduszy celowych, w tym z Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i

Gospodarki Wodnej, służące współfinansowaniu, na określonych warunkach samorządowych projektów mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego. Drugą grupę dotacji stanowią środki unijne oraz inne zagraniczne niepodlegające zwrotowi (np. Fundusz Norweski, Fundusz EOG). Podstawą pozyskania środków finansowych jest tu bardzo dobre przygotowanie projektów inwestycyjnych oraz zdolność do zapewnienia wkładu własnego, współfinansującego przedsięwzięcie inwestycyjne. Wydatkowanie środków z Unii Europejskiej na lata 2021-2027 ma na celu wyrównywanie różnic i zapewnienie wszystkim podobnego komfortu życia. Dzięki projektom współfinansowanym z nowego budżetu UE będzie można uzyskać poprawę w dostępie do infrastruktury transportu, energetyki, środowiska, zdrowia czy kultury.

Wśród alternatywnych źródeł finansowania przedsięwzięć inwestycyjnych należy przede wszystkim zwrócić uwagę na partnerstwo publiczno-prywatne. Angażowanie partnerów prywatnych służy przede wszystkim lepszemu wydatkowaniu środków publicznych dzięki wykorzystaniu ich wiedzy i niezależnej kontroli założeń projektowych przez instytucje finansowe. Przez partnerstwo publiczno-prywatne należy rozumieć stosunki umowne zawierane między podmiotem publicznym i partnerem prywatnym, służące realizacji zadania publicznego. Podstawową zasadą jest realizacja przez partnera prywatnego przedsięwzięcia za wynagrodzeniem na rzecz JST. W umowie precyzuje się, czy partner prywatny poniesie w całości, czy tylko w części nakłady na realizację przedsięwzięcia. Drugą zasadą jest nadwyżka korzyści dla interesu publicznego (społeczności samorządowej), przeważająca nad korzyściami wynikającymi z innych sposobów realizacji tego przedsięwzięcia. Takimi korzyściami mogą być oszczędności w wydatkach, podniesienie standardu świadczonych usług lub obniżenie uciążliwości dla otoczenia, w szczególności dla społeczeństwa.

Racjonalne finansowanie inwestycji w ujęciu wieloletnim wymaga stosowania zintegrowanych instrumentów zarządzania, takich jak: strategia rozwoju gminy, wieloletni plan inwestycyjny, wieloletni plan finansowy (wyznaczający własny potencjał inwestycyjny oraz możliwość doboru zewnętrznych źródeł finansowania), a także instrumenty planowania przestrzennego.

12. Analiza SWOT – wskazanie kluczowych czynników i barier rozwoju gminy

Analiza SWOT to jedno z narzędzi służących porządkowaniu Diagnozy, to swoisty pomost między Diagnozą a pracą nad strategią, a konkretnie celami. Nazwa SWOT to akronim utworzony z pierwszych liter wyrazów: S – strengths (silne strony, atuty), W – weaknesses (słabe strony), O – opportunities (szanse), T – threats (zagrożenia). Analiza pozwala na porządkowanie różnych aspektów związanych z rozwojem. Może być także wykorzystywana do tworzenia scenariuszy (w dalszej części prac nad strategią).

Zgodnie z założeniami wstępnymi przyjętymi dla opracowania Diagnozy, analizę SWOT przeprowadzono w następujący sposób:

- mocne i słabe strony wskazano w pierwszym etapie jako wynik pracy eksperckiej;
- szanse i zagrożenia podzielono natomiast na dwie kategorie – związaną z trendami ogólnymi (np. wynikającymi z uwarunkowań globalnych, UE i polityki krajowej) oraz kategorii odnoszącą się do czynników otoczenia bliższego, czyli perspektywy ponadlokalnej, powiatu i regionu.

W opracowaniu końcowej wersji analizy SWOT zastosowano podejście ekspercko-partycypacyjne, dwustopniowe

Pierwsza wersja SWOT – opracowana przez ekspertów na podstawie Diagnozy oraz ogólnej wiedzy specjalistycznej i naukowej o procesach rozwojowych, zaprezentowana została w czasie warsztatu z interesariuszami w dniu 8 września 2021 r. Grupy interesariuszy tj. przedstawiciele Młodzieżowej Rady Gminy oraz przedstawiciele liderów nieformalnych (organizacji społecznych) przedyskutowali z wykorzystaniem metody dyskusji moderowanej i burzy mózgów katalog elementów SWOT zaproponowany przez ekspertów, poszerzając go o swoje propozycje. Wyniki pierwszego etapu pracy nad SWOT zestawiono w kolejnej tabeli (12.1).

Tabela 12.1. Analiza SWOT dla gminy Michałowice – pierwszy etap prac

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • konsekwentnie prowadzona przez władze Gminy lokalna polityka rozwoju nakierowana na przyciąganie mieszkańców (ceniących slow life) oraz tworzenie „dobrego klimatu” dla przedsiębiorców; 	<ul style="list-style-type: none"> • nie w pełni zadowalająca oferta bezpłatnych kursów, szkoleń, zajęć dodatkowych (dla różnych grup wiekowych – przewaga oferty dla seniorów lub dzieci);
<ul style="list-style-type: none"> • otwartość urzędu gminy na współpracę z partnerami społecznymi (wspólne projekty, działania); 	<ul style="list-style-type: none"> • brak jednego/wiodącego miejsca sieciującego ofertę kulturalną i współpracę wielu podmiotów działających na rzecz oferty kulturalnej i usług czasu wolnego
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych (wyższy niż średnio w powiecie i województwie); 	<ul style="list-style-type: none"> • niski priorytet polityki skierowanej do rodzin (jej umiejscowienie w strukturze zarządzania w gminie oraz oferta);
<ul style="list-style-type: none"> • posiadanie opracowanych, obowiązujących (aktualnych) dokumentów programowania pozwalających na skuteczne prowadzenie lokalnej polityki rozwoju i aplikowanie o środki zewnętrzne; 	<ul style="list-style-type: none"> • niezadowalająca oferta (w tym w zakresie miejsc integracji) spędzania czasu wolnego na terenie Gminy (szczególnie oferta skierowana do młodzieży);
<ul style="list-style-type: none"> • racjonalna i konsekwentna polityka przestrzenna Gminy, pozwalająca na utrzymanie wysokiej jakości życia (relatywnie duży, w porównaniu do referencyjnych gmin), odsetek obszaru objętego mpzp); 	<ul style="list-style-type: none"> • duża presja budowlana zarówno z wewnątrz jak i zewnątrz Gminy;
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom rozwoju-społeczno-gospodarczego Gminy wyrażony poziomem wskaźnika samodzielności finansowej; 	<ul style="list-style-type: none"> • nie w pełni wykorzystany (w analizowanym okresie lat 2015-2020) potencjał rozwojowy (wskaźnik samofinansowania wykazuje tendencje zmienne, ale niekorzystne w całym okresie);
<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne warunki środowiskowe i krajobrazowe (zróżnicowany krajobraz przyrodniczy i kulturowy) dla rozwoju rekreacji i turystyki podmiejskiej; 	<ul style="list-style-type: none"> • problemy z jakością powietrza, głównie spowodowane przez niską emisję wynikającą ze spalania niskiej jakości paliw kopalnych;
<ul style="list-style-type: none"> • istniejąca i rozwijana infrastruktura dla rekreacji (4 nowoczesne strefy rekreacji), sportu i turystyki (ścieżka przyrodnicza i historyczno-kulturowa); 	<ul style="list-style-type: none"> • nie w pełni wdrożone / nie zrealizowane procesy rewitalizacji;
<ul style="list-style-type: none"> • istniejąca infrastruktura rowerowa, co ważne powiązana z siecią Pruszkowa i Warszawy; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak sformalizowanych zasad prowadzenia partycypacji i konsultacji;
<ul style="list-style-type: none"> • istniejąca szeroka oferta sportowa (wzrastająca liczba klubów sportowych) 	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt małe (w stosunku do oczekiwania) wdrożenie e-partycypacji do procesów konsultacyjnych;

oraz wzrastająca liczba ćwiczących i członków klubów sportowych);	
<ul style="list-style-type: none"> • dobra dostępność transportowa i powiązania komunikacyjne zarówno z Warszawą jak i Pruszkowem (stolicą powiatu); 	<ul style="list-style-type: none"> • nie w pełni zadowalający poziom wdrożenia e-usług i e-administracji;
<ul style="list-style-type: none"> • dobry dostęp do opieki przedszkolnej na terenie Gminy (w tym dla dzieci w wieku 3-5 lat); 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba przejrzystość strony internetowej Gminy w zakresie dokumentów programowych;
<ul style="list-style-type: none"> • znacznie wyższe niż średnio w województwie i powiecie wyniki egzaminów ósmoklasistów; 	
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonujący Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (wraz z prowadzonymi dwoma palcówkami) dobrze odpowiadający na zapotrzebowanie związane z pomocą społeczną; 	
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom zaspokojenia zapotrzebowania na usługi komunalne (wodociąg, kanalizacja, gazociąg) (wyższe niż w województwie i powiecie wskaźniki w tym zakresie) – choć wykazujący zróżnicowanie w podziale terytorialnym; 	
<ul style="list-style-type: none"> • prowadzone termomodernizacje i sukcesywne inwestycje w OZE w obiektach użyteczności publicznej; 	
<ul style="list-style-type: none"> • zadowalający poziom kapitału społecznego (zarówno w zakresie frekwencji wyborczych jak i działania różnych organizacji społecznych na terenie Gminy) 	
<ul style="list-style-type: none"> • wdrożone zaawansowane procedury współzarządzania – budżet obywatelski i budżety sołeckie, MRG; 	
<ul style="list-style-type: none"> • doświadczenie Gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i prowadzeniu projektów rozwojowych (w tym środowiskowych); 	
<ul style="list-style-type: none"> • ogólnie wysoka ocena jakości życia na terenie Gminy 	

Źródło: opracowanie eksperckie uwzględniające wyniki ankiety internetowej oraz dyskusji warsztatowej

Kolorem oznaczono elementy dodane w toku dyskusji przez interesariuszy, **pogrubiono** elementy, uznane przez interesariuszy za istotne.

Szanse

związane z trendami ogólnymi

np. wynikającymi z uwarunkowań globalnych, UE i polityki krajowej

- wzrost świadomości społecznej w zakresie pozyskiwania „czystej” energii i wzrastające zapotrzebowanie na OZE;
- wzrost świadomości społecznej w zakresie ładu przestrzennego i elementów wpływających na jakość życia
- priorytety strategiczne UE i finansowanie dla odbudowy społeczno-gospodarczej w okresie pocovidowym
- wdrażanie Zielonego Ładu na poziomie UE

związane z otoczeniem bliższym (ponadlokalnym powiatowym, regionalnym)

- położenie w zasięgu ważnych szlaków komunikacyjnych w tym na linii WKD;
- bliskość dużego, istotnego z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski ośrodka – Warszawy, co zwiększa realna dostępność do wielu usług czasu wolnego i innych społecznych;
- wzrastające zainteresowanie (i zapotrzebowanie) na zróżnicowane formy wypoczynku, stosunkowo blisko miejsca zamieszkania (możliwość rozwoju funkcji rekreacyjnych także dla interesariuszy zewnętrznych);

Zagrożenia

związane z trendami ogólnymi

np. wynikającymi z uwarunkowań globalnych, UE i polityki krajowej

- przedłużająca się pandemia, okresowe ograniczenia w funkcjonowaniu gospodarki, długofalowy, trudny do przewidzenia wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy;
- zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa (warto zaznaczyć że Gmina utrzymuje się zarówno obecnie jak i w perspektywie 2030 r. w średniej krajowej);
- zmiany polityczne i legislacyjne z poziomu krajowego wpływające niekorzystanie na funkcjonowanie samorządów lokalnych
- nie w pełni wdrożony model planowania zintegrowanego na poziomie ponadlokalnym oraz brak dokładnych informacji nt. przyszłych powiązań systemu planowania polityki rozwoju i polityki przestrzennej;

związane z otoczeniem bliższym (ponadlokalnym powiatowym, regionalnym)

- wzrost zapotrzebowania na usługi zdrowotne, w tym rehabilitacyjne jako efekt przedłużającej się pandemii;
- nie w pełni sprecyzowane kierunki polityki rozwoju na poziomie krajowym ale i regionalnym dla perspektywy finansowej 2021-2027;

Drugi etap prac nad SWOT, to ocena na ile wyznaczone czynniki/bariery rozwoju mają wpływ na procesy rozwojowe zachodzące w gminie. Etap ten został przeprowadzony z wykorzystaniem pracy warstwowej w dniu 5 października. Na warsztacie było obecnych 21 osób, w tym 5 radnych (czyli przedstawiciele liderów formalnych) oraz 16 interesariuszy wewnętrznych (pracowników Urzędu –

kierowników poszczególnych jednostek). Pierwszy etap dyskusji dotyczył samego katalogu zapisów w SWOT. Obecni na warsztacie nie zgłosili do niego nowych zapisów. W tej sytuacji zaproponowany, rozszerzony (w stosunku do pierwszej propozycji eksperckiej o propozycje z warsztatu wrzeźniowego) katalog wewnętrznych elementów budujących SWOT (tj. mocne i słabe strony) były oceniane zgodnie z przyjętą skalą: 1, 2, 3, gdzie 1 oznacza małe znaczenie, 2 – średnie znaczenie, 3 – wysokie znaczenie dla rozwoju gminy. W poniżej tabeli 12.2. zaprezentowano uzyskane średnie wyniki oceny rengi poszczególnych elementów.

Tabela 12.2. Wyniki zbiorcze pracy warsztatowej dotyczącej rangowania wewnętrznych elementów SWOT

Mocne strony	Nadane rangi	
	liderzy (5 osób)	interesariusze wewnętrzni (16 osób)
<ul style="list-style-type: none"> • konsekwentnie prowadzona przez władze Gminy lokalna polityka rozwoju nakierowana na przyciąganie mieszkańców (ceniących slow life) oraz tworzenie „dobrego klimatu” dla przedsiębiorców; 	1,8	1,75
<ul style="list-style-type: none"> • otwartość urzędu gminy na współpracę z partnerami społecznymi (wspólne projekty, działania); 	2,8	2,19
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych (wyższy niż średnio w powiecie i województwie); 	2,4	2,50
<ul style="list-style-type: none"> • posiadanie opracowanych, obowiązujących (aktualnych) dokumentów programowania pozwalających na skuteczne prowadzenie lokalnej polityki rozwoju i aplikowanie o środki zewnętrzne; 	2,8	2,25
<ul style="list-style-type: none"> • racjonalna i konsekwentna polityka przestrzenna Gminy, pozwalająca na utrzymanie wysokiej jakości życia (relatywnie duży, w porównaniu do referencyjnych gmin) odsetek obszaru objętego mpzp; 	2,6	2,56
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom rozwoju-społeczno-gospodarczego Gminy wyrażony poziomem wskaźnika samodzielności finansowej; 	2,6	2,50
<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne warunki środowiskowe i krajobrazowe (zróżnicowany krajobraz przyrodniczy i kulturowy) dla rozwoju rekreacji i turystyki podmiejskiej; 	3,0	2,56

Mocne strony	Nadane rangi	
	liderzy (5 osób)	interesariusze wewnętrzni (16 osób)
<ul style="list-style-type: none"> istniejąca i rozwijana infrastruktura dla rekreacji (4 nowoczesne strefy rekreacji), sportu i turystyki (ścieżka przyrodnicza i historyczno-kulturowa); 	2,2	2,63
<ul style="list-style-type: none"> istniejąca infrastruktura rowerowa, co ważne powiązana z siecią Pruszkowa i Warszawy; 	1,4	1,87
<ul style="list-style-type: none"> istniejąca szeroka oferta sportowa (wzrastająca liczba klubów sportowych oraz wzrastająca liczba ćwiczących i członków klubów sportowych); 	1,8	2,12
<ul style="list-style-type: none"> dobra dostępność transportowa i powiązania komunikacyjne zarówno z Warszawą jak i Pruszkowem (stolicą powiatu); 	2,6	2,31
<ul style="list-style-type: none"> dobry dostęp do opieki przedszkolnej na terenie Gminy (w tym dla dzieci w wieku 3-5 lat); 	2,6	2,31
<ul style="list-style-type: none"> znacznie wyższe niż średnio w województwie i powiecie wyniki egzaminów ósmoklasistów; 	2,4	1,87
<ul style="list-style-type: none"> funkcjonujący Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (wraz z prowadzonymi dwoma palcówkami) dobrze odpowiadający na zapotrzebowanie związane z pomocą społeczną; 	2,4	2,31
<ul style="list-style-type: none"> wysoki poziom zaspokojenia zapotrzebowania na usługi komunalne (wodociąg, kanalizacja, gazociąg) (wyższe niż w województwie i powiecie wskaźniki w tym zakresie) – choć wykazujący zróżnicowanie w podziale terytorialnym; 	2,6	2,44
<ul style="list-style-type: none"> prorowadzone termomodernizacje i sukcesywne inwestycje w OZE w obiektach użyteczności publicznej; 	2,6	1,62
<ul style="list-style-type: none"> zadowolający poziom kapitału społecznego (zarówno w zakresie frekwencji wyborczych jak i działania różnych organizacji społecznych na terenie Gminy) 	2,8	2,44
<ul style="list-style-type: none"> wdrożone zaawansowane procedury współzarządzania – budżet obywatelski i budżety sołeckie, MRG; 	2,4	2,37
<ul style="list-style-type: none"> doświadczenie Gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i prowadzeniu projektów rozwojowych (w tym środowiskowych); 	2,8	2,19
<ul style="list-style-type: none"> ogólnie wysoka ocena jakości życia na terenie Gminy 	2,8	2,44

Słabe strony	Nadane rangi	
	liderzy	interesariusze wewnętrzni
<ul style="list-style-type: none"> nie w pełni zadowalająca oferta bezpłatnych kursów, szkoleń, zajęć dodatkowych (dla różnych grup wiekowych – przewaga oferty dla seniorów lub dzieci); 	1,8	1,62
<ul style="list-style-type: none"> brak jednego/wiodącego miejsca sieciującego ofertę kulturalną i współpracę wielu podmiotów działających na rzecz oferty kulturalnej i usług czasu wolnego 	2,2	1,87
<ul style="list-style-type: none"> niski priorytet polityki skierowanej do rodzin (jej umiejscowienie w strukturze zarządzania w gminie oraz oferta); 	1,6	1,31
<ul style="list-style-type: none"> niezadowalająca oferta (w tym w zakresie miejsc integracji) spędzania czasu wolnego na terenie Gminy (szczególnie oferta skierowana do młodzieży); 	2,6	1,75
<ul style="list-style-type: none"> duża presja budowlana zarówno z wewnątrz jak i zewnątrz Gminy; 	3,0	2,25
<ul style="list-style-type: none"> nie w pełni wykorzystany (w analizowanym okresie lat 2015-2020) potencjał rozwojowy (wskaźnik samofinansowania wykazuje tendencje zmienne, ale niekorzystne w całym okresie); 	2,4	2,00
<ul style="list-style-type: none"> problemy z jakością powietrza, głównie spowodowane przez niską emisję wynikającą ze spalania niskiej jakości paliw kopalnych; 	2,6	2,19
<ul style="list-style-type: none"> nie w pełni wdrożone / nie zrealizowane procesy rewitalizacji; 	2,2	1,44
<ul style="list-style-type: none"> brak sformalizowanych zasad prowadzenia partycypacji i konsultacji; 	1,6	1,25
<ul style="list-style-type: none"> zbyt małe (w stosunku do oczekiwania) wdrożenie e-partycypacji do procesów konsultacyjnych; 	1,8	1,31
<ul style="list-style-type: none"> nie w pełni zadowalający poziom wdrożenia e-usług i e-administracji; 	1,4	1,94
<ul style="list-style-type: none"> słaba przejrzystość strony internetowej Gminy w zakresie dokumentów programowych; 	2,2	1,12

Analizując uzyskany materiał z pracy warsztatowej, zgodnie z przyjętą metodologią pracy wskazano, te czynniki, które uzyskały w oby ocenach (i liderów formalnych i interesariuszy wewnętrznych) po 75% i więcej w średnich ocenach punktowych, czyli

2,25 i więcej – **odznaczono je w tabeli kolorem zielonych**. Te czynniki i bariery na tym etapie prac zostały uznane za istotne, mające kluczowy wpływ na procesy rozwojowe. Dokonane podsumowanie pozwala zauważyć, że o wiele większa zgodność ocen występuje w mocnych stronach – łącznie 12 aspektów uzyskało w obu ocenach co najmniej 75% punktów. Natomiast w słabych stronach jest to tylko jeden element. Zwraca uwagę także różnica w ocenie istotności dokonana przez MRG i lokalnych liderów nieformalnych (pogrubione aspekty ujęte w tabeli) a ocenami uczestników warsztatu w dniu 5 października. Można wskazać także te elementy, których oceny różniły się najbardziej – oznaczano je kolorem szarym w tabeli.

13. Podsumowanie i rekomendacje strategiczne

Opracowane rekomendacje strategiczne dla gminy Michałowice powstały na podstawie następujących założeń:

- zgodnie z wynikami oceny eksperckiej dotyczącej dotychczasowego modelu zarządzania rozwojem lokalnym przewiduje się kontynuację wyzwań i rekomendacji strategicznych, odnoszących się do podniesienia poziomu i jakości życia w gminie, a sformułowanych w dotychczasowych dokumentach strategicznych (w tym poprzedniej edycji strategii). To założenie zostało także potwierdzone wynikami ankiety skierowanej do interesariuszy;
- nowa strategia rozwoju gminy (bo rekomendacje dotyczą już strategii, a nie tyle samej diagnozy) z perspektywą do 2030 r. będzie dokumentem zintegrowanym (w rozumieniu zapisów nowelizacji ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju i Poradnika Praktycznego. Strategia Rozwoju Gminy, z 2021 r.), czyli odnoszącym się do rozwoju społeczno-gospodarczego i jego przestrzennego wymiaru oraz celów związanych z przestrzenią;
- gmina Michałowice chce stawać się gminą wdrażającą ideę *smart*⁴⁶ samorządu, dla którego ważna jest opinia interesariuszy i dialog z nimi, na temat przyszłych, pożądaných kierunków rozwoju.

Punktem wyjścia dla sformułowanych założeń była przeprowadzona analiza i diagnoza stanu zastanego. Podejście zastosowane w Diagnozie zakładało: analizy historyczne dla okresu 2015-2020 (w uzasadnionych przypadkach, związanych z brakiem dostępnych danych, do 2019 r.) wraz z odniesieniem do poziomu wskaźników dla gmin porównawczych/ referencyjnych, za które uznano: Izabelin, Lesznowolę, Stare Babice i Wieliszew.

⁴⁶ Warto w tym miejscu zdefiniować ujęcie *smart* używane w Diagnozie. Obecnie po erze fascynacji technologiami stosowanymi przez i w samorządach (*smart* 1.0 i 2.0) zwrócono uwagę na koncepcje *human smart* (*smart* 3.0), czyli zwrócenie się do współpracy jako podstawy wdrożenia *smart* w jego wszystkich wymiarach tj. tj. *Smart Community* (społeczność), *Smart Economy* (gospodarka), *Smart Environment* (środowisko), *Smart Governance* (zarządzanie), *Smart Mobility* (mobilność). Wdrożenie podejścia *smart* 3.0 zakłada przede wszystkim partycypacyjne planowanie i realizowanie projektów rozwojowych. Technologia w takim ujęciu staje się narzędziem (np. platformy komunikacyjne, udostępnia danych w otwartym dostępie, które następnie mogą być przetwarzane ale i współtworzone przez mieszkańców i innych interesariuszy).

Przyjęto ponadto, że opracowane rekomendacje wpisują się także w kluczowe obszary tematyczne rozwoju regionalnego i polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027 tj.:

- bardziej inteligentna Europa (innowacje, cyfryzacja, transformacja gospodarcza oraz wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw);
- bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa (transformacja sektora energetycznego w stronę odnawialnych źródeł energii oraz w walka ze zmianami klimatu);
- lepiej połączona Europa ze strategiczną infrastrukturą transportową i sieciami cyfrowymi;
- Europa o silniejszym wymiarze społecznym, wdrażająca europejski filar praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej;
- Europa bliżej obywateli przez wspieranie oddolnych strategii rozwoju i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w całej UE.

W odniesieniu do punktu pierwszego założeń przeprowadzono ankietę konsultacyjną (ankieta przeprowadzona została w dniach 12 marca – 21 kwietnia 2021 r. z wykorzystaniem systemu webankieta – wzięło w niej udział 503 osoby⁴⁷). Uzyskane wyniki z badania ankietowego były m.in. przedmiotem dyskusji na warsztatach konsultacyjnych, które odbyły się w formule on-line w dniu 10 i 17 maja 2021 r. Wzięło w nich udział łącznie 28 osób (w tym przedstawiciele liderów formalnych i nieformalnych).

Obowiązujący dokument strategiczny jakim jest „Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Michałowice do roku 2023” (dalej Strategia ZR) zdaniem

⁴⁷ Należy podkreślić, że jak na gminę tej wielkości pod względem liczby mieszkańców jest to bardzo zadowalający wynik. Pełny raport z systemu webankieta stanowi załącznik do niniejszego opracowania. Ale warto podkreślić, że: dość równomiernie rozłożyły się odpowiedzi jeśli chodzi o płeć – na ankietę odpowiedziało 56% kobiet i 44 % mężczyzn; reprezentowane były wszystkie grupy wiekowe (choć dominowały odpowiedzi od osób w przedziale wiekowym 25-44 lata – 50% odpowiedzi); udział w ankiecie wzięli przedstawiciele wszystkich miejscowości z terenu gminy (najliczniej z miejscowości: Komorów Wieś – 14%, Michałowice – 12,5%, Reguły – 11,8%); przeważały zdecydowanie osoby z wyższym wykształceniem – 82% ankietowanych mieszkajcie na terenie gminy Michałowice powyżej 10 lat (w tym od urodzenia) – łącznie 66% ankietowanych. Wyniki ankiety wyraźnie wskazują jakie są powody przeprowadzki do gminy Michałowice – osoby, które mieszkają w gminie poniżej 5 lat wskazały na możliwość pracy w Warszawie i mieszkanie pod miastem (63%) oraz dogodne warunki życia (42%).

ankietowanych został częściowo zrealizowany (wdrożony), natomiast część z jego założeń pozostaje ciągle aktualna.

Co do części wizyjnej Strategii ZR, ankietowani wskazali, że w największym stopniu zrealizowane zostało założenie dotyczące atrakcyjności zamieszkania (*Gmina Michałowice cechuje się wysoką atrakcyjnością zamieszkania, na którą składa się m.in. dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna oraz dogodne powiązania komunikacyjne z sąsiednimi gminami oraz Warszawą*) – zdecydowanie się z tym zgodziło 42% ankietowanych, raczej się zgodziło 38% ankietowanych.

Pozostałe 3 aspekty zapisane w dotychczasowej wizji tj.:

- (1) *Gmina Michałowice oferuje szeroki wachlarz usług publicznych takich jak m.in. usługi edukacyjne, kulturalne, zdrowotne oraz opiekuńcze dla dzieci i osób starszych*
 - (2) *Gmina Michałowice charakteryzuje się innowacyjnym oraz konkurencyjnym rynkiem lokalnym, działania Gminy ukierunkowane są głównie na wspieranie sektora MSP oraz stworzenie dogodnych warunków dla inwestorów*
 - (3) *Mieszkańcy mogą korzystać z bogatej różnorodnej oferty spędzania wolnego czasu na terenie Gminy*
- pozostają aktualne i stanowią wyzwanie do realizacji.

Za osiągnięte całkowicie uznało je odpowiednio: dla (1) – 13,7% zdecydowanie się zgadza i 45% raczej się zgadza; dla (2) 7% zdecydowanie się zgadza i 25% raczej się zgadza oraz dla (3) 18% zdecydowanie się zgadza i 40% raczej się zgadza.

Warto zwrócić uwagę, że każdy z aspektów wizji oceniony był jako częściowo zrealizowany. Świadczy to o dobrym – odzwierciedlającym rzeczywiste potrzeby – sformułowaniu wizji i skutecznej realizacji Strategii ZR.

Ankietowani wskazali na główne kwestie, problemy rozwojowe, na jakich powinna się skupić polityka gminy Michałowice w najbliższych latach (w zastawieniu ujęto ranking odpowiedzi według kategorii zdecydowanie się zgadzam podając odsetek odpowiedzi):

- Dalszy rozwój miejsc rekreacji, sportu i wypoczynku (plac zabaw, boiska, siłownie, ścieżki rowerowe, spacerowe itp.) – 68%;
- Rozwój instalacji związanych z OZE (odnawialne źródła energii) – 59%;

- Kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego (przede wszystkim przez konsekwentne wdrażanie i egzekwowanie zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) – 59%;
- Rozwój e-usług publicznych pozwalających na załatwienie coraz większej liczby spraw drogą on-line – 59%
- Działania na rzecz podniesienia jakości usług publicznych związanych z edukacją (w tym doposażenie szkół i oferta dodatkowych zajęć edukacyjnych) – 58%
- Dalszy rozwój infrastruktury kanalizacyjnej – 56%;
- Dalszy rozwój infrastruktury gazowej – 51%;
- Działania na rzecz podniesienia jakości usług publicznych związanych ze zdrowiem – 50%.

Analiza uzyskanych odpowiedzi oraz dyskusja nad strategicznymi kierunkami działań jakie powinny być podejmowane „w i przez” gminę Michałowice na warsztacie w dniu 8 września 2021 r. pozwoliła na zarysowanie (pierwsze sformułowanie) wizji rozwoju na dalsze lata: **Michałowice – gmina wysokiej jakości życia, rozwijająca się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.**

Takie podejście zdeterminowało sformułowanie dwóch rekomendacji kierunkowych (długofalowych), przypisanych do nich rekomendacji strategicznych oraz w ich ramach rekomendacji operacyjnych.

Rekomendacje kierunkowe (długofalowe – wpisujące się bezpośrednio w wizję):

RK1: Wykorzystanie idei „dobrego życia” oraz zapotrzebowania na spędzanie czasu wolnego i rekreację w bliskim otoczeniu miejsca zamieszkania dla kreowania rozwoju gminy jako atrakcyjnego miejsca zamieszkania

RK2: Wdrażanie idei współzarządzania do wszystkich aspektów funkcjonowania gminy

Rekomendacje strategiczne (RS) i operacyjne (RO) w ramach rekomendacji kierunkowej RK1.

RS: Zapewnienie odpowiedniej jakości środowiska przyrodniczego w gminie, co będzie miało wpływ na wysoką jakość życia (tak obecnego jak i przyszłych pokoleń).

RO: Dalszy rozwój (uzupełnianie) infrastruktury związanej z ochroną środowiska: kanalizacja, gazociąg, wodociąg, zielona infrastruktura;

RO: Dalszy rozwój instalacji OZE (w tym na obiektach użyteczności publicznej) i działania (w tym edukacyjne i uświadamiające) na rzecz poprawy jakości powietrza;

RO: Budowanie świadomości ekologicznej mieszkańców i stałe zmniejszanie ilości powstających odpadów;

RS: Zapewnienie osiągnięcia ładu przestrzennego na terenie gminy oraz spójności polityki przestrzennej z polityką rozwoju.

RO: Opracowanie i przyjęcie zintegrowanej strategii rozwoju wraz z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej określającym wytyczne i wskazania dla kształtowania polityki przestrzennej i innych polityk sektorowych;

RO: Konsekwentne realizowanie polityki przestrzennej pozwalającej utrzymać dotychczasowy charakter gminy jako obszaru podmiejskiego o funkcjach mieszkaniowych i rolniczych;

RO: Utrzymanie terenów otwartych i cennych przyrodniczo, a także konsekwentne kształtowanie zielono-błękitnej infrastruktury na obszarze całej gminy;

RO: Dalsze konsekwentne opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.

RS: Dalsza poprawa świadczenia usług publicznych.

RO: Zwiększenie dostępności e-usług publicznych oraz liczby spraw, które można załatwić drogą elektroniczną;

RO: Zwiększanie dostępności do usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych (kluczowe dla okresu popandemicznego);

RO: Dalsze uzupełnianie bezpłatnej oferty edukacyjnej w zakresie edukacji nieformalnej i edukacji przez całe życie;

RS: Konsekwentne rozszerzanie oferty usług czasu wolnego i jej dostosowanie do potrzeb zróżnicowanych odbiorców.

RO: Dalszy rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej (w tym ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, kajakowych, boisk ogólnodostępnych, wiat itp.) na terenie gminy;

RO: Dostosowanie oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej do potrzeb różnych grup interesariuszy (w tym w różnym wieku – szczególnie dla młodzieży)

RO: Utworzenie ośrodka (w tym miejsca) koordynującego i skupiającego działania z zakresu kultury i aktywności społecznej w zakresie usług czasu wolnego;

RO: Wykorzystywanie (w szerszym niż dotychczas zakresie) dziedzictwa kulturowego jako podstawy rekreacji powiązanej z edukacją jako oferty dla rodzin;

Rekomendacje strategiczne (RS) i operacyjne (RO) w ramach rekomendacji kierunkowej RK2.

RS: Zwiększenie poziomu partycypacji w decyzjach publicznych.

RO: Opracowanie (wspólnie z różnymi grupami interesariuszy) zasad oraz narzędzi prowadzenia konsultacji;

RO: Równoległe wykorzystanie narzędzi partycypacji i e-partycypacji w procesach decyzyjnych, co zwiększy możliwości wypowiedzenia się różnych grup, korzystających ze zróżnicowanych kanałów komunikacyjnych;

- RO:** Rozwój infrastruktury zwiększającej możliwości cyfrowego udziału w procesach decyzyjnych;
 - RO:** Dalsze konsekwentne wdrażanie budżetów sołeckich i budżetu obywatelskiego;
 - RO:** Organizowanie spotkań konsultacyjnych dla zróżnicowanych grup interesariuszy, co pozwala na wymianę informacji oraz formułowanie zróżnicowanych oczekiwań;
 - RO:** Tworzenie warunków i zachęcanie do partycypacji z użyciem nowoczesnych narzędzi technologicznych np. geoankiety, dyskusje on-line;
 - RO:** Udostępnianie informacji o gminie w formatach umożliwiającym jej wykorzystanie i przetwarzanie przez różne grupy interesariuszy;
 - RO:** Dalsze wspieranie działania Młodzieżowej Rady Gminy i aktywizowanie innych grup (np. możliwość utworzenia rady senioralnej).
- RS:** Rozwój miejsc do integracji społecznej i partycypacji.
- RO:** Dalsze doposażanie świetlic wiejskich;
 - RO:** Utworzenie punktu konsultacyjnego w zakresie metod i narzędzi partycypacji, które mogą być wykorzystywane w różnych procesach decyzyjnych;
 - RO:** Dalsza otwarta współpraca (w tym wykorzystanie zasobów lokalowych) między Urzędem Gminy a organizacjami społecznymi.

Zaproponowany katalog rekomendacji wraz z podziałem na ich kategorie z pewnością nie jest katalogiem zamkniętym. Stanowi pierwsze (głównie eksperckie i wynikające z dotychczasowych konsultacji) podejście do problemu. Jest to z pewnością dobry punkt wyjścia do dalszych prac nad Strategią rozwoju oraz dalszych konsultacji i dyskusji z interesariuszami. W trakcie prac nad Strategią rozwoju gminy będzie wymagał skonfrontowania także ze strategią regionalną i strategią powiatu, szczególnie pod względem kierunków i rekomendacji wynikających z dokumentów strategicznych wyższego rzędu (oba dokumenty tj. strategia województwa oraz strategia powiatu są w trakcie opracowywania).

W kontekście wdrażania idei *smart* do działań gminy, ważnym jest, żeby prace nad Strategią toczyły się z uwzględnieniem proaktywnego przywództwa i nowoczesnych zasad zarządzania. Ich wdrożenie można także potraktować jako rekomendację strategiczną, ale dotyczącą Urzędu Gminy i zasad jego funkcjonowania.

W zakresie proaktywnego przywództwa wdrożenie zasad:

- otwartości – bycie otwartym na potrzeby różnych grup interesariuszy, w tym szczególnie mieszkańców;
- przeciwdziałania (wszelkim formom wykluczenia);
- wielowymiarowej współpracy (tworzenie warunków i inspirowanie do współpracy oraz podejmowanie współpracy z przedstawicielami sektora: naukowego, biznesu, społecznego);
- odpowiedzialności (w tym przed przyszłymi pokoleniami – co jest szczególnie ważne w przypadku sformułowanej/zarysowanej wizji rozwoju gminy Michałowice).

W zakresie nowoczesnych metod zarządzania:

- współzarządzanie (wdrożenie *governance* do praktyki działania Urzędu Gminy);
- elastyczność – prowadzenie monitoringu wdrażania polityki rozwoju i w razie potrzeby korygowanie przyjętych założeń;
- przejrzystość – zrozumiałość podejmowanych decyzji, komunikowanie decyzji i ich uzasadnianie;
- zintegrowanie działań - szczególnie w sferze społeczno-gospodarczej i przestrzennej;
- selektywność – skupienie się na najważniejszych z punktu widzenia rozwoju lokalnego działaniach – np. priorytetyzacja w strategii.